

GYERMEKTANULMÁNY.

A tehetség értéke.

Írta s a M. Gyt. T. szegedi fiókkörének márc. 13-án tartott nyilvános értekezletén előadta **Plichta Béla** tanár, Szegeden.

I.

Immár harmadik éve, hogy a nemzetek nagy része ádáz indullal marcangolja egymást. Alig van köztünk valaki, kinek vesztése ne volna, akit ne terhelne a háborús helyzet nyomasztó súlya. E rettenetes harcban pusztulásnak van kitéve mindaz, amit az emberiség legfőbb javának tartunk, amit lángoló elmék fényénél és rajongó szívek melegénél alkotott évszázadok szorgos munkája.

Önkénytelenül tör ki elgyötört lelkünkéből a kérdés: hogyan lehetséges, hogy bár Isten az embert annyi szellemi kincssel ruházta fel, mégis megtűri benne az alacsony szenvedélyeket; a pusztításra, gyilkolásra való hajlandóságot? Mire való az ember a földön egyáltalában? Arra talán, hogy gyermek módjára csak játékot űzzön; amit ma buzgó elmerüléssel épít, azt holnap lerombolja?

Akármi az emberiség rendeltetése, akkor cselekszünk legokosabban, ha megalkuszunk a valósággal és arra törekszünk, hogy földi vándorlásunkat kellemessé vagy legalább tűrhetővé tegyük.

Szellemi kiválóságunk lehetővé teszi ebbeli törekvéseink megvalósulását. Műveltségünk fejlődése alapján idáig is megtanultunk nagyon sok baj és veszedelem ellen védekezni. A történelem tanulságai azt bizonyítják, hogy az emberiség nyomorúsága, minden bűnhődése hibáinak, bűneinek természetes következménye. Tisztán csak tőlünk függ, akarunk-e magunkon segíteni, kívánunk-e sorsunkon javítani? Természetesnek tartom, hogy ha képesek voltunk a harcra, serények leszünk az építómunkában is; erőnk le nem kötött részét a jövő nagy feladatainak megalapozására fogjuk szentelni.

Nem szükséges, hogy társadalomtudósok vagy nemzetgazdák legyünk, csak nyitott szemmel kell járnunk s meglátjuk a tennivalók óriási tömegét. Jóleső érzéssel, megnyugvással állapítható meg, hogy nem vagyunk fásultak, nem haladunk el közönyösen a tennivalók mellett, hanem elég korán, már a háború legelején hozzáfogtunk, ha mással nem is, legalább eszmék termelésével, a megújulás nagyszerű munkájához. Kicsinyek és nagyok adják tanujelét ebbeli jó szándékuknak. Az újságolvasó az ötletek és eszmék ezerféle változatával találkozik e téren. Szó van jobb birtokpolitikáról, több-termelésről, iparfejlesztésről, a kivándorlottak visszatelepítéséről, a rokkantak foglalkoztatásáról, újabb egészségügyi intézmények létesítéséről, csecsemővédelemről, anyák julalmazásáról, ifjúsági honvédó egyesületek szervezéséről és sok más egyébről.

Mindenik kérdés jelentős s alkalmas lehet sorsunk előre mozdítására. Ezen részletkérdések mellé azonban olyan általános értékű tennivalókat is fel kell vennünk, amelyeknek keresztülvitele kihatással lehet társadalmi és állami berendezkedésünk minden ágára, életviszonyaink minden mozzanatára.

Ez a háború, minden borzalmassága mellett, tanulságokkal is szolgált az emberiségnek. Feltárta a lélek undorító szennyét, de megmutatta csodás jellemvonásait is. Ha tehát a jövőnket jól akarjuk alapozni, akkor úgy a háború okát, valamint ennek folyamán az emberiség magatartása körül észlelt visszataszító és felemelő jelenségeket üdvös tanulságok gyanánt le kell szűrniünk és jövőendő sorsunk megjavítására irányuló munkásságunknál értékesítenünk.

Lássuk a háború tanulságait!

Nemde, megbotránkoztató tény, hogy embertársaink nagyrészen, eme szomorú időkben is, mennyire uralkodik a meggazdagodás vágya. Mohón vetik rá magukat minden szükségleti cikkre, hogy árának felhajtásával erszényüket hizlalják. Nem látják meg a szegények keserű könyhullatását, nem hallják az elkeseredettek haragos kitöréseit, nincs érzékük a közös érdekek iránt. Fájdalom! akadnak kereskedőink, akik romlott, hamisított élelmi cikkeket szállítanak; iparosaink, akik papirostalppal bakancsot s foszlós anyagból ruhát készítenek honvédő hőseinknek.

Szegyenletes hiánya a haladás nagy művének, hogy a mérték-telen önzés, amely elfeledteti mások érdekeit, vakká tesz mások kiválóságával szemben, még mindig szinte korlátlanul uralkodik annyi nemes érzés felett. Pedig az emberek egymásra utaltsága még sohasem nyilvánult meg oly kérlelhetetlen határozottsággal, mint

most, a háború alatt. Most, amikor szűkös az élelem, hadi célokra kell a nyersanyag, kevés az otthonlévő munkaerő, látjuk és érezzük igazán, mily szükség van a termelőre és a munkásra. Most, amikor nem parádéznak, hanem életüket áldozzák értünk, becsüljük meg igazán a katonákat is. Mikor a menekülőknak megnyitottuk vendég-szerető hajlékainkat, nem tartottuk kizártnak, hogy rövid időn belül nekünk is hasonló szivességet kell igénybevevünk. Amikor segítjük a szegényt, nem tudhatjuk, mely napon szorulunk alamizsnára mi magunk is. Bánatunkban vigasztalást, szükségünkben gyámolítást, a veszélyben segítséget és oltalmat mindenkor csak embertársainktól várhatunk.

Tapasztalhattuk, hogy hiábavaló a nyers tömegező, mert ott a siker, ott a győzelem, ahol lelkesebb, önfeláldozóbb, kitartóbb a harcos. Ahol az orvosok a sebesültek és betegek nagyobb százalékát gyógyítják meg; ahol a feltalálók hatékonyabb támadó és védő eszközöket szerkesztenek s újabbnál-újabb módon tudják a hiányzó nyersanyagokat pótolni; ahol a rend, a fegyelem és a pontosság a legtökéletesebb; ahol az otthonmaradottak hamarabb tudják a harcolók helyét jól betölteni; ahol zökkenések nélkül tudnak a változott viszonyokba illeszkedni.

Bátran levonható a háború egyik tanulsága gyanánt, hogy legfőbb értékünk a becsületes, szorgalmas, okos és jószívű embertársunk. A jövőben tehát mélyebben kell az emberi lélek kincstárából meritenünk. A nevelés és tanítás új alapokra fektetésével, a kiváló és megbízhatók felkarolásával, az önös érdekek háttérbe szorításával lehetővé kell tenni az emberi erőforrások gazdaságosabb kihasználását.

II.

Emlékezzünk csak vissza, mily őszinte öröm töltötte el lelkünket, mennyire fokozódott önbizalmunk, erősödött a győzelemben vetett reménységünk, amikor legválságosabb napjainkban arról értesültünk, hogy az egész hadvezetés intézése Hindenburg kezébe tétetett és hogy legújabb ellenségünk megfenyítésével olyan kiváló hadvezérek bizáltak meg, mint Mackensen, Falkenhayn, Kövess és Ärz. Emlékezzünk, mily megnyugvással vettünk tudomást annak idején tehetetlen vezérek elmozdításáról. Megértjük azok aggodalmát is, akiknek kedves hozzátartozója küzd a harctéren vagy már sebesülten kinlódik valamelyik kórházban. Szeretnék tudni; vajjon körültekintő, feladataival tisztában lévő parancsnok rendelkezik-e

kedvesük életével ; vajjon hozzáértő, ügyes orvos segíti-e elő gyógyulását? Ha szűkölködünk valamiben vagy csak napokon át tartó hajsza, órákig tartó ácsorgás után jutunk valamihez ; ha zsarolnak bennünket és mindezek miatt nagyon el vagyunk keseredve : akkor szidjuk a hatóságot, a kormányt és a törvényhozást, mert ezeket a bajokat okos, előrelátó intézkedésekkel mind meg lehetett volna előzni s kellő körültekintéssel és szigorral még most is jóvá lehetne tenni.

Mit bizonyítanak az örömeink, elégedettségek, aggodalomnak, elkeseredettségek eme őszinte megnyilvánulásai? Azt, hogy a bajban általános a tehetség értékének elismerése, ebben össz-pontosul minden bizalom is.

Ime, ez a háború másik tanulsága.

Ugyebár, ha tehetségesek a diplomatáink, akkor ezek már évekkal előbb mindenféle apró jeltől megismerik a másik hatalom népének jellemét, vágyait, szándékait, törekvéseit. Ezeknek a tapasztalatoknak az alapján most már jólevegő következtetni tudnak arra, hogy milyen magatartást fog ez az illető állam alkalomadtán velünk szemben tanúsítani. Mődjukban van tehát saját országuknak helyes felvilágosításokkal szolgálni, az ellenfél terveit ügyesen ellensúlyozni, keresztülvitelét megakadályozni, az összeütközést pedig elhárítani. Ha azonban mégis kenyértörésre kerül a sor, akkor ott van a tehetséges hadvezetőség, amely már eleve gondoskodik határaink keresztül törhetetlen megerősítéséről ; kitűnő terveket készít az ellenség legyőzésére, a csapatokat felszereli pompásan és kiképezeti a lehető legtökéletesebben. Ugyanekkor a törvényhozás, a tehetséges tagokból álló kormánnyal egyetértve, bölcs intézkedésekkel biztosítja az egészséges állapotok uralmát. A tehetséges hatósági közegek pedig félreértés nélkül, a helyi viszonyoknak megfelelőleg, oly módon hajtják végre a rendeleteket és a maguk hatáskörében is mindent oly jól intéznek el, hogy a közönség az új helyzettel zaklatás nélkül is könnyen meg tud barátkozni. Ilyen körülmények között azután, az elkerülhetetlen veszteségeken kívül, nincs nagyobb baj ; még a háborús életsor is elviselhető valahogy.

Méltóztassanak még elképzelni, milyen jó lenne : ha volna sok tehetséges detektívünk, akik a csalókat és árdrágítókat hamarosan lelepleznék, a gazembereket pedig mind hurokra kerítenék ; ha volna sok lángeszű feltalálónk, akik gyakorlati értékű, hasznos találmányaikkal az emberi munkát megkönnyítenék, a jómóduaknak még nagyobb kényelmet biztosítanának s főként lehetővé tennék minden-

kinek, hogy mindennapi kenyerét megkeresse verejtékezés és súlyos gondok nélkül. Milyen nagyszerű volna, ha a nevelők és oktatók mindnyáján tehetségesek volnának és báránnyá tudnák szelidíteni a legvásottabb embercsemetét is s lelki sanyargatás nélkül tanítanák meg növendékeiket mindarra, ami boldogulásuknak alapja, elengedhetetlen kelléke. Milyen pompás lenne, ha tehetséges művészek sokasága gondoskodnék kellemes szórakozásainkról, lelkünk gyönyörködtetéséről; ha tereinken kifejező szobrokon, az utcán díszes palotákon, a helyiségekben hangulatos képeken, izléses bútorokon akadna meg szemünk; ha előadó művészeink mindnyáján valóban rendelkeznének azzal a tehetséggel, hogy ihletetlelkű költőink érzéstől duzzadó, színpompás nyelvezetű szövegét és zeneszerzőink elbűvölő dalműveit hatásosan, elragadtatást keltően tolmácsolják. Mily könnyű, mily kielégítő, mily szép lenne így az élet!

Mit szemléltetnek ezek a káprázatos ábrándképek, amelyeket szemeik elé vetítettem? Azt, hogy *a tehetség az emberi lélek leghasznosabb java, legdrágább kincse.*

III.

Ha már ily sok szó esett a tehetségről, illő, hogy foglalkozzam annak mívoltával is. Egy pár példával fogom a kérdés lényegét szemléltetni.

A tájkép-festő, amikor valamely szép táj vizsgálatába merül, különösen éles meglátó képességével apró részleteire bontja azt. Megkülömböztet minden alakot, észreveszi a vonalakat, a színfoltokat, a fény- és az árnyékeloszlás sokféleségét. Ha azután munkához fog, akkor ecsetjével vászonra rakja mindazt, amit felfogott, észrevett; észleleteit festményé illeszti össze.

A detektív a bűntett színhelyén minden tárgyat egyenkint megvizsgál, azután az ezekről, valamint a bűnjelekről és a tanuvallo-másokból szerzett megfigyelései alapján képzeletében összeállítja a bűncselekmény lefolyásának valószínű körülményeit, megrajzolja a tettes egyéniségét, menekülésének módját és irányát. Ha elegendő adat áll rendelkezésére és ha valóban van nyomozó tehetsége, akkor tevékenysége sikerre is vezet.

A hadvezér ismeri a parancsnoksága alá rendelt hadsereg létszámát, szervezetét, felszerelését, erkölcsi erejét, elhelyezkedését, úgy a védelemre, mint a támadásra való berendezkedésének módját. Kémeivel és a felderítő szolgálat egyéb eszközeivel igyekszik megismerni ily szempontok szerint az ellenséget is és kifürkészni annak

szándékait, céljait. Ismernie kell emellett a hadműveletek területét minden részletével: emelkedéseivel, erdeivel, vizeivel, utáival. Számolnia kell az időjárással és minden felmerülhető eshetőséggel. Ebből az ismerethalmazból kiválogatja az ő céljainak, feladatainak megfelelő eszközöket, kiküszöböli a gátló körülményeket, összeállítja eredményre vezető haditervét.

Azt hiszem, hogy a felhozott példák elegendők annak a megértetésére, hogy a tehetségesek munkáját az elemzés és az összetevés jellemzi. Miután azonban minden lelki működésben van elemzés és összetevés, a tehetség fogalmát nem lehet pusztán csak ezekhez kötni. Fulton gőzhajóját, Montgolfier léghajóját a mai kor gyermeke megmosolyogná, pedig említettek nevét, mint kiváló egyénekét, a történelem örökíti meg. Tinódi Lantos Sebestyén meg Ilosvai Selymes Péter verselését ma még az ifjúsági önképző körök is csak a papirkosárra méltatnak, pedig koruknak bizonyára csodált költői voltak. Ebből látszik, hogy mindig az illető korszak közvéleményének ítélete a döntő abban a kérdésben, hogy valaki tehetséges-e vagy sem? Ezért a tehetség helyes meghatározása talán ez lenne: a tehetség az ember abbéli képessége, melynél fogva bizonyos dolgokat az átlagos mértéknél aprólékosabban tud elemezni és a felismert részleteket a szokottnál célszerűbben tudja összetenni.

Ez a meghatározás általános értékű, a tehetség minden ágára egyaránt vonatkoztatható, fokozatait természetesen nem érintheti.

A tehetséges lélek rendszeren nem jár taposott utakon. Elemző és összetevő ténykedése eredeti és sokszor az öntudat közreműködése nélkül folyik le. A tehetséges lélek felissza a különböző benyomásokat, amelyek az érzékszervek csatornáin belé ömlenek. Ezek a benyomások azután százféleképen rendeződnek, illeszkednek egymáshoz és ennek a vajudásnak az eredményeként végre a tudatba tódulnak, kipattannak a meglepő eszmék, teremnek a csodás látomások és a nagyszabású tervek. Kant szerint ez már a lángelmék sajátossága.

Sajátságos a vakok benső lelki élete. Képesek órákig magukba-mélyedve ülni egy helyen s ilyenkor képzeletük szabadon szárnyalva futja be a mindenséget. Ki tudja, mi minden foglalkoztatja, szórakoztatja ilyenkor őket? Mily színes képek rajzolódnak eléjük, mily édes dallamok hullámain ringatódzik lelkük? Ha gyarló a beszédképességük, ha nem tudnak zenélni, ott marad minden bennük eltemetve, senki sem szerezhet ebbeli tehetségükről tudomást. A teremtő tehet-

ségnek tehát a közlő vagy előadó képességgel kell párosulnia, hogy annak gyümölcse élvezhető legyen.

Sok emberrel megesik, hogy ébren, de különösen álmában kitünő eszméi, pazar gondolatai támadnak. Szerencsétlenségére azonban, mire hozzáfogna azoknak megvalósításához vagy mire felébred, kiröppen fejéből nyom nélkül az egész és ő tehetetlenségében elkeseredve átkozza rossz emlékező képességét. Miután a terv megszületését a megvalósítástól mindig egy bizonyos idő választja el, jó emlékező képesség nélkül a tehetség sem ér sokat.

A tunya ember az esze kerekeit se koptatja szívesen. A tehetséges gazember pedig ügyesen bujkálva, hosszú ideig dúskál javainkban anélkül, hogy ártalmatlanná tételnék és a megérdemelt büntetés utolérné. Szükség van tehát még két kellékre, melyek egyike nélkül a tehetséges egyén nem lenne cselekvő, a másik nélkül pedig egyenesen veszedelmes az emberiségre. A tevékenységre való vágyat és erős akaratot meg a becsületességet és az emberiség javának szolgálatára való készséget értem e kellékek alatt.

Gyakori eset, hogy egyszerű iparos holmi különös alkotmányt iszkából össze és nagy bizakodással viszi bemutatni „meglepő találmányát.“ A szakértők szánakozó mosollyal bírálják le a kezdetleges tálakmányt, mely után a szegény feltaláló csalódottan, lesújtva kullog vissza rendes foglalkozásához. Vajjon jut-e eszébe valakinek, hogy viszonylagosan akkora találékonyssággal, annyi igyekezettel és fejtöréssel, amennyit az a tanulatlan ember kifejtett, tanult gépészmérnök akár az örökmozgót is feltalálhatta volna?! Könnyű a tanult, iskolázott embernek. Készen kapja a tudásnak óriási gazdagságát, amelyet elődeink századokon át szorgalmasan gyűjtöttek, nagy erőfeszítések árán szaporítottak. A képzett egyén mindazon részletismeretekkel rendelkezik, amikre a tudatlan csak hosszas kísérletezés után jöhet rá. A képzett tehetség eszméi világosak, biztosak, tehát alkotó munkájában csak ritkán csalódik, addig a tudatlan minden lépése után újabb hinárba kerül.

Néha mégis oly fokú valakinek a tehetsége, hogy képes a maga erejéből eszméje megoldásának minden akadályát legyőzni. Határozott sikerre számít tehát. Hiányzanak azonban a megfelelő eszközök, amelyekkel azokat értékesíthetné. Nincs pénze gépének elkészítésére vagy nincs ajánlója, akinek pártfogásával művét előadhatná. Olyasmit hirdet esetleg, amit kortársai nem tudnak vagy nem akarnak megérteni, elfogadni. A sikertelenségen érzett csalódás, a mellőztetés miatti elkeseredés, a környezet közömbössége, esetleges gunyo-

lódásai megfojtják benne az alkotásvágyat. Lelki egyensúlya felbillen s még jó, hacsak embergyülölő lesz és nem züllik el az élvezethajhászásban keresve enyhülést.

A tanítás a kellő tudásbeli készültséget meg az előadóképességet nyújtja, míg a nevelés kifejleszti az emlékezetet, megizmosítja az akaratot, kicsiszolja a jellemet. Nyilvánvaló az előadottakból, hogy *a tehetséges gyermekeket kár, sőt véték volna alapos tanítás és nevelés nélkül hagyni.*

*

A közvélemény mindig élénk érdeklődéssel tiszteli meg a tehetséges egyén gyermekeit s várakozással tekint működésük eredménye elé. Szinte előlegezi nekik bizalmát, azt reméli, hogy minden tekintetben szülőjük nyomdokain fognak haladni. Pedig az a sok-sok család, amely e tekintetben érte, már kiábrándíthatta volna az emberiséget hiú reménykedéséből. A történetem legkiválóbb alakjainak: a leglánglelkűbb államférfiaknak, hadvezéreknek, újitóknak, művészeknek utódai csak a legritkább esetekben közelítették meg nagy elődjüket. A legtöbben ezek közül, ha nem örökölték volna nevüket és elődjük érdemének becsét, csak úgy elvesztek volna az észrevétlenség ködében, mint szürke társaik. Ezzel ellentétben számos példa van rá, hogy egyszerű, jelentéktelen műveltségű, sőt írástudatlan szülők gyermekei bámulatba ejtették ragyogó tehetségükkel a világot s irányítólag hatottak a művelődés további fejlődésére. Annyira kézenfekvő e tény, hogy csak a szokás kedvéért említem meg Petőfit, lánglelkű költőnket, kinek apja a „jó öreg korcsmáros“ volt; Munkácsyt, az asztalos inasból világhírűvé lett festőt; Edisont, kinek ültetvényes, Franklin Benjamint, kinek gyertyaöntő-, Pasteaurt, kinek timár — és Rousseaut, kinek órás volt az apja.

Akit mulattatni tud a víg magyar nóta, aki gyönyörködni tud a kalotaszegi varrottas és a matyóhimzés szépségeiben, aki látta juhászok meglepően szép faragványait vagy egyes fazekasok díszes tálaít; aki ismert ezermestert, ki az órától kezdve a gramfonig mindent meg tudott javítani; aki érintkezett furfangos, srófos eszű székelyekkel, annak nem szükséges bővebben bizonyítanom, hogy a nép között ezerszámra rejtőznek ki nem művelt tehetségek.

Ebből tehát az a következtetés vonható le, hogy a tehetség kifejlődésére a származásnak, az átöröklésnek nincs kizárólagos hatása. Talán azért származik az egyszerű emberek köréből tehetség, mert azok jórésze igazi, természetes életmódot folytat s így a lelkünkben szunnyadó őserő nem használódott, nem kopott el, nem

merült még ki. A tehetséget Isten különös adományának szoktuk mondani. Ebben az állításban mindenki megnyugodhatik, aki Istent a természeti erők örök kútforrása gyanánt tiszteli. Én azt hiszem, hogy a szülők egyéniségének egymást kiegészítő, összehangzó hatásából sarjadzik ki az a csira, amelyből egészséges fejlődés lehetsége mellett kibontakozik, sudárba szökken a tehetség.

*

Aki pompásabb virágfajokkal népesíti be lakását, legtöbbször arra a szomorú tapasztalatra jut, hogy bizony azok az ő leggondosabb ápolása dacára is csak sinylődnek, majd lassan hervadásnak, pusztulásnak indulnak. S ha azután hozzáértő kertésztől kér ennek okára nézve felvilágosítást, meglepődve értesül, hogy az ő gondos ápolása nem elegendő, sőt helytelen volt. Mert bizony minden virágnak más és más a természete, mások az életfeltételei. Egyiknek gyakoribb öntözésre, másiknak nagyobb hófokra; egyiknek ilyen, másiknak amolyan táplálékra van szüksége; egyiknek ez, másiknak amaz a szokott ellensége, betegsége, tehát annak megfelelően kell gondozni, ápolni.

Jó sokáig senkinek sem jutott az eszébe, hogy szellemi kiválóság szerint kellene a gyermekeket osztályozni. Nálunk csak a rangkülönbség és a vagyoni viszonyok számítottak. Pedig a tehetséges gyermek egyénisége egészen más, mint rendes társáé. Felfogása könnyebb, hamarább tanul meg mindent, azért figyelmét nem lehet egy dologgal tartósan lekötni. Érdeklődése is magasabb szárnyalású. Az osztályában folyó aprólékos munka nem foglalkoztatja, nem elégíti ki, tehát unja magát. Miután lelki erői nincsenek eléggé foglalkoztatva, lassan elveszítik rugalmasságukat, elsorvadnak, megbénulnak.

Ma a tanításban és nevelésben már az az uralkodó elv, hogy minden gyermekkel egyéniségének megfelelően kell bánni. De ez keresztülvihetetlen mindaddig, amíg az osztályok létszáma magas és amíg jó-, rendes- és gyengetehetségű gyermekek taníttatnak együtt, egyféle iskolában. A gyengetehetségű gyermekek különválasztása már folyamatban van, azonban a tehetséges gyermekek kiemeléséről csak napjainkban esett először szó.

A tehetséges gyermekekkel úgy kell bánni, mint a gyémántszemekkel. Ki kell őket emelni a hozzájuk nem méltó környezetből. A rájuk tapadt salaktól meg kell lelküket tisztítani. Kellő hozzáértéssel, féltő gonddal kell azt csiszolni, hogy tűzük szikrázóbb legyen. Méltó keretbe kell foglalni, hogy jobban érvényesüljön.

Aki érdeklődik a lótenyésztés és a lóversenyek iránt, bizonyo-

san nagyon jól tudja, hogy a telivér versenyparipának sokkal fényesebb dolga van, mint a közönséges gebének. Annak istállója kastély, a jászola márvány s ápolók és idomitók szolgálják becses jóllétét. Életkörülményeit pontos anyakönyvi adatok örökítik meg. Ismerik nemcsak apját, anyját, hanem őseit is hetediziglen. Könnyű megállapítani, hogy ezek az intézkedések arra valók, hogy általuk a ló teljesítő képességét fokozzák és faját nemesítsék.

Kérem: vannak-e tudományosan megállapított, pontosan megszabott eljárási módok a tehetség, a lángelme kifejlesztésére, megrögzítésére, ápolására, fokozására? Történtek-e kísérletek annak a fontos kérdésnek cáfolhatatlan megfejtésére: mily kedvező körülmények jelenléte szükséges ahhoz, hogy tehetséges gyermek származzék? Megengedem, hogy szórványosan buvárkodtak már e téren, de a köztudatban ily irányú felfedezések hatásának nyoma még nincs.

Ha valamire szükségünk van, csináltatás céljából ahhoz az iparoshoz megyünk, akit ügyesebbnek tartunk; vásárlás céljából abba a kereskedésbe lépünk, ahol jobban szolgálnak ki bennünket. Orvosunkat, ügyvédünket is hasonló észszerűséggel szemeljük ki. Ha azonban köztisztviselőt, képviselőt kell választanunk, akkor meggyengül ez a józan felfogásunk s tért engedünk mellékes érdekeknek is. Így jut sok tehetségtelen, készületlen egyén tehetségesek, képzettek helyébe összeköttetései révén, pártfogói segítségével. Ez a gyengeség a mi részünkről, az egyéni érdekek az általános érdekekkel szemben való homloktérbe tolása a pártfogó részéről az oka közállapotaink elfajulásának. A tehetségeseket jótévőinknek kell tekintenünk! A jövőben, lemondva jogosulatlan érdekeink erőszakolásáról, minden lehető eszközzel a tehetségesek érvényesülését kell előremozdítanunk.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság már idáig is sokat használt a gyermeknevelés ügyének s így közvetve a magyar közművelődésnek is. A tehetség értékesítése körül őt illeti a kezdeményező szerepe annál is inkább, mert ennek a kérdésnek a helyes megoldása kiterjesztése lenne annak a sikeres munkának, amelyet a Társaság a gyermek intelligenciájának vizsgálata terén folytat. Az előadásom folyamán leszűrt tanulságok és levont következtetések alapján a következőket javasolom:

1. Rendszeres kutatások és megfigyelések alapján fürkészsze ki, határozza meg azokat az eljárási módozatokat, amelyek szerint a tehetség legbiztosabban felfedezhető, annak ágai megállapíthatók;

valamint azokat az eszközöket, amelyek a tehetség kiművelésére a legalkalmasabbak.

2. Hívja fel az orvosok és lélekbúvárok figyelmét a tehetség származásának kérdésére és a maga kebelében is végezzen e téren kutatásokat.

3. Folytasson erélyes harcot a protekció kiküszöbölése és a tehetségesek érvényesülése érdekében.

4. Kérje fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat:

a) rendelné el már most az ország összes iskoláinak, hogy azok kiválóan tehetséges növendékeinek névjegyzéke — róluk való állami gondoskodás céljából — hozzá felterjesztessék;

b) később pedig, amikor a lehetőség már meg lesz alapozva, állíttasson fel az ország megfelelő helyein alsó-, közép- és felsőfokú iskolákat, amelyekben kiválogatott tehetséges gyermekek részesülnek majd különleges célú és módú nevelés-oktatásban.

Ezen javaslataim megokolása már az előzőleg elmondottakban bennfoglaltatik. Magam is belátom, hogy javaslataim egyrészenek célja messzefekvőnek látszik. Ez a körülmény azonban nem lehet ok arra, hogy megközelítésének megkísérlésétől visszariadjunk. A célt ki kell tűzni, bármennyire távolosó vagy nehezen hozzáférhető legyen is az. Az a fő, hogy jó és üdvös legyen. Hős hatonaink elég példát szolgáltatnak arra nézve, hogy bizalom, lelkesedés és kitartás mellett még a legnehezebb feladatok is megvalósíthatók. A mai nemzedékre a jövő előkészítését illetőleg óriási felelőség hárult. Habozás nélkül fogjunk tehát a munkához, ne tartsunk a sikertelenségtől! Szolgáljanak bátorításul a költő bölcs szavai: „Ha jó a cél, mit kitűztél magadnak, akadnak akkor biztos eszközök“.

Már megjelent

Binet Alfréd: Az iskolásgyermek lélektana.

Fordította: DIENES VALÉRIA dr. Ára füzve 5 K; egész vászonba kötve 6 K, tagoknak 4, illetőleg 5 K.

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK.

A gyermek táplálása a háború alatt.

Irta s előadta a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak 1917. április 28-án a Krisztinavárosi kaszinóban tartott nyilvános értekezletén **Grósz Gyula dr.** egyetemi magántanár, a Bródy-gyermekkorház igazgató-főorvosa.

Azon számos kérdés között, amelyek a világháború tartama alatt felmerültek, egyike a legfontosabbaknak a gyermekek táplálása.

Bizonyos tápszerek szűk volta, nehéz beszerezhetősége és folytonos drágulása komoly aggodalommal tölti el a szülőket, a társadalmat és a hatóságokat is. Különösen a hús és a zsír drágasága azt a félelmet idézte elő, hogy a gyermekek fejlődésükben vissza fognak maradni: Nem csekélyebb aggodalmat idézett elő a tej és a tejtermékek szűkössége és drágasága.

A háború, amely, sajnos, még mindig tart, ezer és ezer családot mély gyászba borított; számos család elveszítette fentartóját, számos családfő pedig megrokkant vagy nyomorékká lett, úgy, hogy családját fentartani alig képes. Szinte lehetetlen, legalább a mai viszonyok között, hogy az állam egyedül gondoskodjék mindenről és segítsen a sok bajon. Kell, hogy a társadalom is támogassa e tekintetben az államot, s valljuk be, hogy ami társadalmunk a háború ideje alatt óriási tevékenységet fejt ki a jótékonyág terén. Csak reá kell utalnom a sok népkonyhára, leveskiosztóra, ingyentej és kenyér intézményre, a különböző, az utóbbi időben létrejött ama jótékony mozgalomra, hogy a szegény iskolás gyermekeknek meleg reggelit juttassanak. Örvendetes jelenség ez abban a sok szomorúságban, hogy mindenki igyekszik segíteni a szegény nép, a szegény gyermekek számtalan baján.

Ezen adatok rövid felsorolásából láthatjuk, mennyire helyes

és célszerű a Magy. Gyermektanulmányi Társ. azon határozata, hogy a gyermekek táplálását felvette az értékezések tárgysorozatába.

Milyen is legyen a gyermekek táplálása a háború alatt? Ez a kérdés mindenkit érdekel, a szülőket éppen úgy, mint a hatóságokat és az orvosokat is.

Fontos ez a kérdés az állam szempontjából első sorban, mert hisz az állam érdeke, hogy erőteljes, ellentálló képességgel bíró ifjú nemzedék fejlődjék s a nagy hiányok kipótoltassanak. Fontos e kérdés az egyes családok szempontjából: az anyának tudnia kell, hogyan táplálja gyermekét az adott viszonyok között, hogy gyermeke fejlődésében fennakadás ne következzen el. A mily fontos a kérdés feltevése, oly nehéz azonban arra válaszolni.

A gyermekek táplálkozása *normális* viszonyok között is rendkívül különböző; természetesen első sorban a gyermekek korától függ, továbbá attól, mily társadalmi osztályhoz tartozik a gyermek, vajjon szegénysorsú vagy jobbmódú szülők gyermeke-e? Függ a táplálkozás attól, hogy milyen alkatú a gyermek, vérszegény-e, angolkóros-, görvélykóros-e stb.? Ezekre a kérdésekre természetesen itt részletesen és kimerítően nem felelhetek, csak reá kell mutatnom a „Gyermekegészségtan“-omban előadott fejezetekre.¹⁾ A helyes táplálkozásnak csak egyes fontosabb részleteit óhajtom újból fel-
említeni, hogy ezek kapcsán a mostani háborús viszonyokra — reámutassak. S itt bocsánatot kell kérnem a t. hallgatóságtól, hogy régen ismert dolgokat újból előadok, de csak úgy érthetők meg jól a jelenlegi abnormális viszonyok, ha a régen tapasztalt és általános elfogadott, normális viszonyokból indulunk ki.

A táplálkozás minősége.

Mindenekelőtt a csecsemők *szoptatását* kell felemlítenem. Régi orvosi tapasztalat, hogy minden egészséges anya szoptathatja csecsemőjét, vagyis más szóval: teje elegendő táplálékot ad csecsemőjének. A tapasztalat továbbá azt is bizonyítja, hogy az anyáknak csak elenyésző csekély száma nem képes szoptatni, az anyáknak átlag 1⁰/₀-a. Ha tehát mi orvosok a normális viszonyok között a mellett küzdünk, hogy az anyák szoptassák gyermekeiket, akkor mennyivel inkább indokolt e küzdelmünk most, a háborús időben.

Ha az anya szoptatni nem képes: akár betegsége, akár más fontos ok miatt, akkor az a kérdés, miként táplálja az anya csecsemőjét? Ennek a kérdésnek eldöntését természetesen mindenkor

¹⁾ A Gyermektanulmányi Könyvtár 3. kötete. Kiadta a Magyar Gyermektanulmányi Társaság. 1913.

az orvos véleményére kell bízunk, mert csakis orvos állapíthatja meg, hogy az anya tényleg szoptathat-e vagy sem? Ha az anya csakugyan nem szoptathat, akkor jöhet szóba a dajka vagy a tejéntejjel való mesterséges táplálás. Kétségtelen, hogy a dajka által való táplálásnak nagy előnyei vannak a mesterséges táplálás felett, vannak azonban hátrányai is. Dajkát csak ott ajánlhatunk, ahol az illetők oly anyagi viszonyok között élnek, hogy a nagy anyagi áldozatot meghozhatják. Igen jó megoldást találtak azzal az eljárással szegény családoknál, hogy a dajkát gyermekével együtt befogadták. A dajka saját gyermekét megtartva most a háború alatt rengeteg pénzt takarít meg, jól gondolja a saját gyermekét és a gondozására bizott csecsemőt is csekély bér mellett. Ezen módszert most a háború alatt sok helyen sikeresen alkalmazták. Mennyi gyermeket lehetne megmenteni azzal, ha a család mindig a dajka gyermekét is befogadná!

Aszopós csecsemők természetes táplálása, sőt a tejjel való mesterséges táplálása sem okoz nagyobb gondot az anyáknak most a háború alatt, mint a béke idején.

Már a béke idején is számos hibára akadunk mi orvosok, ami a csecsemők táplálását illeti. A csecsemőket az anyák nagy része túltáplálja; ezen túltáplálás ellen küzdünk. Különösen a mesterségesen táplált csecsemőknél okoz számos bajt a tejjel való túltáplálás. Az intelligens anyának még meg lehet magyarázni, hogy csecsemőjének milyen tejkeveréket adjon, mennyi tejet és mennyi vizet, tejcukrot stb., de a műveletlen anyának sokszor hiába magyarázzuk ezt. Azért nagy haszonnal járnak azon nyilvános rendelő intézetek, ahol a szegénysorsú csecsemőknek nemcsak rendelnek, hanem a csecsemők a megfelelő tejkeveréket is kapják. Helyes a központi tejhivatal azon intézkedése, hogy az 1 éven aluli gyermekek, akik mesterségesen tápláltak, naponta 1 liter tejet kapjanak. Ez az 1 liter az a maximuma a tejnek, amelyre szüksége van egy 1 éves gyermeknek. Az 1 éven aluli gyermeknek tiszta tejet egyáltalában nem adunk, hanem megfelelő módon hígítjuk, amint tudjuk lisztes vagy nyálkás főzetekkel. Mindez nehézséget nem okoz a háború alatt sem. Mind a szopós csecsemőnél, mint a mesterségesen táplált gyermeknek 6 hónapon túl melléktáplálékot adunk, lassan, fokozatosan: különböző leveseket, húsleveset, rántott vagy zöldség levest, tejbefőttet, zöld főzelékekből készített püréket; gyümölcsnedveket, tehát oly tápszereket adunk, amelyeknek megszerzése nem jár különösebb nehézséggel.

De még az 1 éven túli gyermek táplálása sem okozhat semmi nehézséget, sem felette nagy kiadást. Az 1 éven túli gyermek táplálásában még fő a tejtáplálék, de mennyiségét fokoznunk nem szabad. Egy kb. 10 kgr. súlyú gyermeknek 24 órán át 1 liternél több tejet ne adjunk. Ha a gyermek testsúlya kevesebb, akkor csak annyiszor 100 gr. tejet adjunk, a hány kgr. súlyú a gyermek, tehát a 8 kgr. súlyú gyermeknek csak 800 gr. tejet adjunk. A 10 kgr.-nál súlyosabb gyermek is beéri 1 liter tejjel naponta, annyival inkább, mert egyéb táplálékot is kap: leveőt, főzeléket. Ezekkel a tápszerekkel (tej, leves és főzelék) rendszerint a 2-dik életév végéig jól táplálhatjuk a gyermeket. Már a béke idején sem tartottuk szükségesnek, hogy ebben a korban a fehérnyeféle táplálékot még fokozzuk hússal és tojással. Ugyis eléggé gyakran találkozunk a mindennapi orvosi gyakorlatban oly esetekkel, amelyekben *a fehérnyefélékkel való túltáplálásnak káros következményei mutatkoznak* (táplálkozási zavarok, angolkóros csontelváltozások, ideges diszpozíciók stb.) *A második életévben tehát a gyermek tápláléka zsírszegény és szénhidrátokban gazdag legyen.* Ez volt az elvünk béke idején: ezen elv segítségére jó a háború. Most nem is gondolnak a szülők arra, hogy gyermekeiknek fehérjedús táplálékot adjanak.

A második életéven túl a legtöbb gyermeknek, mint célszerű táplálást, már a békés időben ajánlottuk a következőket: reggelihez tejet, kávé vagy kakaót, ebédre levest, húst, főzeléket, könnyű, főtt tésztaféléket, esetleg gyümölcsöt; vacsorára: vajjas kenyeret, főzeléket vagy tojás ételt és gyümölcsöt. Ezzel a 3 étkezéssel a legtöbb gyermek beéri, különösen akkor, ha a gyermekek nem nagyétkűek. A szülők, attól való félelmükben, hogy gyermekük nem táplálkozik eleget, még a délelőtti és délutáni ozsonnához is szoktatják a gyermeket. Ha ez az ozsonna nem bőséges, akkor ez ellen nincs is ellenvetésünk, de bizony sokszor annyit adnak a gyermekeknek ozsonnára, hogy azután nincsen étvágyuk az ebédre vagy a vacsorára. Vannak azután szülők, akik még ezzel az 5 étkezéssel sem elégszenek meg, hanem még azonkívül 1—1½ liter tejet adnak a gyermeknek. Hogy ez helytelen és ezzel a túltáplálás kellemetlen következményeit idézzük elő, azt nem kell magyaráznom. Természetesen ez a jobbmóduáknál van így. Mert a szegény ember bizony csak úgy táplálta és táplálja gyermekét, ahogy maga táplálkozik; sőt sokszor megvonja magától még a legszükségesebbet is és odaadja gyermekének.

A második életéven túl tehát a gyermekek táplálkozása olyan,

mint a felnőtteké; főleg arra kell tekintenünk, hogy a gyermekek táplálkozása *vegyes* legyen, ez a vegyes táplálás adja meg a fejlődő szervezetnek a szükséges építő anyagot. A táplálékok *mennyiségéről* mondhatjuk, hogy az nemcsak attól függ, hogy a gyermek milyen korú, hanem attól is, hogy milyen társadalmi osztályhoz tartozik, függ attól is, hogy a gyermek miként neveltetett, sőt az egyéni diszpozíciótól is. A szegénysorsúak gyermekei, akik főleg tejjel, kenyérrrel, burgonyával, főzelékkel és gyümölcssel táplálkoznak, húst pedig alig kapnak, sokszor jobb színben vannak és erősebbek, mint a jobbmódúak vagy gazdagok hasonló korú gyermekei. Az ilyen példák bizonyítják, hogy a jobbmódúak gyermekei főlegesen módon táplálkoznak sok hússal és tojással, amint általában véve a jó módban élő emberek sokkal több táplálékot fogyasztanak, mint amennyire szükségük van.

A táplálék mennyisége.

A táplálékok mennyiségét illetően a különböző szerzők megállapították kísérleti úton a gyermekek napi táplálék-szükségletét. Legcélyszerűbbnek tartom *Camerer* számadatait közölni. (L. az I. táblázatot.)

I. SZ. TÁBLA.

A gyermek táplálék-szükséglete *Camerer* szerint.

Testsúly kg.-okban	Fehérnye gr.		Zsír gr.		Szénhidrátok gr.		Kalóriák	
8.5	41		40		54		761.5	
10	40		35		97		887.0	
12	43		38		105		960.0	
14	47		37		135		1090.0	
16	50		31		170		1190.0	
	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány
18	62	53	37	31	220	185	1500	1284
20	63	55	37.5	33	225	195	1529	1332
22	65	58	38.5	35	230	205	1567	1404
24	66	61	39	37	235	220	1597	1496
26	67	64	40	39	240	230	1631	1568
28	68	67	40.5	40	245	240	1658	1631
30	69	70	41	42	247	250	1677	1722
35	73	75	44	44	260	265	1774	1803
40	80	77	47	46	280	275	1913	1871
45	88	80	50	47	300	280	2056	1913
50	96	82	53	48	315	285	2178	1951
55	100	—	56	—	330	—	2283	2283
60	100	—	60	—	350	—	2403	2403

Ebben a táblában a gyermek testsúlya, tehát nem a kora szerint van összeállítva a táplálék szükséglete kalóriákban kifejezve. Így pl. egy 16 kgr. súlyú gyermeknek naponta 50 gr. fehérynýére, 31 gr. zsirra és 170 gr. szénhidrátra van szüksége.

Az itt közölt összes kalória-értékek átlagát véve azt találjuk, hogy az 1655·3 tesz ki, vagyis ennyi kalóriára van átlag szüksége a gyermeknek naponta. Ez az adat kb. megfelel a *Rubner* által közölt a gyermekekre vonatkozó kalória-értéknek, amely 1500 kal.-t tesz ki, ez az érték természetesen szintén csak átlagosnak tekinthető.

Nézzük már most, milyen kalória-értékeket nyújthatunk mi gyermekeinknek a háború alatt? A gazdagoktól éppen úgy, mint a jobbmódú középosztály gyermekeitől teljesen eltekinthetünk, mert hiszen ezek mindent kapnak, amire szükségük van. A jobbmódúak abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy eddig legalább, ha nehezen bár, de sok pénzért mindent megszerezhettek ami maguknak és gyermekeiknek kellett. Faluhelyen és kisebb városokban is eléggé jók a viszonyok és nincsen okuk nagyobb panaszokra. A fővárosi szegény proletár gyermekekre nézve azonban egészen más-képen állnak a viszonyok.

Mielőtt még ami viszonyaink taglalására reátérnék, összehasonlítás céljából a német, különösen pedig a *berlini* szegény gyermek táplálásáról akarok némi felvilágosítást nyújtani. A „Monatsschrift für Kinderhortwesen“ *mult évi novemberi* számában azt találjuk, hogy a berlini szegény gyermek a 6 éves korig az élelmezési jegyek ellenében a *II. sz. táblán* feltüntetett táplálékmennyiséget kapja. Ebből a táblából azt látjuk, hogy a gyermek naponta 1610 kaloriát 41·4 gr. fehérjével kap. Ezt az egészet pedig a szegény asszony 56 pf.-ért szerzi meg magának (mely ami pénzünk szerint 99 f-t tesz ki.)

A berlini szegény iskolásgyermekek, a fentidézett forrás szerint. 6—10 évig lehetőleg naponta $\frac{1}{2}$ liter lefőlözött, fehérjedús tejet kap; a 10—14 éves iskolásgyermekek pedig 500 gr. kenyértöbbltet, Mind ehhez járul még, hogy 6—14 éves iskolásgyermekek, ha szegények, ingyenes iskolai ebédet kapnak 6 napon keresztül.

A következő (III. sz.) táblán van szerencsém közölni a charlottenburgi iskolai élelmezést 1916. december havából. Ezen összeállításból láthatjuk, hogy az iskolai ebéd tápértéke 643 kal-t tesz ki, ami elegendőnek mondható.

II. SZ. TÁBLA.

A berlini szegény gyermek 6 éves korig az élelmiszer jegyek ellenében kap 1916. október–november havában.

	Hetenkint		Naponkint		
	mennyiség	ár Pf.	mennyiség	fehérje	kaloria ért.
Tej	7 × 1/2 l.	112	500 gr.	18 gr.	335
Kenyér	1900 gr.	78	270 „	12—15 „	540
Cukor	250 „	15	35·7 „	—	142
Burgonya	3500 „	38	500 „	7·5 „	450
Hús	125 „	70	18 „	3·6 „	18
Kolbász	250 „	80	— „	—	—
Tojás	1 drb.	32	7 „	—	11
Vaj, margarin	90 gr.	46	13 „	—	114
Összesen		391 Pf.		41·4	1610

III. SZ. TÁBLA.

A charlottenburgi iskolai konyha (1916. december havában).

6 napi ellátás	Kaloria
10 kg. tészta	34000
41 „ Graupen-Grütze	139400
8 liter tej	} 8040
8 csomag tejkivonat	
7 kg. aszalt gyümölcs	8400
4·5 „ zsír	39600
6·5 „ cukor	26000
10 „ bab	21400
55 „ répa	16500
7·5 „ hagyma	3750
90 „ burgonya	81000
12·5 „ csont	—
75 „ hus	7500
Összesen 6 nap alatt per 100 adag	385·590
Naponta 1 adag	643

Nálunk, Budapesten kb. 8000 gyermek részesül ingyenes iskolai étellezésben a Gyermekbarát Egyesület részéről, amely egyesületet az országos hadsegélyző bizottság a múlt évben 270.000 K.-val dotált. A budapesti iskolai étellezés körülb. megfelel a berlini iskolai étellezésnek. Ezen 8000 gyermekon kívül mennyi Bpsten a szegény gyermek? A fővárosi statisztika szerint mintegy 170.000 gyermek lakik 1-szobás vagy zsufolt lakásban. Ebből tehát

az következik, hogy több gyermeket kellene a nyilvános étkezőkben ellátni!

Nézzük már most, Budapesten mit adhat a szegény asszony gyermekének?

A következő (IV. sz.) táblán össze van állítva a gyermek ételmezése az élelmiszerjegyek értéke szerint, amely összeállítást *Popper* Kamilla k. a.-nak köszönhetek. Ezért e helyen is hálás köszönetemet fejezem ki neki.

IV. SZ. TÁBLA.

Budapesten az élelmiszer-jegyek ellenében beszerezhető 1917. ápr. végén.

Naponta mennyiség	Kaloria	Fehérje	Egység ár	Összes ár
280 gr. kenyér	545	12.3	60 f.	16.8 f.
42.8 „ cukor	171	—	1.44 „	6.16 „
143 „ burgonya	127	2.1	30 „	4.29 „
14.3 „ zsír	126	—	9.40 „	13.44 „
16.4 „ bab	43	2.7	80 „	1.31 „
16 „ szilva	31	—	2.80 „	4.48 „
Összesen	1043	17.1		46.48

Tejet a 2 éven felüli gyermek a központi tejhivatal rendelkezése szerint nem kap. A berlini gyermek 2—6 évig $\frac{1}{2}$ litert, a bécsi gyermek $\frac{1}{4}$ litert kap. A 4. sz. táblán feltüntetett összeállítás szerint tehát a szegény budapesti gyermek jelenleg (1917. április végén) átlag 1043 kal. értékű ételmezésben részesül naponta 17.1 gr. fehérjével; ez pedig megfelel 46.5 fillérnek. Hogy miként szerzi meg ezt a lét-minimumot a szegény asszony, amikor a hadiségely a kicsiny gyermek részére 39 fillért, a nagyobb gyermek részére 79 fillért tesz ki? Erre válaszolni nem tudok. Ez különben nem az én feladatomban, csak a tényeket fel akartam sorolni; hogy miként kell a bajon segíteni, az a hatóságok feladata.

Örömmel értesültem éppen most, hogy a központi konyha nemsokára megkezdí nagy arányú működését s így a szegény gyermekek is kellő ellátásban fognak részesülni. Bécs-ben ma 119 helyen adnak ingyen ebédet a szegényeknek és pedig naponta 90.000 adagot, ezek közül kb. 30.000 gyermek kap ingyen ebédet. Azonkívül 24 új hadi konyhában és 18 régebbi egyesületi konyhában 25 ezer, illetőleg 32 ezer adagot osztanak minimális áron, úgy hogy naponta 150.000-nél több ember jut tartalmas, egészséges táplálékhoz.

Berlin-ben kb. 20.000 gyermek kap naponta ingyen ebédet; Mainzban 8040 ebédet, 9000 oszonnát és 13.500 reggelit; Leipzigben 7289 ebédet, Frankfurtban 6000 ebédet osztogatnak naponta.

Pfaundler prof., müncheni híres gyermekorvos, nem régen a Münchener med. Wochenschrift-ban értekezett a kisgyermek táplálásáról a háborúban. Pfaundler észleletei 2—6 éves egészséges gyermekekre vonatkoznak. A müncheni hivatalosan megengedett legmagasabb táplálék mennyiségek a gyermekekre vonatkozólag a következők: tej 500 gr. vaj és egyéb zsiradék 13, sajt 18, hús 18, tojás 4, liszt 53,6, kenyér 179 gr. vagy 134,2 gr. liszt, dara 18, burgonya 500 gr. hüvelyes vetemény (lencse) 18, cukor 29 gr. Ezen értékeket kalóriákra átszámítva oly nagy mennyiségeket kapunk, hogy ez luxus-táplálásnak mondható. (Kb. 1717 kaloria). Ez összeállításból látható, hogy a vaj és zsír mennyisége tulajdonképpen csekély, azonban a nagyobb mennyiségű szénhidrátok által lényegesen pótoltatik. Mult év október havában Münchenben a tejmennyiségből fejenkint 300 gr. tej jutott; a 2—6 éves gyermekek részére naponta $\frac{1}{2}$ liter tejet lehetett megtartani az által, hogy a felnőtteknek csak $\frac{1}{4}$ litert adtak.

Pfaundler vizsgálataiból arra az eredményre jut, hogy a kisgyermek hiányos táplálkozása a háborúban megfelel azoknak a követelményeknek, amiket a helyes táplálás iránt neves gyermekorvosok (Czerny, Heubner stb.) a háború előtt hangoztattak, hogy a mostani szűkös élelmezés alkalmas arra, hogy az azelőtti „erőteljes koszt“ okozta ártalmak (vérszegénység, székrekedés, étvágytalanság, idegesség, különböző bőr- és nyákhártyabántalmak) megszűnjenek. A háború tapasztalatai tehát e tekintetben hasznosaknak ígérkeznek.

A tejtáplálék.

Igen fontos kérdés továbbá a *tejkérdés*. Közönségünk a tejkérdésben nincsen kellőleg tájékozódva, s azért kötelességemnek tartom, hogy e tekintetben is nyíltan megmondjam véleményemet. Budapestre naponta kb. 90.000 liter tejet hoznak, s ebből 30.000 liter jut a 2 éven aluli gyermekeknek. A többi tej a betegek részére van főtartva. Hogy mennyi tej jut a kávéházaknak, tej- és kávémeréseknek, vendéglőknek stb., azt nem tudom. Kétségtelen, hogy a központi tejhivatal rendelkezése szerint a 2 éven aluli gyermekek részére naponta fejenkint 1 liter tej van főtartva. A 2 éven túli

*gyermekek semmit sem kapnak.*¹⁾ Amint már fentebb kifejtettem, az 1 éven aluli mesterségesen táplált gyermeknek naponta legfeljebb 1 liter tejre van szüksége, már az 1 éven túli gyermeknek a tejen kívül más, főleg szénhidrát dús táplálékra van szüksége: levesek, főzelékek, tésztafélék, kenyér. Nézetem szerint az 1 éven túli gyermeknek az ilyen vegyes táplálás mellett elegendő naponta $\frac{3}{4}$ liter tej. Szóval az 1—2 év közötti gyermekek táplálásánál $\frac{1}{4}$ liter tejet meg lehetne takarítani, amint azt a bécsi tej-szabályzat követi. Bécsben a 2—6 éves korig a gyermekek naponta $\frac{1}{4}$ litert kapnak. Berlinben, amint előbb említeni, a 2—6 éves gyermekek naponta $\frac{1}{2}$ liter tejet kapnak. Hogy e tekintetben a központi tejhivatal nálunk miért oly szigorú vagy szükkeblű, azt nem tudom. Mindenesetre feltűnő, hogy Bécs és Berlin a gyermekeknek több tejet ad, mint Budapest, holott mi tudvalevőleg agrár-állam vagyunk.

A központi tejhivatal azon rendelkezése, hogy a betegek, elsősorban a súlyos, heveny, lázas betegségben szenvedők orvosi előírás szerint kapjanak tejet, nagyon bölcs és helyes intézkedés. A tejcédulák helyesen vannak megszerkesztve, amennyiben a diagnózison kívül nyilatkozni kell arról is, hogy életszükségletnek tartja-e az orvos vagy csak kívánatosnak vagy nagyon szükségesnek? Ezen kérdésekre a kezelőorvos felel és ezek alapján a hatósági, tisztiorvos adja meg az engedélyt, hogy a beteg $\frac{1}{2}$ vagy 1 liter tejet kapjon naponta. Azt tartom, hogy helyesebb volna a tej mennyiségének meghatározását is a kezelőorvosra bízni, aki nemcsak a betegséget kezeli, hanem betegét is jól ismeri és tudja, hogy betegének mennyi tejre van szüksége? Ezen hibától eltekintve a tejcédulák jóváhagyását illetőleg eddig még semmiféle rendellenességet vagy akadályt a tisztiorvosok részéről nem tapasztaltam.

Nagyon sok panaszt hallottunk mi orvosok a közönség részéről, hogy tejet nem kapnak. Az anyák valósággal megostromoltak bennünket, orvosokat, hogy írjunk tejcédulákat. Kétségtelen, hogy sok kicsiny gyermeknek a tejre szüksége van, amint már előbb említettem, az 1 éven aluli gyermeknek feltétlenül, az 1 éven túli gyermeknek már kevésbé, a 2 éven túli gyermeknek még kevésbé van szüksége tejre. A 2—6 éves gyermeknek naponta $\frac{1}{2}$ liter elegendő, amennyiben ezen korúak már vegyes táplálék mellett jól fejlődnek. A 6 éven túli gyermekek, éppenúgy mint a felnőttek,

¹⁾ A májusban hozott tanácsi végzés szerint a tejjel való ellátást a 2 és 3 éves korra is kiterjesztették.

teljesen nélkülözhetik a tejet, különösen akkor, ha a tej helyett vajat és sajtot is fogyasztanak. Az utóbbi tápszereket, a vajat és a sajtot, drágaságuknál fogva természetesen megint csak a jobbmódúak szerezhetik meg könnyebben, mint a szegények.

A szegény anyák jórészenek igaza van, a midőn a tej után áhítozik gyermeke részére; a tej mégis csak olcsóbb, mint a drága hús, tojás, főzelék, stb. Csak abban nincsen igaza a közönségnek, hogy oly *nagy* tápértéket tulajdonít a tejnek egyéb tápszerekkel szemben. Ujból hangsúlyozom, *hogy a gyermek fejlődése legjobb a vegyes táplálás mellett*. Sőt van egy igen elterjedt gyermekbetegség az angolkór (rachitis), amelyet éppen a tejjel való túltáplálás előidézheti vagy legalább is elősegíti kifejlődését. Az ilyen angolkóros gyermekek táplálásában nagy súlyt helyezünk arra, hogy a tej napi mennyiségét redukáljuk.

Másrészt vannak betegségek, amelyeknél a tej feltétlenül szükséges; így a heveny, lázas betegségek, szív- és vesebajok, gyomorfekélyek esetén.

Nagyon helytelen a laikus közönség felfogása a szegényvérűséget illetően: „A gyerek vérszegény, tehát feltétlenül tejre van szüksége“. Ez a felfogás nem helyes. Igaz ugyan, hogy vannak vérszegény gyerekek, akik tejtápláláshoz szokva vannak. De a legtöbb vérszegény gyermek — tapasztalatom szerint — nem szereti a tejet, sőt undorodik tőle és ezeket a gyerekeket szülei a tejjávrá való nógatással agyonkinozzák, holott az ilyen vérszegény gyermekek is legjobban gyógyulnak a vegyes kosztal.

Az iskolásgyermekek tápláltsága a háború alatt.

Ezek után áttérhetek azon kérdés taglalására: vajjon tapasztalható-e, hogy az iskolásgyermekek a háború alatt rosszabbul tápláltak? S itt elsősorban ismét a németekre kell hivatkoznom, akik erre a kérdésre is a legnagyobb körültekintéssel és alapossággal hívták fel az iskolák és az iskolaorvosok figyelmét. A berlini „Medizinalamt“ már az elmúlt évben felszólította az iskolák vezetősegeit, hogy 1916. október 1-én, továbbá 1917. január 1-én és 1917. április 1-én tegyenek jelentést abbéli észleleteikről, vajjon szenved-e a tanuló ifjúság egészségi állapota vagy tanulási képessége a táplálás nehézségei miatt? Az iskolaigazgatók felkérték az iskolaorvosokat, hogy megfigyeléseikről a fentemlített időpontokban nyujtsák be jelentéseiket és amennyiben lehetséges, időről-időre

végezzenek hosszúsági és súlyméréseket. A Medizinalamt a beérkezett jelentések alapján már az elmúlt év október havában a következő eredményre jutott:

„Az iskolásgyermek egészségügyi állapotában eddig legalább komoly, aggasztó és javítást igénylő körülmények nem észlelhetők az élelmiszerek nehéz beszerezhetősége következtében, mindamellett az 1916. év őszén mutatkoznak az első jelei a kezdődő rossz táplálásnak“.

Az iskolaorvosok azt jelentették, hogy a tanulók hiányos táplálkozása következtében szervi megbetegedéseket nem észleltek, testsúly csökkenést és könnyű elfáradást is csak kivételesen tapasztaltak. Az ez irányú vizsgálatok természetesen még befejezve nincsenek és a további tanulmányozás tárgyául szolgálnak.

Ezek után a magam részéről felette érdekesnek találtam, hogy a mi viszonyaink iránt is érdeklődjem s néhány iskolaorvos barátomat felkértem, hogy írják meg nekem, hogy tapasztaltak-e a háború alatt az iskolásgyermeken elváltozásokat, végeztek-e méréseket s általános benyomásaik milyenek a gyermekek tápláltságát illetőleg?

Az iskolaorvosok nagy része most hadbavonult vagy ha itt is vannak, roppantul el vannak foglalva hadikórházakban vagy egyebütt, úgy, hogy ily irányú adatok beszerzése nagyon nehéz. Mindamellett két iskolaorvos részéről sikerült véleményt beszereznem.

Az egyik *dr. Schuschny Henrik*, aki az V. és a VI. kerületi állami főreáliskola iskolaorvosa, azt mondja, hogy ő nem vette észre, hogy a hadikoszt a fiúk egészségügyi viszonyait hátrányosan befolyásolta volna. Nem tapasztalta, hogy most a háború alatt több sápadt, vérszegény fiú volna, mint a háború előtt. Általában az a benyomása, hogy úgy az V. mint a VI. kerületi főreáliskolában a fiúk tápláltsága kielégítő. Úgylátszik, hogy most mégis kevesebb a túltáplált fiú, mint a háború előtt, a midőn sokszor kellett a túltáplálás ellen küzdenie. Az iskolamulasztásokra vonatkozólag nem állnak megbízható adatok rendelkezésére, csak annyit mondhat, hogy mostanában nem szabad minden mulasztást a „betegség“ rovására írni, de semmiképen nem tapasztalta azt, hogy a mulasztások a rossz táplálás következtében létrejött táplálkozási zavarokra vezethetők vissza.

Dr. Schuschny úgy értesült, hogy a VIII. ker. állami főgimnáziumban a fiúk tápláltsága általában véve rosszabb, mint az V. és VI. kerületbeli középiskolai fiúké; a VIII. kerületi főgimnáziumban már inkább észrevették a háborús koszt káros hatását. A

magyarázata ennek az, hogy az V. és VI. kerületbeli tanulók átlaga mégis csak jobbmódú családokból kerülnek ki, mint a VIII. kerületbeliek. Azonfelül az V. kerületben a szegényügy is sokkal jobban van szervezve, mint pl. a VIII. és a IX. kerületben.

A másik vélemény *dr. Bán Ilona* k. a.-tól származik, aki a pesti izr. hitközség elemi és polgári leányiskola iskolaorvosa. *Dr. Bán Ilona* k. a. a következőket mondja:

„Iskoláinkba meglehetősen heterogén anyagi és társadalmi viszonyok között élő szülők gyermekei járnak, így tapasztalataim a tanulók tápláltságát illetőleg sem egyöntetűek. A jómódú szülők gyermekein nem észlelhető az elégtelen táplálkozás hatása, de annál inkább a szegénysorsúaknál.

A háború első esztendőjében az elégtelen táplálás nem volt szembeötlő tanulóinkon, de gyakoriak voltak a gyomorpanaszok a kukoricás kenyérrrel való táplálkozás idejében.

A folyó tanév elején végzett iskolaorvosi vizsgálatok már szomorúbb képet tártak elénk. Feltűnő az elégtelen táplálkozás és a rossz egészségügyi viszonyok káros hatása főleg az elemi iskolában és itt is inkább az alsóbb osztályokban. Pontos számadatokat ez alkalommal — nagy elfoglaltságom miatt — nincsen módomban közölni, de a gyermekek vizsgálatánál feltűnik sápadt, sokszor bánatot kifejező arccskájuk, a méréseknél kiderült alacsony testsúlyuk. Az elemi iskola első osztályaiban felvett tanulók nagy részének a súlya mélyen a normális alatt volt; súlygyarapodásuk a felsőbb osztályokban sem felelt meg a rendesnek.

A folyó iskolaévben nemcsak az elégtelen táplálkozás hatása szembeötlő, de feltűnik a szegénysorsú gyermekek testi gondozásának a hiányos volta is más évekhez viszonyítva.

Az elégtelen táplálkozás és a rossz egészségügyi viszonyok, melyek között a gyermekek a háborús évek alatt élnek, nem maradnak káros hatás nélkül a fejlődés éveiben és pedig minél fiatalabb a gyermek, annál nagyobb mértékben“.

Úgy *dr. Bán Ilona* k. a.-nak, mint *dr. Schuschny Henrik* úrnak hálás köszönetemet fejezem ki e helyütt is szíves közléseikért.

Ezekenkivül még tudomásom van arról, hogy *dr. Juba Adolf* egyet. m. tanár úr, a VII. kerületi István-úti állami főgimnázium iskolaorvosa, már több év óta végez súly- és hosszmeréseket, amelyek eredményeit későbbben fogja közölni. *Dr. Juba* tanár úr csak annyit mondhatott nekem, hogy a tanulók tápláltságával a háború alatt általában véve eddig meg volt elégedve; csak éppen a háború

első évének vége felé, a kukoricás kenyér idejében mutatták a súlymérések is a tanulók rosszabb tápláltságát. Későbbben a viszonyok ismét javultak.

*

Előadásom végére értem. Törekvésem odairányult, hogy előadjam röviden mindazt, ami a gyermekek táplálására vonatkozólag a háború ideje alatt fontos, hogy a szülőknek e tekintetben némi direktívát nyujsak. Ha ezen felette fontos kérdésre sikerült becses érdeklődésüket felhivnom, úgy elértem célomat. Azon reményemet fejezem ki, hogy nemcsak most, hanem a háború szerencsés befejezése után is mind az állam, mind a társadalom felfogja kellőképen karolni a szegénysorsú, gyermekek táplálási viszonyait és az eddiginél nagyobb súlyt fog helyezni a gyermekegészségstanra. Elsősorban arról kell gondoskodnunk, hogy életerős, testileg és lelkileg egészséges ifjú nemzedék fejlődjék, amely hivatva lesz hazánk jövő boldogságát megalapítani!

Az Új Iskola első két éve.

Ismerteti **Domokos Lászlóné** igazgató.

Az Új Iskola életének első két esztendeje a benne hívőknek meghozta a gyakorlati megvalósulás teljes örömét. Az iskolai élet főbb eseményeit röviden a következőkben foglalom össze. Itt csak külső történésekről lesz szó. A belső fejlődés, a lényegbeli továbbjutás, a lélektani és módszeres események külön feldolgozást követelnek és sorban jönni fognak e lap hasábjain.

Az első év 1915—16. szept. 10-én kezdődött és jún. 20-án ért véget. A beírt gyermekek száma 37 volt. A második év 1916—17. szept. 11-én kezdődött és jún. 15-én zárult be. Ebben az esztendőben 47 gyermeket írtunk be. Az egyes osztályokba 14—15 gyermeknél többet nem veszünk fel. Az első és második évben a négy elemi osztályon kívül V. és VI. osztályos növendékeink is voltak, kiket az Új Iskola tananyagával egyidejűleg polgári iskolai, illetve leányközépiskolai magánvizsgálatra is előkészítettünk. Ebben az esztendőben négy tanítványunk tette le kitűnő sikerrel a vizsgálatot a VI. ker. áll. leányközépiskolában.

Az *Uj Iskolának*, a gyermekek e boldog hajlékának, főjellemző sajátysága, hogy ez az iskola a munka színhelye. A munka azonban ezt az iskolát szigorúan választja el a sablonos munkaiskolák vezetett, előírással munkarendjétől. Nem keverünk mindenáron cselekvést és előmutatott alakításokat a tanításba. Ami foglalkoztatásunk az *önálló cselekvésre indítás eszköze*. Azt akarjuk, hogy az egyéni alkotás, munka, írás vagy feltalálás, amit a gyermek produkál a megértés, a rájövés, a megoldás, az önállóan szerzett külső tapasztalat vagy a részletes megfigyelés, *szóval az egész értelmi működés önálló és egyéni összefoglalója* legyen, hogy a gyermek *akarátát és elhatározó készségét fejlessze*.

Az egyéniség *önálló cselekvőképességet* jelent. Ennek a bénítása sohasem fejthet ki egyéni erőket. Ezért a modern nevelés célja a cselekvőképesség fokozása, nem a passzív fogalmi tudás nyújtása és az értelem ismeretraktárának megtöltése. Az értelemműhelyben forgalmat, mozgalmasságot kell teremteni a holt fogalomanyag között. Mert minden gondolatnak a megvalósulás ad igazi értéket.

Az *igaz ismeret*: élmény, *átélés*. Ennek az a követelménye, hogy a gyermeket erdő, mező, műhelyek, piacok, vizpartok, kőbányák stb. közvetlen élményeihez juttassuk. Ezért lehet modern rendszerű oktatásnak egyedüli színhelye a szabad természet, a városok külső területei is a vándorolva és szabadban tanítás tulsúlya a szobaival szemben. Ez eredményezi továbbá, hogy az Uj Iskola főtárgya mind a négy elemi osztályban a *beszéd- és értelemgyakorlat, illetve természeti megfigyelés*.

A gyermekegyén tudatos megfigyelése és értékelése szempontjából az Uj Iskola tantestülete mindkét esztendőben félévénként *egyéni jellemlapot*, tudományosan szerkesztett pszichográfot készített a gyermekekről és küldött a szülőnek. Ezek gyakorlati és tudományos értékéről hosszabb tanulmány fog beszámolni. A szülőket mindenkor meglepte a finom árnyalatú megértés, kikutatás és részletezés, ahogyan egy-egy gyermek lelki képét adtuk, nekik, számukra feltártuk a meg nem látott sajátosságokat. E lapok foglalkozoznak a gyermek testi fejlődésével, szellemi képességeivel és munkabíráásával (figyelem, érdeklődés, felfogó és megfigyelő képesség, fantázia, emlékezet, kifejezési módok, kombináló képesség, formai készség, művészi felfogás, önálló munkák, kísérletek), foglalkozik érzelmi és akarati fejlettségével, (elhatározási képesség, koncentráció és kitartás a munkában, igazságérzet, kötelességtudás, társas magatartás a munkában, játékban stb.)

A *pszichográfokon* kívül havi könyvecskéket küldtünk a szülőknek észleleteinkről és kifogásainkról. Hetenként egyszer közös órában megbeszéltük és a gyerek-bíróságok ítélete elé állítottuk a hét folyamán elkövetett kihágásokat. Ezeket ők maguk írták be a könyvecskébe, megítélvén cselekvésüket. Otthon bemutatták.

A szülőkkel való érintkezésre szolgáltak a *szülői értekezletek*, melyeken a főbb gyermektanulmányi alapismeretekbe vezettük be a szülőket, az iskoláskor előtti és az iskoláskor utáni gyermeklélek-és fejlődéstanába, főleg a vele követendő otthoni nevelő eljárás gyakorlati útmutatásaiba. Egy-egy gyerekkel követendő eljárást külön-külön is részletesen megbeszéltünk.

A *testi nevelés szempontjából* mindkét esztendőben éveleji és évvégi *méréseket* végeztünk. Lemértük a gyermek testsúlyát, testmagasságát, tüdőkapacitását és izomerejét összehasonlítva a korának megfelelő normával. A tanítást ősszel és tavasszal állandóan, télen időnként (szánkázás, hógolyózás, kísérletek a jéggel, a téli élet szemlélete stb.) a szabadban tartottuk. Tornagyakorlatokat naponta tartottunk szintén a szabadban, volt továbbá egész évben beszéd, tornatanítás és ritmikus tornatanítás. A testfejlesztés szolgálatában állott a kert munkája, kőhordás, utak rendbentartása, gyomlálás a nagy kertben is, stb. A ritmikus torna bevezetésére az adott okot, hogy a tantervben előírt svéd tornát az esztétikai kezelés szempontjából nem tartottuk kielégítőnek, továbbá tömegre és nem egyénre szabott.

A *klasszikus tornatanításunk* a Mensendieck rendszerből nőtt ki, de nem olyan fárasztó a figyelem szempontjából, kisebb gyermekeknek is élvezetes. Stebbins-Kallmeyer, a rendszer amerikai-német feltalálói, görög mozdulatszépséget egyesítettek a Mensendieck-torna egyénien izomképző hatásával. Testképzés művészi alapon, természetes és harmonikus mozdulatok, a görög ruha és szandálos mezitlábás állapot szabadságában. E tornát egész évben *Burgert* Anna tanította, ki a berlini „Akademie für klassische Gymnastik Kallmeyer“ okleveles tanítónője, ki ugyanott tanított is már a háború kitörése előtt.

A gyermekek közt a két év alatt egyetlen bárányhimlő és idén egy gyermeknél hosszabb bajokkal kapcsolatos influenza lépett fel. Egészségük és testi fejlődésük különben épen olyan feltűnő volt, mint az önálló okoskodás, önfegyelmzés és gazdag meséjű érdeklődés terén való fejlődésük. Az órarend beosztásnál nagy gondunk volt a szellemi munkabírás és egyensúly követelményeire.

Az *Uj Iskolát* a lefolyt két évben igen sok fővárosi és vidéki szakember látogatta. Az utolsó hónapban *Alexander* Bernát egyetemi tanár látogatta az iskolát három félnapon át, mint a közoktatási tanács kiküldötte. Hivatalos látogatást tettek tavaly és idén *Mosdóssy* Imre kir. tanácsos, tanfelügyelő, *Quint* József tanítóképzőintézeti igazgató, *Moussong* Géza fővárosi szakfelügyelő, *Scherer* Sándor tanképz. int. kir. szakfelügyelő. Továbbá a Csalogány-utcai és VI. ker. áll. tanítónőképző növendékei tanárnők vezetése alatt, a pozsonyi és kalocsai képzők tanárai, a tomori-utcai fővárosi elemi iskola tantestületének 27 tagja és az érdeklődő pedagógusok és laikusok közül a fővárosból és az ország egyéb vidékeiről számosan hallgatták a tanításokat.

Mintatanítások rendszerét is behozza az Uj Iskola. Egyelőre *Kapronczay* Mihály főv. énektanár mutatta be rendszerét. Ilyen tanításokat tartott az összes osztályokban *Domokos* Lászlóné.

Tantestületi értekezleteket havonként egyes metodikai kérdések megbeszélésére hetenként tartottuk. Ezek legnagyobb részét *Nagy* László, az Uj Iskola elnöke, vezette nagy odaadással és tanulságos útmutatással.

A *tantestület* tagjai az 1915—16. évben: *Domokos* Lászlóné, *Blaskovits* Edith, *Gröber* Vilma, *Káldorné Ferecz* Ella, *Mandelló* Erzsí, *Schichtanz* Ilona, *Bandhauer* Irén, *Kirstein* Gerda (német), *Rózsaffy* Dezsőné, *Rózsaffy* Dezső dr., *Ságody* Otmár.

Az 1916—17. évben: *Domokos* Lászlóné, *Gröber* Vilma, *Kremsier* Irma, *Kellerné Ködmön* Juliska osztályvezető — polg. isk. tanítónők, *Vályi* Ida, *Rupnik* Judith osztályvezetők, *Szerény* Alajos, gimn. tanár, *Kemény* Lujza, *Rózsaffyné Lempinszky* Olga francia, *Tille* Gyula dr., *Budai* Gerzson, *Szabó* Jakab hitoktató lelkészek.

A gyermekünnepek, melyeket maguk rendeztek a gyermekek, a maguk kitalálta művészi alkotások eljátszására olyan kedves gyermeklélektani dokumentumokkal szolgáltak, hogy azokról szintén bővebben kell másutt beszámolni.

Módszeres újítások az Uj Iskolában.

Irta **Domokos Lászlóné**, az Uj Iskola igazgatója.

I.

Szóképek olvastatása az első osztályban.

Kinos látvány az elemi iskola első osztályában a gyermekek szótagos olvasása. A szó egésze, még inkább értelme egyáltalában nem érdekli a gyermeket, az utolsó szótagnál az elsőt már kiszalajtja tudatából és vergődése az osztályra, a hallgató tanítóra és lelki tápot szüntelenül szomjazó, lekötést, foglalkoztatást követelő kis társaira kellemetlenül hat.

Igy szenved az osztály az olvasástanítás első pár hetében, néha hónapjaiban. És mi az eredmény? Az, hogy még az első év végén is értelmetlenül szótagolva-baktatva haladnak gyermekeink.

Mit tegyünk, hogy a gyermeknek és osztálynak természetesebbé, sikeresebbé és élvezetessé tegyük a betűk összeolvasását? Hogy nem erőszakból, muszájból végezze, hanem a maga játékos gyönyörűségére? Hogyan lehet ezenfelül az egész osztályt foglalkoztatni, aktív részt adni neki, akciót, mozgalmasságot vinni a lanyha, lelohadt kedvű órákba, hogyan lehet önálló tevékenységet is előidézni? A kérdés megoldása igen egyszerű. Semmi egyebet nem kell tennünk, mint hogy *az olvasás mechanizmusa helyett tereljük a gyermek figyelmét a szavak értelmére s kössük össze a szóképeket tárgyképekkel.*

Az Uj Iskolában az 1915/6. iskolai évben végbement bevezető kísérletek, továbbá a többszöri tanácskozások után az első osztályban a folyó tanévben e sorok írója a következően járt el.

Az osztály vezető tanítónője, *Rupnik Judit*, a szavakat szétzedette hangokra; ezeket előbb hangutánzás nyomán egyenként ismertette és összerakatta újból a fonetikai módszer szerint, mert *egyelőre* ez látszott legalkalmasabbnak. Ismertette a betűket, felismertette ujságban, kivágatta, kemény papírra ragasztotta és e mozgó kis betű-katonákból aztán egymás mellé sorakoztak az alkalmasak, hogy kikerüljön belőle *cica, baba, lili* stb. legegyszerűbb szavak. Mindenki a dobozában őrizte a saját betűit és versenyzett a talalé-

konyságban, hogy ki tud nehezebb szót kirakni, melyikük tudja a másét a leggyorsabban leolvasni, a szétrombolt szóról fejből megmondani, hogy milyen betűket kell egymás mellé állítani, hogy kikerüljön belőle ismét a szó. Az egész osztályt lehetett állandóan foglalkoztatni és lekötni.

Most jutottunk volna az olvasókönyv használatához. Elkezdődik a passzivitás és unalom az osztály részéről egynek kivételével, a „hol maradtunk?” vasmarkainak szorulása állandóan, büntetés, fedés a nyugtalan és ösztönösen messzebb, többhöz, belső kielégüléshez jutni kívánó tehetségesebb, aktívabb gyermekek részére, nyögdecseles és értelmetlen zürzavarok kiböngészése az olvasó növények számára.

Bizony én ezt nem tudtam nézni. A gyermeket belsőleg értő tanítónak mindenkor kötelessége, hogy a gyermeket ne untassa és meddő állapotban ne hagyja.

Az ábécés könyvek első részeinek olvastatását, vagyis az „us, uf, ög, ug” területeit teljesen mellőzve, elővettük a játékbabát és játszottunk. Senki sem gondolt arra, hogy ez olvasási óra.

Cédulákat készítettem kezdetben nyomtatott betűkből, később írottakból. A keménypapír szeletkéken ilyen szók voltak: **fej, kar, láb, kéz, újj, hajak, homlok, gyomor** stb. A megelőző beszéd- és értelemgyakorlati óra a testrészeket ismertette. Ehhez kapcsolódott közvetlenül a játék. *Mindenkinek le kellett olvasni, mi van a cédulán és odarakni a babára, ahová való. A gyermekek rendszeren hal-kan vagy némán olvassák el a szót, figyelmesen kutatva annak értelmét s csak azután ejtik ki hangosan.* Mindenki hozott babát és kapott cédulákat. Egyszerre dolgozhatott valamennyi. A gyermekek ujjongtak, fel-felkiáltottak az örömtől. Az olvasás helyességét néma határozottsággal bizonyította a jó helyre tett cédula. Amint elkészültek vele, lerázták a babáról, összekeverték és újra felrakták. Közben versenyeztek, ki csinálja meg hamarabb. A második cédulacsoport szói voltak: **szoknya, kabát, cipő, harisnya** stb. A baba helyébe később az eleven gyermekek kerültek és az összes cédulákat egymásra rakosgatták fel.

A következő beszélgetős óra tárgya a konyha és edényei, majd a szoba és bútorai voltak, Andersen nyomán megszemélyesítve a tárgyakat. Akkor előkerültek a babaszobák és konyhák. A cédulák szói most ezekről szóltak: **lábas, bögre, szita, asztal, szék, pamlag, lámpa**. Micsoda gyönyörűség volt a cédulákat a kis játéktárgyakhoz tenni! Ezeket rátették a tanulószoba bútoraira is, meg

a tanszerekre stb. Az iskolába vándoroltak a játékállatok, mennyi kitűnő tárgyképzet! Az ólomkatonák is, a háborús felszerelés minden kincsei: *csákó, ágyú, puská, szurony, borjú*, — a szakszerűségig hű tárgyi megnevezésben — ismét nagyszerű anyaggal szolgálva a megelőző beszéd- és értelemgyakorlati órának. Gyümölcs, virág, ételek cédulái is szerepelhetnek, avval a felszólítással: válogasd ki valamennyi közül, melyiket szereted a legjobban?

Az olvasó-játékok kitűnő összefoglalóivá váltak a beszéd- és értelemgyakorlati óráknak.

Ezután sűrű és mindég friss variációkban következtek a gyakorlati játékok, miknek ötletei, gyermekörömből nővén ki, úgy születnek percről-percre a gyermekekkel foglalkozó tanítóban, hogy nem győz köztük válogatni. Én itt csak futólag sorolhatok fel néhányat.

Gyufaskatulyákra ragasztottam fehér papírt, ráírtam a benne lévő tárgy nevét: cukor, kávé, bab, borsó, mogyoró stb., majd liszt, só, homok, kréta, agyag, fa, bőr, vas, kő stb. (megbeszélés, behunyt szemmel való érzékeltetés tárgyául is kitűnő). Boltos bácsi sok holmiját kivették a skatulyából éjjel a manók. Az összekevert üres fedeleket és a fedetlen teli dobozokat elébük rakjuk és felszólítjuk, mutassa meg, hogyan rakta rendbe boltos bácsi a boltját.

Ezután következnek az egész mondatok. Papírra felszólításokat írunk: „Menj az ablakhoz“. „Töröld le a táblát“. „Emeld fel a kezéd“ stb. Mindenki húz egy cédulát, hangosan elolvassa és megteszi a cselekvést.

A táblára felírunk tréfás mondatokat, miután különféle vásári gyerekjátékokat készítettünk a polcra. Mindenki olvassa felírt a mondatot, de névszerint oszlik fel a szerep: „Magdi szemüveget tesz az orrára“. „Ervin ujságot olvas“. „Laci cilindert tesz a fejére“, megteszik a cselekvéseket.

Néma vásárt is lehet játszani. Mancsi berekedt, cédulára írt fel mindent, azzal vásárolt a boltban. Itt már az addig tanult számjegyek alkalmazásához is el lehet jutni. „Kérek 4 darab szappant“. Ehhez számolások, pénzfizetések stb.-k is kapcsolódnak, a számolási órába fonódva át. A boltos elolvassa, a vevőt kiszolgálja. Kettőkettő játsza.

A valóságos tárgyak után, jöttek a képek nagy változatai. Az új fali szemléltető képek erre igen alkalmasak. Pl. levettük a „Piroska és a farkas“ meséjét ábrázoló képet a falról, az asztalra terítettük és egy csomó szó-, majd mondatírással cédulát lefelé fordítva és

összekeverve elébük tettünk, felszólítva őket, hogy minden cédulát tegyenek a megfelelő helyre. Ilyen szók voltak: *fa, fű, eper, kosár, kenyér. Kék, zöld, sárga*. Később: *Piroska a nagymamához megy. Piroska kosarat visz. A galambok tából esznek. A kosárban bor és kenyér van*. Ennél a játéknál is az ujjongásnak, a felfedezés és megtalálás lázának nem akart vége szakadni.

El lehet gondolni, hogy a „Kiki a maga szerencséjének kovácsa“, „Öröm és bánat váltakozik“. „Ura légy szavadnak“¹⁾, mély és homályos szimbólizmusa helyett, ezek a gyermeki dolgok hogyan lobogtatják fel a gyermek érdeklődését. Egészen idegen gondolatoknak, főleg példabeszédeknek, — holott azok, mint sűrített absztrakciók, 20 éven felül élvezhetők, — értelmetlen leolvasása nem kötheti le a gyermeket. Az értett szövegnek is folytonos kuszált, erre-arra rángató összefüggéstelensége, nyugtalan és élményt nem hagyó szaggatottságával (pl. „Cili cérnát gombolyít“. „Él még a magyaroknak a nagy istene“) okozta, hogy a gyermekeket uszítani kellett a könyv használatára és az olvasás útján való élményszerés, ebben a meseélvezés, tehát az úgynevezett olvasási tárgy felébredése átlag a III. elemi osztály második felén, néha még később szokott fellépni.

Ezzel szemben az Uj Iskola növendékeinél a mondott eljárás nyomán a begyakorlást nemcsak hogy nem kellett erőszakolni, de kívánni sem. Hiszen alig lehetett végét szakítani. A gyermekek önként addig ismételték, lerakták, újra próbálták a cédulák elhelyezését, míg azokat villámgyors leolvasással egy perc alatt helyükre nem varázsolták. Sőt otthon, önkényt maguk készítettek igen bizonytalan helyesírással cédulákat (csak a kijavítottat engedték használni: hibás szóképek megtapadásának veszélye!) és órákig rakosgatták őket.

Mit értünk el ezzel az eljárással? *Szóképeket fogattunk fel a gyermekekkel és ezeket nyomban asszociáltuk a megfelelő tárgyképekkel*. Mikor a gyermek másodszor vagy harmadszor leolvasta ezt a szót: *láb*, nem rakta ezt össze *l-á-b* betűkből, hanem látási emlékezetképe nyomán már az *l* felfogása nyomán kiegészült az az újra felismerés és visszaidézés által *láb* szóvá. Ezt elősegíti, hogy a gyermekek nagyobb száma látási felfogási típusú.

A betű-kapcsolást nem azzal könnyítjük, ha a begyakorláshoz mindég új és új kombinációk számtalan változatát adjuk, ahogy azt az olvasókönyvek teszik. Ellenkezőleg ugyanazon kapcsolások megtapadását kell létrehozni.

¹⁾ Példák használt olvasókönyvekből.

Igen fontos, hogy az *egész osztály egyszerre foglalkoztatható*. A szokásos olvasástanítás az energiák tudatos, kinos elfojtása, bénító érdektelensége és passzivitása által. Energiát rossz helyen céltalanul elhasználó. Ezek kirobbannak helytelenségben és korrigálásukkal az idő megy veszendőbe. Nincs helytelenkedés ott, ahol a gyermekeket jól foglalkoztatják. A jól felhasznált és kellő helyen lekötött energia belső növekedést jelent. A gyermekek még akkor is tanulnak, ha nincs, annyi kép vagy tárgy, ahány gyermek, mert a tárgyképzet és a szóképzet összeolvadását a hosszabb *nézés* is elősegíti. Ilyenkor egy-egy aktív részes mellé beosztott *nézőnek* szerepe az ellenőrzés, hogy jó helyen vannak-e a cédulák. Ez az asszociáció megrögzítésére szolgál.

Az egész eljárás azt eredményezi, hogy a gyermek nem csupán szót lát, hanem a szóban a tárgyat vagy cselekvést, melynek az jelképe. Benépesül mozgalmak képekkel, ami az élet lüktetését hozza munkájába. Szóbeli, tehát e korban majdnem használhatatlan szómagyarazatok helyett kitűnő tárgyi ismertetést is nyújt, konkrét munkát.

A tanító foglalkozása nyugodt és üdítő. Egyszerre valamennyi gyermek munkájáról a magukban végzett szóolvasásról és értelmezésről meggyőződhetik, mert ezt igazolja a jó helyre tett cédula, főleg beszédre nincs szükség.

Az írástanítás gerincéül ez eljárás felhasználható és azt lényegesen könnyíti. Ezuttal erről bővebben nem szólhatok. Még csak annyit, hogy *Decrolynál* a bruxelles-uccei abnormisok iskolájában láttam a szóképek olvasatát és asszociációját tárgyképekkel, de a szempont, kiindulás és menet épen fordítottja ennek. A francia nyelv szószármaztatáson alapuló helyesírása miatt indokolt az ő módszere, de nálunk teljesen helytelen volna.

Az új eljárásban az olvasókönyvek használhatatlanok. E sorok írója már kutatja az anyagot az Uj Iskola első osztályos növendékei számára, hogy új olvasókönyvükhöz hozzájussanak. Képeskönyv lesz, a szükséges képanyagon mulik mielőbbi megjelenése. Minden tárgyhöz, majd komplex-meseképhez cédula tartozik írott és nyomtatott betűkkel, melyek borítékba zárva az egyes képek lapjai mellé fűzetnek.

Ajánlom a szóképolvasás kipróbálását az első osztályos tanítóknak.

II.

Kombinációs számolás állandó számképekkel.

A Kolozsvárt megjelenő „Család és Iskola“ című nevelésügyi lapban *Baumann* Gyulától kitűnő értekezés jelent meg: „Az egyszeregy tanítása *Le Bon* lélektani törvénye alapján“. Az egyszeregy tanításának módszeréül a következtetést ajánlja, az emlékezetre építő gépies tanítás helyébe. Eljárása az, hogy a számsorokat csoportokba osztja, pl. $7 \times 6 = (3 \times 6) + (3 \times 6) + (1 \times 6)$. Az ujjakat használja fel szemléltető eszközül. A tanítás súlypontját nem az ismeretre, hanem az ismeret elsajátításának módjára helyezi, mert az elméműködést, a gondolkodás menetét akarja általa igen tudatosan és lélektani szempontból rendkívül értékes módon, fejleszteni. Eljárása alkalmazása *Le Bon* „*Psychologie de l'Education*“¹⁾ című munkája alap gondolatának, hogy a nevelés főcélja legyen a tudatost tudattalanná tenni. Az okoskodáson, következtetésen alapuló egyszeregytanítás tudniillik a gyakorlat útján a tudatos elmemenetet tudattalanná, biztosságban és gyorsaságban a gépiest felülmuló eljárássá teszi.

Le Bon könyvében sehol sem található gyakorlati útmutatás a népiskolai számtanoktatás dolgában, annál értékesebb a fenti újítás, melyhez hasonló eljárást mutatott be egy budajlaki polgáriskolai tanítónő körülbelül 5 évvel ezelőtt a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképzőintézetben.

A *Baumann*-féle eljárás természetességét bizonyította az *Uj Iskola* egy $6\frac{1}{2}$ éves fiúnövepdékével végzett kísérletem. A fiú igen gyorsan és jól számolt egészen magas számokkal. 6×14 , 9×15 , 5×25 semmi nehézséget nem okozott neki. Kérdeztem, hogyan találsz ki? „ 2×14 az 28, $28 + 28 + 28$, az 6×14 , azaz 84“. Tehát pontosan a *Baumann*-féle eljárás. A fiú, miután egyszeregyet sohasem tanult, azt is így oldotta meg: „ 7×7 mennyi? Hát 3×7 az 21, $21 + 21 + 7$ az 49“.

Az eljárásnak lélektanilag helyes mivoltát bizonyítja, hogy a gyermek önként eszközül használja.

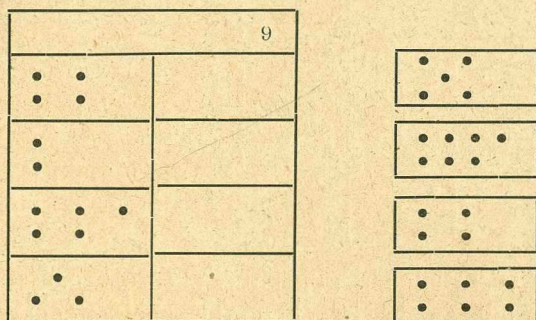
Sehogy sem tetszett azonban nekem, hogy a szemléltetésnek egyetlen eszköze az ujj és hogy a szóbeli kikövetkeztetés nyakatekert hosszú szóáradatot eredményez, amelynek követése olvasva és felnőttek is elég nehéz.

¹⁾ Dr. G. Le Bon, Paris, Flammarion. 1910.

Eredetileg és régebben is minden törekvésem az volt, hogy a többségben lévő vizuális típusúakra való tekintettel állandó számképeket vigyünk be a gyermek tudatába, tegyük általa konkrétá a gépies számoltatást és építsük arra és a vele való kombinációkra az összes műveletekkel végzendő számolást.

E célból az *Új Iskola* első osztálya számára készítettünk fali táblákat. Ezekre nagy gombokat, gyöngyöket, porcellán-karikákat, játék-kacsákat, katonákat, kocsikat, gyufadobozokat felvarrtunk különféle csoportosításban. A gyermek a számolásnál rátette a kezét: szemével és újjával egyszerre érzékelt. Az állandó helyzet a csoportos elhelyeződést az agyvelőben elősegítette. A szokásos babakirakásoknál ellenben a csoportok hosszan nem szemlélhetők.

A számok szétbontását úgy tettük konkrétá és állandó szemlélet tárgyává, hogy kiegészítendő lapokat készítettünk minden gyermek számára. Ez újból játék volt, mellyel mindenkit lehetett foglalkoztatni. A 9 táblája pl.

Táblácskák, amelyekkel kiegészítették a gyermekek a pontsoportokat 9-re.

Ehhez külön lapok készültek a hiányzó gombokkal. Összekeverték, ki kellett keresni a megfelelő táblácskát. Az állandó számképek ezzel a gyakorlással megrögzítették. A gyermekek annyira szerették, hogy otthon felvarrtak kemény lapokra kapcsot, babakanalat, kést, patentgombot, a gombok számtalan fajtáját és játszottak vele. Az ellenőrzés megint nem a nyögdecselés meghallgatásával történt, hanem a végzett munka felett tartott szemlével.

A kiegészítő táblák eszméje Decrolyé. „L'Initiation à l'activité“¹⁾ című munka tanító játéka nyomán készült és közvetlen szemlélet alapján.

¹⁾ Dr. Decroly et Mlle Monchamp, Neuchatel 1913.

Az állandó számképek nyomán támadó belső szemlélettel azonban bővebb kombinációkat akartam a gyermekekkel végeztetni és ezért az *Uj Iskola* második osztálya számára az első fél háromnegyed évben való használatra, az I. osztályban az év utolsó hónapjaiban való használatra számoló táblákat készítettem és azok használatát kipróbáltam.¹⁾

A kombinációs számolásnak kisebb fokon első feltétele, hogy a belső szemlélésnek, az értelmi elrendezésnek, a gondolkodásmenet útjának biztos és konkrét támasztópontot adjunk. Ez a kor a konkrétság kora, ezt nem szabad felejtenünk. És a tudattalanná válás útja a tudatosnak biztos alapra helyezése.

Tekintve, hogy a gyermekek nagy része vizuális felfogási és emlékezeti típusú, a konkrét támasztópontot a szemnek kell adni. A sokszorozást szemléltető tábláinkon a pontok állandó csoportosulásban rendeződnek el egymás mellé, egymás alá. Pl. az itt közölt

• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Negyedik emelet
• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Harmadik emelet
• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Második emelet
• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Első emelet

táblának számcsoportjai piros papírból készült nagy pontokból állottak, más esetben papírvirágokból, kis papirkatonákból. A legelső próbánál fehér alapon fekete nagy gombokat használtam.

Az étellel átitatott képzeleti keretet a gyermekek maguk hordták felém készségesen, mikor puhatolóztam, hogy milyen megelevenítés volna nekik a legtermészszerűbb. Csakhamar kölcsönösen kiderítettük, a II. osztályban, hogy a földszinten Feketéék laknak, a gyermekek feje ki látszik az ablakban, az emeleten is kinéznek a lakók, de legfelül is leolvashatjuk, hogy hányan laknak egy szobában. Így a hálózat emeletekre és szobákra rendeződött el.

Az első táblák egyszerűbbek voltak, az akkor tanult egyszerű keretének megfelelők. Később messzibb területre jutottunk, a gyermekek versenyezve kombináltak. Önálló tevékenységüket annyira

¹⁾ Az Uj Iskolában használt számoló táblák egy része látható ez iskolának a *Gyermektanulmányi Múzeumban* rendezett kiállításában.

megmozgatta ez eljárás, hogy füzetükbe lerajzoltak és beragasztottak hasonló táblákat és melléje írták mindazt, amit belőle kiokoskodni tudtak.

Pl. az előbb lerajzolt tábláról a következőket olvasták le: minden emeleten 3 szoba, az egész házban 4×3 szoba van. Egy szobában 5 ember lakik, egy emeleten 3×5 , két emeleten a 15 duplája, négy emeleten a négyszerese. Ha $2 \times 15 = 30$, akkor $4 \times 15 = 2 \times 30$, azaz 60. Ha 30 annyi, mint 2×15 , akkor $60 = 4 \times 15$. 60-nak a fele 30, negyedrésze 15. Ha egy emeletről elköltöznek (letakarják), marad 3×15 , ez annyi mint $30 + 15 = 45$. 45-nek a harmadrésze 15, mert minden emeleten 15 ember lakik. Ha 3 emeletről elköltöznek 15 marad. Ha öten laktak egy szobában és 45-en elementek, akkor 9 szoba marad üresen, minden emeleten 3. 45-nek a kilencedrésze 5, harmadrésze 15. Ha az egymás fölött lakó embereket vesszük: négy szobában 20 ember lakik, 3×4 szobában $20 + 20 + 20 = 60$ ember. A 60 harmadrésze 20. A 60 ember 4×3 szobában lakik és ha 2×3 , azaz 6 szobába, (2 emeletre) elfér 30, akkor 4×3 , azaz 12 szobába elfér 60. A szobák a 60 embert 12 felé osztották. Minden szobába 5 ember jut: 60 tizenkettédrésze 5. Ha 4 szobában $4 \times 5 = 20$ ember lakik, akkor 8 szobában (egymás felett) a 4×5 kétszerese $20 + 20 = 40$ ember lakik stb.

Ez az okoskodás olyan formában van leírva, ahogy a gyermekek az első szemlélet alapján maguk kombináltak belőle. Akadt olyan, aki kérdezte, lehet-e gondolatban még egy emeletet ráépíteni, meglelt a $60 + 15 = 75$.

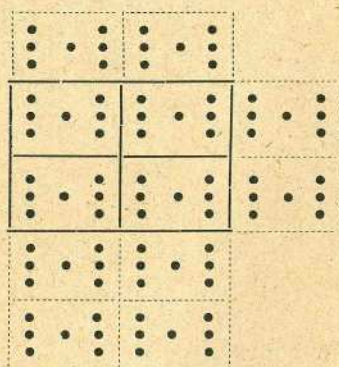
Erre eltettem a táblát és az emlék-számképek nyomán megkezdődött az okoskodás, de mindég olyan belső elrendezésben, ahogyan a konkrét szemlélet mutatta. Ez a 75 ember már 5 emeleten lakott, mindegyiken 15 ember volt, $2 \times 15 = 30$, $30 + 30 + 15 = 75$, vagyis $5 \times 15 = 2 \times 15 + 2 \times 15 + 1 + 15$. 75-ben van öt 15-ös. Ha 75-öt öt felé osztom, 15 jut egy emeletre. Minden 15-ben 3 ötös van, 30-ban 6 ötös, 60-ban 12 ötös, 75-ben még 3 ötös, összesen 15 ötös. E 75-ben az 5 megvan 15-ször. Ezt kiokoskodhatom az 5×3 szobából is. Ha 2 emeletet letakarok, maradt $3 \times 15 = 45$. 3×15 ember $3 \times 3 = 9$ szobában lakik. Négy emeleten $4 \times 3 = 12$ szobában laktak. Épült hozzá 3, 15 szobában $15 \times 5 = 75$ ember lakik.

Nem folytatom, pedig a gyermekek ajkain vége-hossza nincs a variációknak, egymást akarván fölülmulni. Az ügyesebbek zsonglőröknek az okoskodással, dobálván a számokat, mint színes labdákat. Akik meghallgatták őket, csodálkoztak. Lehet, hogy ebben a

II. osztályban különösen fejlett kombinatív képességű gyermekek vannak vagy mert mindég élvezetessé tette számukra osztályvezetőjük, *Vályi Ida*, a számtanoktatást, — a legkedvesebb munka nekik „okoskodni a táblákról“. A III. osztályban kevésbé tudtuk használni őket, mert ott már a gyermekek az egyszerű emlékezeti útjain kapálóztak és a szemüknek nem mertek hinni.

Az okoskodásnál a „kitaláló“ a táblán mutatja, hol látja ő azt, amit mond. Az agybeli elrendeződésnek fontos feltétele, főképp a gyöngébbek szempontjából, hogy nyugodt időbeli tempóban, a mutató gesztus időben elhelyező békés ritmusában is helyet kapjon az, amit a látás a térben elrendez egymás mellé és egymás alá. A táblát a kellő begyakorlás után eltesszük és a belső számképekkel megismételt kombinációnál ez a gesztus, a maga motorikus emlékenyomaival segítségül jön. A variációk azzal lesznek sokszerűbbek, hogy mindég akad egy jelentkező, aki „másképp jött rá“. A friss agyvelők percenként termelik az új variációt.

Egyik próbám (1917. május hó végén) eredményét, egy 7 $\frac{1}{2}$ éves kislány, S. V. II. osztályos növendék, önálló okoskodásait igyekszem tanítónője segítségével, ki a kislány beszédét jegyezte, teljes hűséggel reprodukálni és itt közölni. Ez volt a tábla:

A fekete táblára erősített számolólapot később a pontozott rész rajzával kiegészítette, aztán háttal állva a táblának, okoskodott róla. A következőképen: minden emeleten 2 szoba van, két emeleten 4 szoba. Egy emeleten 2×7 ember lakik, a két emeleten ezért 2×14 , azaz 28 ember lakik. (A nagy egyszerű kisebb többszörösének tudatos használata előbb érendő el, mint az egyszerű nagyobb szorzásai.) A 14-ben 2 hetes van, akkor a 28-ban 4 hetes van. A 28 negyedrésze 7, fele 14.

Ezután rajzzal kiegészítette a táblát még egyszer annyival. 4 szobában 28 ember lakik, akkor 8 szobában még egyszer annyi $28+28=56$ ember lakik. A 28 két 14-es, akkor az 56 négy 14-es. Minden 14-esben két 7-es van, akkor négy 14-esben 8 hetes van. 56-ban a 14 megvan 4-szer, 56-ban a 7 megvan 8-szor. 56-nak a negyedrésze 14, megmutatom $14+14+14+14$, ahány emelet van. De minden emeletet a szobák két részre osztanak, az egészet nyolcadrészekre. Az 56 nyolcadrésze 7. (Megmutatja és összeszámolja). Másképp is mondhatom: 28-ban a 7 megvan 4-szer, az 56 két 28-as, abban megvan 8-szor. Ha egy emeletről elköltöznek, akkor marad 3×14 lakó, az $2 \times 14 + 1 \times 14 = 28 + 14 = 42$. Minden 14 két 7-esből áll, akkor a 42 háromszor 2 hetesből, 6×7 -ből áll.

Még egy emeletet építettünk felfelé: $56+14=70$. 56-ban 8 hetes van, 14-ben 2 hetes, összesen 10 hetes van. Most már 5 emelet van, mindegyikben 14, a 70 ötödrésze 14. Másképp: $70:7=10$, akkor a 14, mely 2×7 , ötször van meg.

Hozzáépítettünk 2 szobát. Egy emeleten most már 3 szoba van, 2 emeleten 6. 3×7 lakó, az 21, 2 emeleten $21+21=42$. 42-ben 6 hetes van. Az egész táblán 12 szoba van. 6 szobában 42, összesen $42+42=84$ ember van. A $84:7=12$ -szer. Ezt úgyis tudom, hogy 70 ember már volt $70:7=10$, $14:7=2$, $10+2=12$ stb.

Ezt így folyt káprázatosan. Amilyen unalmas elolvasni és leírni, olyan öröm hallgatni az agy pontos működését, nézni a mutatót, a rájövés többféle módját, az örömet a gyermek arcán.

Kéthetenként egy órát, kezdetben többet érdemes e gyakorlatokra szentelni mindaddig, míg a négy művelettel való fejben számolás biztos alapot nem nyer.

*

Ezek mellett a kisebb jelentőségű részletkérdések mellett, érdeklődésre méltóbbak az *Új Iskola* egyéb munkái, melyeket most helyszűke miatt már ismertetni nem lehet. Így nagy gyönyörűségem telnék benne, ha most a második év végén a III. és IV. osztályban tanított, eddig egészen új tantárgynak, a „természeti megfigyeléseknek“ két éves tapasztalatairól, munkarendjéről, anyagáról, módszeréről beszámolhatnék, a 8—9 éves gyermek tanulmányának e főtárgyáról. Erről azonban csak legközelebb lesz szó, valamint a III. és IV. osztály földfejlesztési alapon álló földrajztanulásáról, úgy szintén ugyanezen osztályok játékos módszerű nyelvtan-tanulásáról, mely

tavaly *Blaskovich* Editben, az idén *Kremsier* Irmában taált hivatott ujtóra. Külön feldolgozást vár *Gröber* Vilma két esztendő s munkája, az új alapra helyezett történelem-tanítás a középfokú oktatás I. és II. osztályában. Igen fontos és ismertetendő még az egészen módosult I. és II. osztályos beszéd és értelemgyakorlat is.

A „rendszeretlen“ tanulásról.

Irta **Ságody Otmár**, zenetanár, Budapest.

Az új zenetanításról tartott előadásomban a rendszeretlen tanulás jelentőségéről és értékéről is megemlékeztem.¹⁾ De csupán egy-néhány megjegyzés formájában, mert behatóbban foglalkozni vele nem engedte meg a tanulmánynak terjedelme. Minthogy azonban több oldalról az az ellenvetés merült fel, mint legfőbb gáncs, az „új zenetanítás“-ban kifejtett eszmék ellen, hogy az tulajdonképen a rendszeretlenséget emeli metodikai alapelvvé a természetes érdeklődés fontosságának „túlzott“ hangsúlyozásával és rigorozus követésével, szükségesnek mutatkozik, hogy a tanulás „rendszeretlen“-ségének problémáját közelebből vegyük szemügyre.

Mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, mit nevez „rendszeres“ tanmenetnek a ma dívó zenetanítás? A jelenlegi zenetanítás módszerének főszköze, kivált a kezdő- és alsófokon, az a „didaktikai sorrend“, amit a gyermek által játszandó gyakorlatok és darabok számára megszab. Ennek a sorrendnek a megállapításában azonban az a szempont irányítja, hogy képes-e a gyermek a sorrend szerint „következő“ gyakorlat vagy darab *mechanikai reprodukálására*? Ellenben azt, hogy a gyakorlat vagy darab esztétikai karaktere mennyire égyezik a gyermeki izlés esztétikai karakterével, bizony alig veszi számba a mai zenetanításnak „rendszere“. Azaz nem a *zenei izlés természetes fejlődésének* fonalát veszi alapul a tanulási anyag sorrendjének megállapításában, hanem a darabok egymásután következésének logikai menetét a taktusbeosztást, a kéztartást, a tempót, az előadási jelzéseket, a hangnemeket illetőleg.

Pedig a zenedarabok egymásután következésében s általában a zeneoktatás módszerében megállapítható oly sorrend, amely nagy

¹⁾ Lásd: Új zenetanítás. A Gyermek. XI. évfolyam. 1917. 22—46. lapokat.

egészeben a gyermek lelki fejlődésének törvényeit, különösen pedig a zenei felfogás, produktivitás s itélet fejlődésének fokozatait veszi zsinórmértékül. Szem előtt tartandók továbbá a zenei felfogás és emlékezet általános lélektani törvényei is. Ezen az alapon szintén kapunk rendszeres menetet, amely azonban a most divó zenetanítás *logikai* értékei helyett a *lélektani* értékelések szerint igazodik. Ne beszéljünk tehát a gyermektanulmányi alapon álló zenetanítás rendszerelenségéről.

A zenei felfogás és itélet fejlődésének *főbb* fokozatai ma már megállapíthatók s nagy fontosságú vizsgálatok folynak a részletek meghatározásáról is. De ha a „lélektani iskolának“ nincs is még oly részletesen kidolgozott tanmenete, mint a „logikai iskolának“, mégis törekednünk kell a zenetanításnak a lélektani alapon való kiépítésére, mert meg tudjuk ítélni ennek előnyeit s látjuk a pusztá logikai iskolának az egyoldalúságból származó hátrányait.

A természetes érdeklődés menetét semmibe vevő zenetanítás munkáján megérződik az „izzadság szag“, a vesződés, a keserves küzködés nehézsége. A művészetek körébe vágó studiumoknál ennek elkerülése igen fontos dolog azért, mert köztudomás szerint éppen ezen a téren erősen lerontja az előadás vagy a mű hatását ez a körülmény. Ezzel szemben a természetes érdeklődés fonalán haladva, még ha olykor fáradságos, kemény munkát is végez a tanuló, mégis mindenkor megőriz valamit a munka a *játék*-karakterből.

A „rendszeres“ oktatásnak eredménye az, hogy miután a növendék elvégezte a művészeti iskolát, még éveknek kell eltelnie, amíg munkája megszabadul az „iskolás“ íztől. Mert a neki való ösmeretanyagon kívül annyi mindent erőszakoltak rá a „rendszeres“, az „alapos“ kiképzés szent nevében; ami nem tudott hozzáilleszkedni az egyéniségéhez és amit aztán neki kellett lassan-lassan a saját egyéniségéhez formálnia vagy pedig egészen elejtenie.

Persze, az izlésfejlődés menetéhez ideális tökéletességgel alkalmazkodnia csakis az egyes növendékekkel való külön foglalkozás útján lehet a tanításnak; csoporttanításnál már kevésbbé. Legkevésbbé pedig a tömegtanításnál. A csoporttanításban sem lesz nélkülözhető, épp azért, mert nem egyéni tanítás, bizonyos séma, bizonyos sablón a tanítás módjában és menetében, de ha a növendékek nagyjából mégis azonos fejlődési kategóriába, azonos izlés típusba tartoznak, a tanítás jobban fog illeszkedni minden egyes tanuló természetes érdeklődéséhez, mint ahogyan az a tömegtanításnál történik.

Kétségtelen azonban az is, hogy az ily szabadabb (pszichológiai)

rendszerű tanítás nagy követelményeket támaszt a tanítóval szemben. Mert nemcsak nagy éberséggel kell állandóan figyelnie, hogy eleven marad-e tanítványainak érdeklődése a tanítás során, hanem oly tökéletes jártassággal kell bírnia a tárgyában, hogy benne bármelyik részletkérdésnek kapcsolatát úgyszólván rögtönösen meg tudja találni a tárgynak bármelyik másik részletkérdésével. Mert semmiesetre sem törekszünk ösmereteknek rendetlen halmazára, hanem végső eredmény gyanánt, egymást kiegészítő, egymáshoz szervesen kapcsolódó részletekből összetevődő tudásanyagra. Ebből a szempontból azonban vajmi sok pedagógusnak képzettségét mondhatjuk fogyatékosnak, akik maguk sem igen tudnak eligazodni a tárgyukban, ha nem „tartanak be” valaminő betanult „sorrend”-et az oktatásban. A tananyag összefüggéseket csak abban a láncolatos egymásutánjukban ösmerik, ahogyan ők maguk is tanulták diákkorukban.

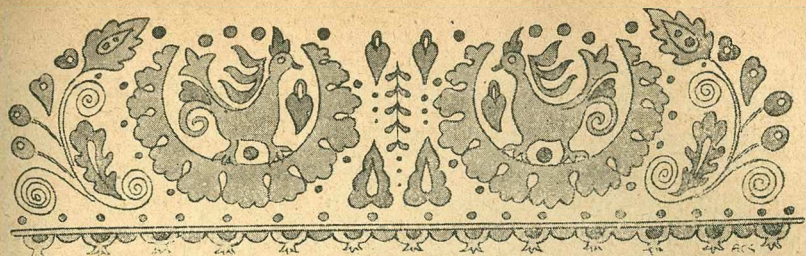
Úgy, hogy mindaddig, amíg a „tanerők” legtöbbjénél a tárgyukban való eme jártasságot, nem különben a beható lélektani és gyermekfejlődéstani készültséget, valamint a pszichológiai érzéknek azt a kifinomodottságát nélkülöznünk kell, amelynek segítségével a zenepedagógus könnyűszerrel ismeri fel a tanulócsoport fejlődéstani fokát és zenefelfogási típusát, mindaddig nem várhatjuk az „új zene-tanítás” általános elterjedését.

Most jelent meg

Nagy László: A háború és a gyermek lelke.

*Ara füzve 3 K, egész vászonba kötve 4 K 20 fill.
Tagoknak kötve 3 K.*

GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA.

A rovatvezető gyógyító pedagógiai ügyekben tanácsot ad az ideges gyermekek áll. intézetének pszichológiai laboratóriumában.

Mit végezhetnek a vakok a házkörülí, kertí és mezőgazdasági munkálatokban.

Irta : **Herodek Károly**, a vakok orsz. intézetének igazgatója Budapesten.

I.

Az 1916/17. tanév szeptember havában egyik jól fejlődött, egészséges szervezetű földmives szülők gyermeke, aki igen keveset lát, nem foglalta el helyét az intézetben. Megkerestem a növendék hozzátartozóit, adják okát a fiatal ember távolmaradásának. A válasz nem sokáig késett, maga a növendék válaszolt a vakok ismeretes pontrendszerű írásában. A levél tartalma felette érdekes volt, mert távolmaradását azzal, a vakoknál szokatlanul hangzó megokolással mentette ki, hogy az őszi mezei munkálatok miatt nem foglalta el eddig helyét s engedelmet kér a további távolmaradásra is, mert az épszervezetű férfinépség háborúban lévén, rajta kívül nincsen senki, aki a háziteendők körül és a mezei munkálatokban segédkezzék. Belátván a kérelem aktuálitását, készséggel adtam meg az engedélyt a gazdasági munkálatok befejezéséig. Egyben felszólítottam, közölje velem, miféle munkálatokat végez a házkörül és a gazdaságban. Minthogy a levél bennünket érdeklő tartalma figyelemreméltó s a későbbiek folyamán okfejtésünk egyik pillére, egész terjedelmében közreadom :

„A konyhába hordtam édes anyámnak fát és vizet. Az udvaron fát fűrészelttem és hasogattam. A sarat levakartam a kocsiról. A jószágot megettettem és megittattam, majd a legelőre kihajtottam. Az istállót kitisztítottam. Az ökröket befogtam a szekérbe. Cséplő-

fával csépeltem. Szalmát vágtam, szedtem a fákról gyümölcsöt. A szántás alkalmával vezettem az ökröket. A kévéket keresztbe raktam és segítettem felrakni a kocsiba. A burgonyával telt zsákokat szintén segítettem emelni. Takarmánynövényeket forgattam és segítettem haza hordani. Fáért mentem az erdőbe apámmal. Ezeken kívül nagyon sok apró dolgot végeztem, így például: babot fejttem, lent gyűjtöttem stb.“

Mielőtt a levél tartalmának boncolgatásába bocsátkoznám, célszerű megállapítani a levélíró *S. P.* növendék vakságának okát és fokát. A növendék a vakságot magával hozta, az az öröklött (veleszületett) vaksági esettel állunk szemben. A világosságot a sötétségtől meg tudja különböztetni, sőt a nagyobb tárgyak körvonalait is felismeri, de már a kövér, fekete betűalakok felfogására nem reagál. Az ilyen nagyfokú fénylátással rendelkező növendékek tapasztalat szerint a helyi tájékozódást minden különösebb nehézség nélkül sajátítják el, minélfogva könnyűszerrel végzik az otthoni s, ha az illető földműves szülő gyermeke, a gazdasági, illetőleg mezői munkákat. Hasonló munkák teljesítésére, amennyiben mód és alkalom kínálkozik, nemcsak szóban levő növendékünk képes, hanem minden hasonló látási maradvány felett rendelkező egyén. *S. P.* különben a gazdasági munkákat szinte szenvedélynek nevezhető szeretettel űzte s nem volt képes leküzdeni abbéli elhatározását, hogy az intézet évfolyamát befejezze és idő előtt távozzon.

Ez az eset időszerűvé tette érdeklődésünket abban az irányban, hogy hasonló *látási maradványú* és *teljesen vak* növendékek miképpen használták fel a rendelkezésre álló szünidőt. E célból növendékeinkhez körkérdést intéztünk és meghagytuk, írja le minden növendék, milyen munkákat végzett a háznál, ház körül és a házon kívül.

35 fiúnövendék 53 különféle, általa végezhető munkanemet sorolt fel, amelyeket könnyebb áttekintés céljából az alábbi 5 csoportban mutatunk be:

I. *Gazdasági munkák a ház körül*: 1. Baromfietetés, 2. itatás, 3. fahordás, 4. fafűrészelés, 5. vízfordás, 6. trágyahordás, 7. babfejtés, 8. kukoricafosztás, 9. kukoricamorzsolás, 10. jószágetetés, 11. rostálás, 12. sertészetetés, 13. mákfejtés, 14. zsákolás, 15. burgonyatisztítás, 16. zöldbabtisztítás.

II. *Gazdasági munkák a mezőn*: 1. Kévékötés, 2. kévehordás (keresztrakás), 3. burgonyaszedés, 4. babszedés, 5. szénarakás, 6. kukoricatörés, 7. gabonahordás, 8. szalmahordás, 9. termény-

behordás, 10. szántás, 11. mákszedés, 12. takarmánygyűjtés, 13. legeltetés.

III. *Kerti munkák*: 1. Gyomlálás, 2. gyümölcszedés, 3. hagymaszedés, 4. öntözés.

IV. *Házi munkák*: 1. Butortörülgetés, 2. söprés, 3. edénytörülgetés, 4. tűzrakás, 5. kávédarálás, 6. cukortörés.

V. *Egyéb különféle munkák*: 1. Üveghordás, 2. üvegmosás, 3. faragás, 4. hegedülés, 5. vásárlás a boltban, 6. kefekötés, 7. rafiával való munkálkodás, 8. Braille-másolás, 9. orgonálás, 10. mánorgolás, 11. zenetanítás, 12. gyermekekre való felvigyázás, 13. olvasgatás, 14. boltban segítség.

Ha az 53 munkaalkalmat a gyakoriság szempontjából vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 215 esetben végezték a növendékek. Nem titkolom el, hogy amidőn az adatgyűjtést befejeztem, az eredmény meglepő hatással volt reám. Bár a vakok gyakorlati képzésével foglalkozom s így lehetőség szerint tisztában áll előttem, mire képes a vak gyermek, de, hogy ennyiféle munkát tudjon teljesíteni és hogy idejét célszerűen hasznosítani tudja a szülői házban az általuk előadott esetekben, arra valóban nem számítottam. A kép érdekességét növeli azoknak a munkaeseteknek a szembe állítása, amelyek leggyakrabban, illetőleg legkevesebbszer végeztettek. Így például a fizikai erő kifejtésen nyugvó és a férfi munkakörébe illő vízfordítás, fafűrészelés és favágás a 35 fiúnövendék között 15. esetben fordult elő, ami annyit jelent, hogy csaknem minden második növendék foglalkozott odahaza az említett munkálatokkal. Második helyre kerül a baromfietetés és a babfejtés és az utolsó helyen van a locsolás és tűzgyújtás.

A látási maradványú vak ifjak munkaköre nem egyforma; azonképen tágul vagy szűkül, hogy a növendék milyen szülők gyermeke, illetőleg a szülők milyen mértékben vannak utalva gyermekük munkaképességének felhasználására. A földműves szülő szívesebben dolgoztatja vak, de különösen látási maradványú gyermekét, mint a gyári munkás, ami érthető is, mert intuitíve megérzi, hogy gyermekét sikerrel tudja felhasználni a gazdaság körül. Nem lesz éreketlen, ha erre vonatkozóan az alábbi eseteket adjuk elő:

L. F. csökkentlátású ifjú a következőkben számol be nagyszünidei elfoglaltságáról: „A szünidő két első hetében zongorahangolás volt a foglalkozásom, melyet Losoncon és vidékén gya-

koroltam. Majd Gömör-rákosra mentem, hol a hadbavonult kántortehetségem szerint helyettesítettem“. Az ifjú szülei gyári munkások.

H. Á. Földmíves szülők gyermeke, aki szintén lát némileg, imígyen írja le szünidei foglalkozását: „Házköri munkák: favágás. Mezei munkák: gyümölcszedés, krumpliszedés. Aratáskor kévéket kötöttem, raktam csomóba, továbbá szénakaszálásnál rendbegyűjtöttem a szénát és petrencékbe hordtuk. A petrencéket pedig nagy kazlakba“.

A viszony ugyanaz marad, ha a fenti szempontot *teljesen vak* gyermekre alkalmazzuk.

K. M. gyári munkás gyermeke a következőképen számol be elfoglaltságáról: „Amivel én foglalkoztam, az nem nevezhető munkának, hanem csak szórakozásnak, mert én csak hegedültem és barátaimmal leveleztem“.

R. Gy. teljesen vak ifjú, földmíves szülők gyermeke, K. M. osztálytársa, a következőkben számol be: „A gazdaság körül: az aratás alkalmával az egybeszedett markokat én kötöttem kévékbe, majd meg a lovakat legeltettem, a hordás idején segitettem a kocsimegrakásában. Midőn pedig az asztagnál édes apám s az öcsém rakódtak, én azalatt a lovak előtt álltam, hogy el ne indulhassanak. Mikor pedig az egész család oly dolgot végzett a mezőn, amelyben én nem segíthettem, ilyenkor otthon az apró jószágokat és a sertéseket ettettem. Délután és estefelé tehenet legeltettem. Végül az ugarolás ideje alatt öcsémmel ketten dolgoztunk: Én fogtam az ekét, ő pedig a lovat vezette. Így telt el a vakáció“.

Az elősorolt fejezetekben, de különösen a *kerti munkák* című fejezetben több olyan munkanem van, amelyeket a vakok nehezen, vagy nem végezhetnek. A gyomlálás, a tűzgyújtás nem való vaknak, mert az előbbi esetben kárt tehet a hasznos növényekben, az utóbbi esetben pedig veszedelmet hozhat magára, az ebbeli munkálatok legjobb esetben bizonyos előrelátással alkalmazva, a csökkentésük vakoknak valók.

Egyébként mindazok a munkanemek, amelyeket adatgyűjtéseim kapcsán ifjaink elősoroltak, semmi kétség aziránt, hogy azt többkevesebb ügyességgel végezték is. Csupán az lett volna kívánatos, hogy amely munkanemnél beváltak, azt tovább és állandóan gyakorolták volna, hogy abban megfelelő ügyességre tettek volna szert. Szép tanujelét szolgáltatja ezen követelménynek az intézeti ipari tanműhelyekben bizonyos fokig elsajátított kosárfonás iparának állandó gyakorlásával K. G. növendék. Ezt az ifjút az életben való

boldogulás tekintetében nem kell féltenuink, biztosan meg fogja keresni mindennapi kenyerét. Szünidei elfoglaltságáról a következő igen kedves és lendületes tartalmú levélben számol be: „Midőn elvégeztük Isten segítségével az 1915/16. tanévet, kiki visszatért abba a faluba, vagy városba, ahol szülői laknak. Így én is, ki az élet viharával megküzdeni akkor még gyengének bizonyultam, visszatértem Kalocsára. Szüleim szeretettel és örömmel fogadtak, habár otthonlétem újabb és nagyobb költségeket okozott számukra. Azonban, hogy e költségek némileg kárpótolva legyenek, egy szép napon beállítottam községben levő kosárfonók egyikéhez s a következő nap vig füttyel fontam a kosarat. Mivel gazdaságunk nincsen, ezzel a munkával foglalkoztam“.

II.

Serdülő leányaink által végzett munkanemek változatosabbak, többfélék és gyakoriságuk szerint is több esetet mutatnak fel. 25 leánynövendék 59-féle munkát végzett, melyeket a következő 5 csoportba osztottuk be:

I. *Főzőskörűli munkák*: 1. Tésztagyurás, 2. kenyérdagasztás, 3. laskakészítés, 4. zöldbaptisztítás, 5. burgonyahámozás, 6. edényhelyrerakás, 7. terítés, 8. mosás, 9. máktörés, 10. kávédarálás, 11. cukortörés, 12. sőtörés, 13. fahordás, 14. fahasogatás, 15. hagymatisztítás, 16. konyhába való segédkezés, 17. tűzgyújtás, 18. főzőskörül segédkezés, 19. lisztszitálás, 20. mángorlás, 21. vasalás.

II. *Házi munkák*: 1. Sepregetés, 2. mosogatás, 3. törülgetés, 4. ablakmosás, 5. szobatakarítás, 6. ágyvetés, 7. padlósurolás.

III. *Gazdasági munkák a házkörül*: 1. Sertésedetés, 2. baromfiedetés, 3. libaőrzés, 4. vízfordás, 5. burgonyaválogatás, 6. babfejtés, 7. kukoricamorzsolás, 8. alomkihordás, 9. állatok itatása, 10. állatok etetése, 11. segédkezés a szecsckavágásnál, 12. gépetetés, 13. mákfejtés, 14. vajköpülés, 15. fejés.

IV. *Kerti és mezei munkák*: 1. Gyomlálás, 2. répaszedés, 3. répatisztítás, 4. veteményöntözés, 5. diószedés, 6. mandulaszedés, 7. kukoricaszedés, 8. burgonyaszedés, 9. uborkaszedés, 10. zöldségszedés, 11. gyümölcszedés.

V. *Egyéb különbféle munkák*: 1. Kézimunkálás, 2. dajkálás, 3. bolti vásárlás, 4. Braille-írás, 5. Braille-olvasás.

A leányok által végzett munkálatok 316 esetet ölelnek fel. 19 esetben mosogatást, 15 esetben kézimunkálást, 14 esetben butor-

törülgetést, 1 esetben laskakészítést és 1 esetben padlósurolást végeztek. Mosogatást, 5 növendéket leszámítva, mindenki végzett, azonban a főzésben való segédkezéshez, már nem nyújtott elegendő alkalmat a szülő gyermekének.

Ezek után célszerű kiemelni a tanulók sorából azokat, akik *típust* képviselnek, s akik köré csoportosul a többi vak leány munkája is. Három típust emelünk ki, két *teljesen világtalan* leányét, akik közül az egyik fővárosi, a másik vidéki és egy *látási maradványú* vidéki leányét.

B. B. fővárosi teljesen világtalan leány a következő munkálatokat végezte: „Reggel, midőn felkeltünk, segitettem édes anyámnak a gyermekeket öltöztetni és mosdatni. A bútorokat letörülgettem, a ruhákat, könyveket és játékszereket gondosan megtisztogattam és helyre tettem. Az evőeszközöket és az edényeket szintén én mostam és törülgettem. Evés idején az asztalt én terítettem. A virágok öntözését és ápolását reám bízták. Az evéshez szükséges babot, borsót én tisztogattam, mindenféle cikkek bevásárlásával engem bíztak meg. Szabad időmben kézimunkáztam“.

J. T. vidéki iparos teljesen világtalan leánya a következőképen számol be munkálkodásáról: „Mindennap két szobát és egy konyhát takarítottam, a gyermekeket megmosdattam és felöltöztettem, a főzésben segitettem a mamámnak, evés után elmosogattam és eltörülgettem az edényeket. Kenyérsütéskor a lisztet megszitáltam és a mamámmal együtt dagasztottam. Mostam, mángoroltam és az egyszerű ruhadarabokat kivasaltam. A baromfi és sertésetetést én végeztem, reggel felsepergettem a házkörül, a tehéneknek elvittem az abrakot, a veteményes kertben babot, borsót, zöldséget és burgonyát szedtem, vizet hordtam. Kézimunkáztam. Szabad időmben a munkás szülők gyermekeivel játszottam“.

K. I. vidéki látási maradványú árvaleány a következőkben számol be: „Takarítottam, mostam, vizet és fát hordtam be a konyhába. A tehének alá almot hordtam, többször a sertéseket is én ettettem. Tehéneknek, borjúknak vizet merítettem, a baromfiakat is én gondoztam. Kukoricát morzsoltam, gyomláltam, babot szedtem, babot fejtettem, répát szedtem és tisztítottam, veteményt öntözgettem, hagymát tisztítottam, diót és mandulát szedtem. Másféle munkát nem végeztem“.

Ha egybevetjük a háromféle típust megállapíthatjuk, hogy a fővárosi leány munkaköre szűkebb és kevésbé változatos, mint a hasonló foglalkozásban szenvedő vidéki társáé. Mind a kettőt

tűlszárnyalja a munkanem többféleségében a csökkentítási vidéki leányé, ami természetes is, mert bármily csekélyet lát is valaki, teljesíthető munkaköre azonnal bővül s a nyert kép változatosabb és színesebb lesz.

III.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján minden kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy mind a vak férfi, mind a nő a háznál, házkörül, kertben, mezőn és a gazdaságban több oly munkát tud teljesíteni, amellyel hasznosíthatja magát. A szakemberek előtt az elmondottak ismereteseek, ők csupán azt a kérdést vetik fel, vajjon a vakok által teljesített munka biztosítja-e számukra a megélhetést. Ezen sarkallik a vakoknak a különféle és itt elősorolt munkanemeknél való alkalmazása.

A történelmi hitelesség kedvéért tartsunk rövid szemlét azokban a kulturális és gazdaságilag felettünk álló államokban, ahol a vakokban rejlő ezen képességet felhasználták és javukra gyümölcsöztették.

Angliában a vakoknak jelentékeny százaléka, a hazai viszonyokkal ellentétesen, externátusi életet él és a számukra fentartott különleges ipari foglalkoztatókban, mint műhelymunkások járnak be dolgozni. E munkatelepeken ebédjüket a vakok maguk melegítik fel és az egyszerűbbet elkészítik. Az 1914. évi június havában tartott londoni nemzetközi értekezlettel kapcsolatos szakkiállításon általunk eddig nem vagy kevésbé ismert munkanemek termékei voltak kiállítva. Látható volt kárpitos- és asztalosmunka, cipésmunka és a vak által feltalált és használatba vett halászati eszközök és csirkeköltő-gép.

Németország több intézményével kapcsolatosan találunk cellarendszert, amelyekben nemcsak magános vakok, hanem házaspárok is nyernek elhelyezést. Ezek tetszésük szerint vehetik igénybe a közös étkezést és bizony nem ritka eset, hogy a házaspár maga szerzi be és készíti el mindennapi eledelét. A *Blindenfreund* korábbi kötetei szorgosan tárgyalták azt a kérdést, hogy a vak leányok az intézeti oktatás tartama alatt miképpen oktathatók a főzési és háztartási dolgokban.

Ausztriában újabban a kertészkedéssel foglalkoznak s különösen a háborúban megvakult katonákat, akik valamikor földművesek voltak, igyekezzenek a kerti munkákra alkalmazni. Az alsó-

ausztriai Strassertalban van kiseded telepük és a „Von Unseren Blinden“ című alkalmi folyóirat részletesen számol el az általuk végzett munkálatokról, sőt fényképfelvételeket is közöl.

A vakok házi, kerti és mezei munkáltatásával *Amerikában* kísérleteztek talán legelőször és legintenzívebben. Írásban és képekben mutatja be Amerika, hogy a vak miféle mezei és kerti munkát végezhet és hogy attól milyen eredmény várható.

Mi sem vagyunk kellő tapasztalat hiányában. Tudomásom van arról, hogy vannak vak családjaink, ahol a férj zenész vagy iparos s a világtalan nő fennakadás nélkül végzi a maga szűk körében a háztartás eléggé ágas-bogas teendőit. A vakokat gyámolító orsz. egyesületben a cellák világtalan női lakói maguk melegítik teájukat s nem egy van, aki szobáját önmaga takarítja és tartja rendben. A vakok kir. orsz. intézetében szintén rászoktatjuk a növendékeket az önkiszolgálásra, sőt az ügyesebbek társaiknak a terítés, ágrendbentartás stb. körül segédkeznek. Ami a multban lehetetlennek tűnt fel, abból ma már sokat megoldottunk.

Az előadottak alapján véleményünket az alábbiakban összegezzük :

1. A látási maradványú vak ifjak részére, különösen ha azok bizonyos ingatlannal rendelkező földmives szülők gyermekei, a kertészet és a földművelés igen alkalmas életpálya. Ha az ilyenek megfelelő szakoktatásban részesülnek, belőlük elsőrendű munkaerő képezhető. Itt csupán egy körülmény veendő figyelembe, jelesül az, hogy a látási maradvány ne legyen egy újabb szembetegségnek kiinduló pontja. Kívánatos továbbá, hogy az illető ifjúnak valamelyes birtoka legyen, amely neki az okszerű vezetés mellett a mindennapi megélhetést biztosítja. Annyi kétségen kívül való, hogy az a vak gyermek, aki valamely nevelőintézet 8 éves tanfolyamát elvégezte sikeresen, cselédnek nem megy, mert a gazda képességeit lekicsinyli, illetőleg fogatkozását képességének teherlapjára írja. Ilyen növendéke a vakok intézetének nagyon kevés szokott lenni, mert a szülők nem adják be intézetbe; másrészt reputációjának védelmezése szempontjából az intézet is idegenkedéssel fogadja őket. Az ilyenek részére *külön iskolatípus*, az úgynevezett *csökkentlátásúak* iskolája szükséges, ahol a mezei munkálatokat sikeresen lehet majd oktatni.

A látási maradványú leányok is hasznosan oktathatók a házi teendők végzésére. A vakok budapesti kir. orsz. intézete a kultusz-kormány támogatásával olyan egyezményt létesített a gyá-

molító egyesület internátusával és foglalkoztató műhelyeivel, hogy az intézetből kikerülő vakok ott munkaalkalmat találjanak és csekély díjért ellátásban részesüljenek. Évek hosszú során át azt a tapasztalatot szereztem, hogy a csökkentlátású ifjak és leányok nem maradnak meg az egyesület internátusszerű telepein. És ez érthető is, mert az embernek alaptermészete a szabadságutáni vágy és dolgai felett való rendelkezés jogának biztosítása. A csökkentlátás pedig mindenkor biztosít a vak számára gyakorlatilag értékesíthető oly alapot, amennyi a mindennapi életben való érvényesüléshez szükséges.

2. Teljesen vakok számára a kerti és mezei foglalkozás *időtöltésből*, de különösen egészségi okokból csak abban az esetben való, hogy ha az intézmény anyagi szempontból teljesen el van látva, ami annyit tesz, hogy a befogadott vakokat saját költségének terhére gondozásban, gyámoltásban és foglalkozásban részesíti anélkül, hogy munkájukból bizonyos bevételekre számítana.

A helyzet a mai viszonyok között az, hogy az ipari foglalkoztatókban internátusilag elhelyezett vagy gyámoltak az eltartás költségeit a maguk keresetéből fedezik vagy az illetőségi község, esetleg mecénás téríti meg, ha pedig a két faktor közül egyik sem vállalja a már belérvő vak tartásdíjait, a foglalkoztatót fentartó egyesület vállalja a kiadásokat abban az esetben, ha arra a gyámolt érdemessé lesz. A vakok hazai intézményei a gyakorlatban a *hasznosági* elvet vallják, vagyis a vak keresse meg a mindennapi kenyerét az eddig bevált s részükre különösen alkalmas fonás-kötési pályákon.

3. Ha nem volnánk olyan szegények, amilyenek tényleg vagyunk, ha a vakok gyámoltására elegendő fedezeti költség állna rendelkezésre, szórakozási és *higiénikus* szempontból a földműves pálya nekik valóban igen célszerű volna. A vak a lépten-nyomon felmerülő akadályoknál fogva, mintegy fogságra utalt, „a természet foglya“ s innen van aztán, hogy szinte irtózik a mozgástól, a tétlenséget szereti, mint reá nézve természetes állapotot. Nem egy olyan vak gyermekkel találkozunk, akinek az összes napi testmozgása lábával behatárolt kis körterületre terjed, amelyen törzsét himbálva, gyakran kézrázással összekötve, végzi a fizikai munkát. Ebből a szálnalmas helyzetből a szakszerű oktatás menti ki szegényt. De alig hogy néhány éven át megfelelő irányítás mellett végzi a normális testmozgást, csakhamar elkövetkezik az életpályára való rendszeres előkészület ideje, amely sajnálatosan

csaknem állandó helyhezkööttséggel kapcsolatos. Vajjon mit várhatunk az ilyen szegény teremtéstől, nem valószínű-e, hogy időnek előtte válik kórház lakójává vagy pedig munkaképtelenné. Ha még ehhez vesszük, hogy a vakjaink jelentékeny százaléka valamelyes kiállott súlyos betegségből folyóan veszítette el látóképességét, előttünk áll az igen szomorú jövő s nem lesz nehéz kitalálni, hogy ezen a roncolt, beteges szervezeten egyedül a mozgásos foglalkozás, napsugaras szabad levegő képes hatékonyan segíteni. A gazdasági és kertészeti munkák olyan komplikált cselekvésekhez kötöttek, hogy a tüdő, az izmok és a sejtek nemcsak erőhöz jutnak, hanem megfelelően működnek is, minek következtében a vak egészségét fentartják és fejlesztik, sőt áldásos, hosszú életet is biztosítanak számára.

* * *

A közölt sorozatokban bizonyára vannak olyan munkanemek, amelyeket célszerűen lehet felhasználni, s bennük a vakok naponkénti gyakorlással nagy ügyességre tehetnek szert; azonkívül lehet még kigondolni olyanokat, amelyeket eredményesen alkalmazhatnánk. Nagyon természetes, hogy ez a terv a mai viszonyok között csak eszmény, amelynek azonban reális alapja és érteke van, ezért megvalósítására a majdan elkövetkezendő jobb időkben törekednünk kell. E gondolatkörben élve, meg kell változnia annak a kaszárnyarendszernek, amely a vakok intézményeinek életében kifejlődött. Nagy tömegeknek egész életre kiterjedően való együtttartása nemcsak az intézményre ró nehezen leküzdhető nehézségeket, hanem az egyént is korlátozza szabadságában, emberi mivoltában, érvényesülésében. A gyakorlati étellel lépést nem tartó internált vakok bizonyos lelki aberrációkba esnek, tévesen fogják fel a különféle helyzeteket és jótalan kívánalmakat nem kevésszer öltöztetik a jogosság mezébe, s ha nem érhetik el azokat, mártiroknak vélik magukat. Mindezekben előnyösen segíthet az okszerű gazdasági rendszer, amely a tüzhely védelmével volna kapcsolatos s a mai hasznossági helyzetet megfelfelő kerékvágásba zökkentené. Decentralizálni kell a nagy telepeket, minden vármegye a saját vakjai számára családi házakat építhetne, ahová 10—15-ével lehetne őket elhelyezni. A nevelőintézetek kétségkívül az élethivatási pályák tantervébe beillesztenék a kertészeti és mezőgazdasági, a leányok részére pedig a házi teendők végzése körüli munkálatok anyagkörét.

Ez természetesen maga után vonná a jelenlegi intézmények másnemű beosztását és működését. Erre nézve megadja a mintát

részben a düreni, részbe pedig a chemnitzi intézet pavillonszerű beosztása megfelelő tágas kerttel. Nem új kívánság ez, már 1892-ben, amidőn a vakok budapesti kir. orsz. intézete jelenlegi telkét megvásárolta, úgy gondolta el az akkori igazgató, hogy a vakoknak elegendő sétakert és gazdasági munkatelep álljon rendelkezésére. Ez a terv a helytelen telekpolitika miatt egész terjedelmében nem valósulhatott meg. Pedig ha e telekkomplexum a maga egészében a mienk lett volna, a vakok foglalkoztatásának új irányát, amit ma ideálként emlegetünk, a gyakorlatban talán régen megvalósíthattuk volna.

Fővárosi kiségitő-iskolákhoz kapcsolt tanonciskolák.

Irta: **Biró Samu**, a VI. ker. Érsek-utcai tanonciskola igazgatója.

A fővárosi kiségitő-iskolák igazgatói minden tanév elején erős ostromot állnak ki azon szülők részéről, akiknek gyermekei a kiségitő-iskolák évfolyamait elvégezték és közben 15—16. életévüket elérték. Valamennyien azzal kéri a növendékek további felvételét, hogy nem tudnak ezekkel a szerencsétlenekkel mit kezdeni, akik a szülőket is zavarják, akadályozzák kenyérkeresetükben. Ez a felvonulás évről-évre egészen pontosan megismétlődik úgy, hogy a beírás idején szinte várjuk a Király-utcai szabót 19 éves fiával és az Eötvös-utcai pallért 20 éves leányával.

Több évi tapasztalás és adatgyűjtés után a mult tanév végén egy továbbképző iskola szervezése iránt tettem hatóságomnak előterjesztést, majd szóval ismertetem a főváros közoktatási tanácsnoka előtt a kiségitő iskolákat végzett ifjaknak és szülőinek kétségbeejtő helyzetét. *Wildner Ödön* dr. tanácsnok belátván a tervezett iskola *kultúrális, szociális és nemzetgazdasági* fontosságát, a főváros tanácsának javasolta az iskola szervezését. Ez meg is történt és a folyó tanév elején „*fővárosi általános irányú fiú- és leánytanonciskola*“ elnevezéssel két ilyen iskola nyílt meg. Az egyik a VI. ker. Érsek-utcai, a másik a II. ker. Toldy Ferenc-utcai kiségitő iskolával kapcsolatosan.

A fővárosi kiségitő iskolák eddig csak elméleti oktatásban részesítették az odautalt, debilis és imbecil növendékeket, akiket az elemi iskolai tanulási időnél nagyobbra, 6—7—8 esztendőre terjedő tanítás után bizonyos elméleti ismeretekkel ellátva elbocsátottak anélkül, hogy szegények további sorsára nézve csak egy tanácscsal

is segítségükre lehetnek volna. Innen kezdve aztán az esetek legtöbbsége azonos lefolyású. A rendesen szegény és műveletlen családok az ilyen ifjút, mert fentartásáról (táplálék, ruházat, orvosság stb.) gondoskodniok kell, nyügnek, kerékkötőnek tartják és őket csúfnevekkel és durva bánásmódjukkal az utcára kényszerítik. Ott pedig az állapotukkal velejáró hajlamukat követik és a fiúk, mint tolvajok, betörők, útonállók és gyilkosok, a leányok, mint prostituáltak és női szélhámosok tartják el magukat, amin nem is csodálkozhatunk, ha meggondoljuk, hogy a tétlenség, a munkátlanság még a legnormálisabb embert is letériti a tisztesség és a becsület útjáról. A kiegészítő iskolából kikerülő fiúk és leányok egyrésze ugyan inasnak, napszámosnak vagy segítőmunkásnak el szokott szegődni és mint ilyen az iparostanonc-, ismétlő- és háztartási iskolákba beiratkozik, de alig számbavehető kivétellel rövidesen ki is marad, mert a tanuló társak gúnyját és lenézését nem bírja, a többiekkel a tömegtanításban haladni nem tud, gazdája pedig a hatóság részéről a tanonc iskolamulasztása miatt bekövetkező zaklatást és büntetést meguntván, szolgálatából elbocsátja és az, későbbben ugyan, mint az előbb említettek, de előbb utóbb szintén a rendőrséggel kerül szembe.

Ez a tapasztalat az új iskola célját és rendeltetését világosan megjelölte. A cél nem lehet más, mint az ilyen tanoncoknak *képességeiknek megfelelő* és a kis létszámmal biztosított *egyéni* tanítása és a *gyengetehetségűeknek* valami hasznos foglalkozásra való kitanítása, *kenyérkeresetre való képesítése*, tehát az iskolának *foglalkoztató műhellyel* való kiegészítése.

Az elsőnek említett feladat megoldásába a múlt év október havában, hála a fővárosi tanács áldozatkészségének és erős kultúrérzékének, bele is kezdtünk. A tanácsi rendelet az iskola szervezését és a *növendékek kiválasztását* így oldja meg.

„A tanács méltányolva a közoktatási ügyosztály előterjesztésében felhozott azon indító okokat, amelyek sürgősen szükségessé teszik, hogy a *gyengetehetségű, ideges és beszédhibás tanoncok* a többiektől elkülönítve saját érdekükben *külön iskolákban* oktattassanak . . . felhívja a tanács az összes székesfőv. iparostanonciskolák igazgatóit, hogy a vezetésük alatt álló iskolák *gyengetehetségű, ideges, beszédhibás és egyéb olyan fogyatkozásban szenvedő tanulókat, akiket ebbeli hibájuk a rendes haladásban gátol*, a hozzájuk legközelebb eső kiegészítő (Érsek-utca, Toldy Ferenc-utca) tanonciskolába utalják át“.

Az „*egyéb olyan fogyatkozásban szenvedő*“ meghatározást

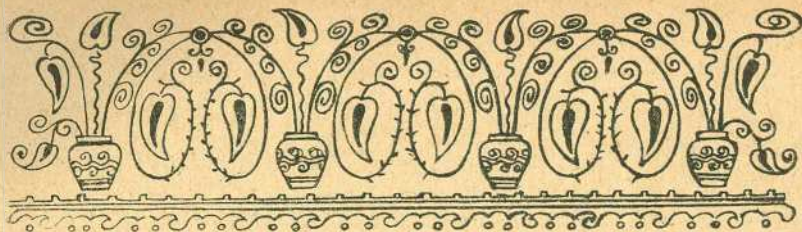
olyanokra is vonatkoztattuk, akik teljesen iskolázás, tehát irni-olvasni-tudás nélkül vagy 1—2 elemi iskolai osztály után kerültek inasoknak.

Az új iskolát 1916. október hó 5-én nyitottuk meg egy fiú- és egy leányosztállyal. Sugárzó arccal vonultak fel régi ismerőseink és mint aki megértő lélekre talál, valamennyi elmondta élettapasztalatát, panaszát, el-elsírták szegények jó-rossz sorsukat, a foglalkozásukkal járó bajokat, esetleg boldogan adtak számot keresetükről és egyéb viszonyukról. A harmadik héten kevésnek bizonyult a két osztály, új osztályt kellett nyitnunk. Az I. a) fiúosztályba (tanítója e sorok írója) a tehetségesebb, az I. b) osztályba (tanítója *Drózdny Győző*) a leggyengébb, a beszédhibás fiúkat osztottuk be; az I. leányosztályba (*Bors Jolán* tanítónő) a leánynövendékeket.

Ezidőszerint 45 tanítványunk van. Van köztük férfi- és női szabó, asztalos, szerelő, virágkészítő, boltosinas, kifutó, villamosvasúti váltókezelő, könyvkötő, házileány, napszámos, üveges stb. Érdekes, hogy osztályom 15 növendéke közt 9 van olyan, aki *egyetlenegyszer sem* és 4 olyan, aki egy-egy ízben maradt el a tanításról. Az egyik fiúosztályba járók közt több *analfabéta* is volt, de ez az állapot is rövidesen megszűnik; ezeknél csak egy fiú boldogabb, az a bőrdös inas, akinek hihetetlenül kinos és vergődésszerű mozgásokkal járó beszédhibáját javítjuk (tanítója *Drózdny Gy.*). E munkánk bevégzése után visszaadjuk a fiút saját *szákiskolájának*.

Amint a háború elmulik, bírom Wildner tanácsnok úr ígéretét, megszervezzük iskolánknak második és talán fontosabb tagozatát: a foglalkoztató műhelyt, hogy azokat, akik mesterség tanulására képtelenek, selejtesebb munka végzésére tanítsuk ki. Egyelőre kosárfonást, zsák- és ponyvavarrást, tehát nem nagy kézügyességet és nem valami finomult izlést kívánó munkát tervezünk.

Ezekben igyekeztem a két fővárosi általános irányú fiú- és leánytanonciskolát pár sorban ismertetni. Mi azon leszünk, hogy az ideutalt ifjakat annak idején a legszükségesebb ismeretekkel gazdagítva és *kenyérkeresetre képessé téve* bocsássuk el, hogy aztán becsületes kézimunkájukkal bírják *magukat eltartani*. És ez most fontosabb, mint bármikor volt, mert ne feledjük, hogy ez a három esztendő világgégés annyi munkabíró embert pusztított el, hogy a háború után bizonyosan oly nagy híjjával leszünk a munkáskéznek, hogy még az ilyen, csak csökkentett értékű embereket is nagyon meg kell becsülnünk.

JOG ÉS VÉDELEM.

A nemházassági gyermekek helyzetének szabályozása jogi, nemzetgazdasági és pedagógiai szempontból.

Előadta: **Sándor József** brassói kir. törvényszéki bíró, a fiatalokúak bírása, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság jogi és gyermekvédelmi szakosztályának 1917. évi május hó 8-ikán tartott ülésén.

I.

Azon rendkívüli anyagi és erkölcsi értékvesztés dacára, ami a háborúnak vele járó koefficiense, még a tudományos vizsgálódások mellett is észre kell venni, hogy a már nyilván a vége felé járó erő összecsapások közben és azok hatása alatt az egész emberiségre jótékonyan kiható átalakulások vannak folyamatban. Sőt bizonyos irányokban a társadalmi evolúció nemhogy megállott volna, de azt a háború oly hatalmas lépésekkel vitte előre, ami nélküle nyilván hosszú idők multán következhetett volna el.

Sem a tudományos vizsgálódásnak, sem a gyakorlati életnek nem áll érdekében ezeknek a tényeknek elhallgatása, sőt kétségtelen, hogy ezekhez a forrongó átalakulási folyamatokhoz társadalmi berendezkedésünknek, jogi életünk evolúciójának hozzá kell simulnia.

Jogi és társadalmi szempontból való változását illetően vetődik fel az eddig törvénytelennek vagy természetesnek és általunk nem házasságinak nevezett gyermekek helyzetének szabályozása.

Ez a kérdés a háborúval részben közvetve, részben közvetlenül kapcsolatos. Közvetve annyiban, hogy a háború hatásai által felszínre vetendő újabb társadalmi evolúció aligha türi azt, hogy gyermekeknek egy hatalmas csoportja az embert születésénél, természeténél az erkölcsnek és jognak szabályainál fogva megillető jogosítványokból továbbra is kirekesztve legyenek, közvetlenül annyi-

ban, hogyha adva van annak lehetősége, hogy gyermekek házasságon is kívül szülessenek, e tényt a fajgyarapítás és megerősítés céljaira is értékesíteni kell.

Állami és társadalmi érdek egyaránt kívánatossá teszi a szerfölött megfogyatkozott emberanyag pótlását. E célt elsősorban természetesen a meglévő erkölcsi és jogi rend keretén belül lehet és kell megoldani, de semmi kétség abban, hogy minden állam minden megengedhető és lehető módot fel fog használni, hogy egy-két emberöltön át a megfogyatkozott embermennyiséget pótolja.

Az e rendű feladatok háromszoros súlylyal nehezednek reánk.

Férfiainkat nyilván az átlagosnál értékesebb harci erényeik miatt módfelett igénybe vették.

E miatt és a súlyos gazdasági viszonyok következtében a szaporodásban sokkal nagyobb csökkenés állott be, mint beállott volna akkor, ha a megélhetési viszonyok kedvezőbbek lettek volna.

Viszont a megszületett gyermekanyag a rossz közegészségi viszonyok és a gyermektáplálék hiánya következtében a háború előtti viszonyokhoz képest óriási mértékben pusztult.

Arra a törvényre, hogy a háborút követő években a szaporodás nagyobb arányokat ölt, a nemzet jövőjének sorsát bizni nem lehet. Az a törvény egészen más gazdasági viszonyok között szűrődött le és félt, hogy a most zajló háború után a népesedéstan más törvényszerűsége jut rá.

A céltudatos állami tevékenységben nem mellőzhető a nem házassági gyermekek jogi és társadalmi helyzetének szabályozása.

Ez a kérdés a jövő szempontjából több okból kiváló fontosságú. Egyrészt azért, mert közismert az a nemzetgazdasági törvényszerűség, hogy a csecsemő halálozás a nem házassági gyermekek között a legnagyobb. Azok a káros behatások, amelyek a csecsemők életbenmaradását ellensúlyozzák, a nem házassági gyermeket egyaránt veszélyeztetik. Míg ugyanis a házassági gyermekeknél a nyomott gazdasági helyzet, a csecsemőkkel való bánásmódban a járatlanság, mesterséges táplálék, a szülők egyesülő szeretetének hiánya csak egyenkint lépnek fel, a nem házassági gyermekekben e tényezők együttesen forognak fenn és siettetik a gyermek halálát. Innét az a szomorú kép, hogy a törvényes csecsemők halálozásának arányszáma 1915-ben 12°/_o, a nem házassági csecsemők-é 20°/_o volt.

De másrészt előrelátható a gazdasági életnek az a sötét perspektívája, amely nemcsak az iparosság, hanem a tisztviselői és a

napszámos elem családalapítását is megnehezíti, viszont azonban a fajfentartás ösztöneit a gazdasági helyzet nem befolyásolja.

Egyetlen államnak sem érdeke, hogy intézkedéseivel megrendítse a családi élet tisztaságába vetett hitet és hogy jogintézményeket alkosson, amelyek a házasságon kívül való születést elősegítsék. De mert e tényt megakasztani a mai társadalmi felfogások és berendezkedések mellett nem tudja, azt a maga javára nemzetgazdasági szempontból ki kell használnia.

De a nem házassági gyermekek helyzetének szabályozása még egy más, ugyancsak nem kicsinylendő szempontból is fontos, ez a szempont a jogi és nemzetgazdasági mellett a *pedagógiai* szempont, amivel eleddig keveset törödtünk.

Helyzete adta körülményeinél fogva a nem házassági gyermekeknek az átlagosnál nagyobb százaléka gondozatlan, erkölcsileg elhagyott gyermekké lesz.

Nélkülözvén az apát, de gyakran az anya fegyelmező erejét és gondos nevelését, ha következképp nem is züllött, de erkölcsileg elhagyottá válik.

Ily elhagyatottan éri el azt a kort, amikor benne az életnek tudatossága kezd kialakulni; amikor hallja és megérti az életnek körülötte folyamatos változásait; amikor már bíráló szelleme felébred és zsenge lelkében számon kéri apjának és anyjának vétkeit; amikor már tudja, mert az élet kegyetlen és tudomására juttatja, hogy nincs annyi joga, mint másnak és születése miatt szégyenkeznie kell. A tényeket mozzanataira bontani nem tudja, nem mérlegel, csak lát, nem a tudásnak, hanem a képzeletnek eszközeivel.

Amikor lelkét e forrongó és nyugtalan korszakban ily meg-rázkodtatások érik, egyensúlya felborul, a megértés, a kifinomodás, a társadalmi hajlamokhoz való simulás helyett bizonyos disszonancia áll elő, ami a legjobb esetben végig kíséri egész életén át anélkül, hogy külső tényekben megnyilatkozzék vagy ha ösztönei impulzívek, antiszociális tetteket váltanak ki.

II.

Magában véve a kérdés amugy is aktuális jogszabályozás szempontjából, a polgári törvénykönyv tervezetének keretében. Most már azonban a jogi és társadalmi helyzetnek oly szabályozása szükséges, amely egyrészt számot vet a háború által a nemzet testén ejtett sebekkel és módot nyújt arra, hogy ha lehet, a jogszabá-

lyozással is segítsünk a születendő gyermekanyag fizikai és erkölcsi életének biztosításán.

A házassági és nem házassági gyermekeknél a leglényegesebb elválasztó a szülői érdekek különbözősége. Az amazoknál centripetális, ezeknél centrifugális.

Amíg a házassági gyermek életében az apai és anyai jogok és kötelezettségek rendszerint teljes harmóniában vannak a gyermek sorsát illetően, amíg tehát a gyermek védelme, amely kérdést ma a legfontosabb állami és társadalmi problémának tartanak, a házassági gyermeknél magában a családban kezdődik, a nem házassági gyermeknél ezek a jogok és kötelezések szétágazók és ritkán találkoznak, de találkozásuk esetén rendszerint nem harmónizálnak a gyermek jogával, mert ha ez egyebet nem is, de egy negativumot mindig fog érezni szemben a házassági gyermekkel azt, hogy egy türt, de meg nem engedett életközösségnek az eredménye.

Pusztán jogszabályozás szempontjából tehát a törvényhozónak az a legfontosabb hivatása, hogy e diszharmoniót a legkisebbre redukálja, amennyiben ennek társadalom-etikai akadálya nincs.

Fajfentartási szempontból ez a hivatás mellékesebb, de fontos az, hogy e diszharmonióból elimináltassék mind az, ami a szaporodásra gátlólag hat.

Annak vizsgálatánál, hogy e kérdést a tervezet mikép kívánja megoldani, tegyünk egy kis összehasonlítást a nem házassági gyermek jogviszonyait újabban szabályozó norvég törvény és a tervezet között.

Tudvalévő, hogy az 1915. évi április 10-ikéről kelt norvég törvény, amelyet kivonatossan a Deutsche Juristen Zeitung múlt évi 1—2-ik számában közöl, a gyermekhalandóság csökkentését célozza. Ennek szempontjából minden hajadon, özvegy és elvált nő, aki magát eltartani nem tudja, a szülés előtt és után oly közsegélyt igényelhet, amely biztosítja gyermekének csecsemőkorabeli fejlődését.

Elismerés vagy az apaságnak birói ítélettel való megállapítása esetén a gyermek az apa nevét viselheti és belelép az apa örökjogi kötelékébe, de őstermelésre szolgáló ingatlant csak az apa kifejezett hozzájárulásával örökölhet. A gyermek nevelése a vagyonosabb szülő szerint igazodik, amely a gyermek 16 éves koráig, esetleg tovább terjed. Az apa nemcsak a szülési költségeket fizeti, hanem a szülés előtt három hónapig az anyát köteles eltartani is.

Nézzük e mélyreható törvénynek szociológiai okait.

Norvégiában 1901—1905. évben átlag 64.655 gyermek szüle-

tett, ebből házassági 60.073, nem házassági, 4582 volt, 100 élveszülött közül nem házassági 7.09. 1906—1910. közötti időben átlag 61.154 gyermek született, 57.039 házassági, 4115 nem házassági, 100 élveszülött közül nem házassági 6.73.

Az ugyancsak erősen megfogyatkozott Franciaországban 1901—1905. évben átlag 830.977 gyermek született, ebből házassági 758.044, nem házassági 72.933, 100 élveszülött közül nem házassági 8.78. 1906—1910. években átlag 783.132, gyermek született ebből házassági 713.765, nem házassági 69.367, 100 élveszülött közül nem házassági 8.86.

Hazánkban az 1901—1905. években átlag 735.606 gyermek született, ebből törvényes 666.720, nem házassági 68.886, 100 élveszülött közül nem házassági 9.36. 1906—1910. években átlag 750.000 gyermek született, ebből házassági 679.926, nem házassági 70.074, 100 élveszülött közül nem házassági 9.34.

Amig Magyarországon 1912. évben 1 km² területre 64.2 lélek jutott, Franciaországban 73.8, Norvégiában 7.6, legkevesebb az összes európai államok közül.

Amig Norvégiában a születések száma és a nem házassági gyermekek száma csökkenőben volt, a háború előtt Franciaországban a születések száma csökkenőben, a nem házassági gyermekek száma növekedőben volt, míg nálunk a születések száma növekedőben, a nem házassági gyermekek száma némileg csökkenőben volt.

Ha a norvég törvénynek kifejezetten az a célja, hogy a gyermekhalandóságot csökkentse, ezt nyilván elérheti, mert az anyát oly széleskörű támogatásban részesíti és a gyermeknek oly jogokat biztosít, hogy ez által az anya hatványozottabb védelemben tudja csecsemő gyermekét biztosítani.

Már most az a kérdés, hogy a norvég törvény és a tervezet megoldja-e a bennünket érdeklő azt a feladatot, hogy intézkedéseivel hatékony tényezője legyen a jogkiterjesztésnek és népszaporításnak.

Népszaporítási szempontból ugyanis a két érdek, tudniillik az apai és anyai érdek ellentétesnek látszik. Mert az apa szempontjából a nem házassági gyermek jogának kiterjesztése a népszaporodást annyiban befolyásolja károsan, hogy az a férfi, aki tudja, hogy nem házassági gyermeke az ő nevét hordja, belelép örökjogi kötelékébe, házassági gyermekeivel egy tekintet alá esik, bizonyos helyzetekben mérlegel és fajfentartási ösztönének kielégítését a prostituáltak között keresi. Viszont az az anya, aki tudja, hogy a szülés előtt és után az ezzel járó anyagi gondoktól szabadul és tudja, hogy

gyermeke az apa nevét viselendi, joga van az eltartásra, nevelésre és belelép az apa örökjogi kötelékébe, nem fog igyekezni szíve alatt hordott gyermekének elvetésére.

Elsősorban tehát azoknak a jogi és társadalmi kérdéseknek rendezése a fontos, amelyek akkor merülnek fel, amikor a gyermek még nincs, de adva van annak a lehetősége, hogy legyen.

A szülők joga és kötelessége itt versenyezni látszik.

A kérdés az, hogy a szülők közül melyiknek a helyzete a rosszabb és így melyik szorul nagyobb jogi és társadalmi védelemre: az apa-e, aki tudja, hogy reá nem csak a tartás feladatai hárulnak, de születendő gyermeke a házassági gyermekek jogainak egy nagy complexumát nyeri, avagy az anyáé, aki tudja, hogy nemi viszonyának következményeit nemcsak önmaga hordja, hanem ezt részben megosztja, részben áthárítja az apára.

A norvég törvény azon az állásponton van, hogy a szülők közül az anya az, aki szélesebbkörű jogi és társadalmi védelemben részesítendő.

Minden kétséget kizáróan ez a helyes álláspont.

Mindenekelőtt és kizárólag a születendő gyermek érdekében.

Ha való is, hogy a szerelem, a nemi vágy nem igen mérlegel, és ebből a szempontból okozati következtetést levonni alig lehet, de az bizonyos, hogy az az anya, aki tudja, hogy születendő gyermekének anyagi sorsa, a szülés idejében a maga anyagi helyzete biztosítva van, főképp pedig azt tudja, hogy a gyermek az apaságnak birói megállapítása esetén az apja nevét viseli, az anyaságon való átesést nem tekinti annak a kálváriának, aminek tekintené akkor, ha a gyermek megbélyegzett módon az ő nevét hordja.

Pusztán pedig az apa nevének hordásából magára az apára sokkal kevesebb veszély és kényelmetlenség hárul, mint amekkora, a veszély akkor, ha a gyermek az anya nevét viseli. Mert társadalmi berendezkedésünk, társadalmunk etikája oda fejlődött, hogy a nem házassági gyermek nevének hallatára nemcsak a gyermeket intézzük el, mint fattyut, mint zabigyermecket, de elintézzük és minden további vizsgálat nélkül el is ítéljük az anyát, mint erkölcstelen életűt, mint becstelent és további erkölcsi fejlődésre képtelent, aki-vel a társadalomban elismertnek tartott egyén a megvetés veszélye nélkül néha alig érintkezhetik.

Ez a helyzet minden társadalmi rétegben a maga módja szerint.

Annak, hogy a házasságon kívül teherbe jutott nők tekintélyesebb része méhmagzatát élve meg nem szüli, főképp az az oka,

hogy az ekép a társadalom ítéletének minden további magyarázás nélkül kitett nő nem képes, de nem is akar szembeszállani egész társadalmának megvetésével. Talán ennek tulajdonítható Ruffy Pálnak az az értékes megfigyelése, hogy amikor az anya a menhelyre megy, bizonyos gyűlölettel és utálattal viseltetik a gyermek iránt és attól szabadulni igyekeznek. Az anyának ez a kegyetlen hajlama azonban lassanként és fokozatosan enyhül és már az első hetekben felébred az anya állati östermészete, a benső és forró szeretet gyermeke iránt.

Míg az apával szemben pusztán a neve viselésének kérdése nem ily veszélyes. Prostituált, elbukott férfitúról ebben az értelemben szó soha nem esik, de prostituált, elbukott nőről igen. Az apára a neve hordozása jelenthet kellemetlenséget, képezheti alapját családi perpatvaroknak, esetleg válópereknek, de viszont ez a körülmény az anyára ugyanennyi negatívumnak megfelelő pozitívumot jelenthet, nemzetgyarapodási szempontból pedig ennél sokkal többet: születendő gyermeket ott, ahol gyermek különben nem születne, ha az az anya nevét hordaná. Való ugyan, hogy a norvég törvény százados társadalom etikai törvényen üt részt, de a fajfentartás kényszerítő hatása alatt, amely pedig a szuprema lex.

Hogy a mai viszonyokon érzésben nálunk is változtatni kell, azt a korábban előadottakon felül a következő statisztikai adatok minden magyarázásnál élesebben igazolják.

Amíg a háború előtt az 1913. évben Magyarországon élveszületett 640.566 lélek, ebből nem házassági gyermek 59.103, vagyis 9.2%, az 1915. évben élveszületett 445.426, ebből nem házassági gyermek 43.024, vagyis 9.6%.

Ezzel szemben 1913. évben elhalt 432.928 (7 éven aluli 194.726), míg 1915. évben elhalt 474.972 (7 éven aluli 203.052). A születések számában apadás, a halálozás számában megdöbbenő növekedés.

Amíg az apa neve viselésének kérdése úgy az anyára, mint a gyermekre vonatkozóan a fajgyarapításnak előnyösen ható tényezője ugyanoly mélyreható intézkedés az apa örökjogi kötelékébe való belépés is. De amíg az apai név hordásának lehetősége már magát a megszületés tényét segíti elő, az örökjogi kapcsolatba való belépés erre kevésbé hat, hanem inkább a már meglévő gyermekanyag jogviszonyait szabályozza reá nézve előnyösen. De magára a nem házassági gyermekre való hatása ugyanoly fontos.

Amikor a kir. Kuria a joggyakorlatot 79. számú teljes ülési

határozatával abba az irányba fejlesztette, hogy a nem házassági gyermeknek az anya után törvényes örökjogot biztosított, a társadalom nagyon széles rétegében a társadalmi etika felborulásáról beszéltek. Pedig az anyai örökjogi kötelékbe való belépés csak természetes következménye annak az erkölcsi, köz- és magánjogi viszonynak, amely az anya és gyermeke között fennáll.

Ideális állápontról nézve a kérdést, ugyanezen helyzet és jogviszony áll, fent az apa és gyermeke között.

A gyermek szempontjából teljesen közömbös, hogy léte a közfelfogás által elismertnek tekintett viszonynak az eredménye-e, avagy egy türt, de el nem ismert állapoté. Azok a természetes kötelékek, amelyek minden időben fennállottak szülő és gyermek között, mélyebb változást igazságosan nem szenvedhetnek amiatt, hogy a társadalmi erkölcs a nemi együttélést bizonyos szabályokhoz fűzi, amelyek áthágásának káros következményeit főképp a gyermekekre és csak kevés részben az anyára hárítja, míg az apa abszolút mentesül alóluk, eltekintve a csekélynek tartható anyagi megterheléstől.

Másrészt azonban nem csekély jelentőségűek azok a kérdések, amelyek a társadalom etikájának századokon át jól bevált szabályainak épségben tartására vonatkoznak.

Mert ha a gyermekekre nézve közömbös is, hogy létezése az elismert vagy csak türt állapotnak az eredménye, de nem közömbös ez nemzeterkölcsi szempontból, mert a nem házassági gyermek jogainak kiterjesztése az eddigi felfogás szerint a jog kiterjesztés arányában résütés a házasság intézményén.

E két kérdést pedig látszólag nem lehet összhangba hozni; vagy kiszorítjuk a gyermeket, mint eddig az apa erkölcsi és anyagi kötelékéből és ez esetben elismerjük annak a társadalmi etikának a helyességét, hogy csak az elismert nemi állapotból; a törvényes házasságból született gyermeknek van meg alanyi tekintetben minden joga; vagy pedig elismerjük e jogok fennállását akkor is, ha a gyermek türt állapotnak az eredménye és ez esetben megbontjuk a társadalom etikájának eddigi törvényeit.

Úgy a gyermek jogainak szempontjából, mint pedig nemzetgyarapítási szempontból kétségtelen, hogy ez utóbbi állapotra kell törekedni; azt a természetes viszonyt, amely az anya és gyermeke között a jog által eddig is elismert volt, az apa és gyermeke között is helyre kell állítani.

Az apai örökjogba való belépés pusztán a netán létező avagy születendő gyermekek anyagi jogain ejt csorbát, eltekintve más eset-

leges öröklési jogosultságtól, mert megkárosítja őket a nem házassági gyermekek törvényes osztályrészével, de az a jogsértés csak a társadalom etika szempontjából áll fent, amivel szemben a nem házassági gyermek szempontjából nem jog sértés, hanem eleddig el nem ismert, a természet rendje szerint vérbeli kötelék által adott jogok visszaállítása áll fent.

Az örökjogi kapcsolatba való belépés azonban nem jelenti egyúttal a teljesen azonos jogállapotot, a házassági és nem házassági gyermekek között és így nem lazítja meg teljesen a házassági köteléket.

Névviselés lehetősége, örökjogi kapcsolatba való belépés, tartás: még nem a gyermeket megillető jogok összesége; a jogosítványok és állapotok egész komplexuma marad a házassági gyermek javára a nem házassági gyermek rovására, hogy többet ne említsünk, a házassági gyermek javára ott marad hatalmas többletként a szülői környezetben való nevelődés állapota, aminek pedig az erkölcsi élet fejlődésére messze kiható jelentősége elvitázhatatlan és ott maradt a nem házassági gyermeknél az a mínusz, hogy az apával szemben nincs családi állása.

Nemzetgyarapítási szempontból azonban jelentékeny tényező, mert úgy az anyát, különösen magát a gyermeket megnyugtatja az iránt, hogy a gyermek jövő sorsa erésben is biztosítva leend.

A norvég törvénynek ez a két mélyre ható intézménye az, amelytől Norvégia az erősen megfogyatkozott emberanyagának pótlását reméli. A jogok összeségét illetően mindkettő egyaránt fontos, bár abból a szempontból, hogy egyrészt a nem házassági gyermekek számának szaporításában is segítsünk a megfogyott emberanyag pótlásán, de egyúttal a házassági intézményen a legkisebb csorba ejtődjék, kétségtelen, hogy az apai név hordozhatásának lehetősége előnyösebben ható tényező, mint az örökjogi kapcsolatba való belépés.

De ezzel némileg ellensúlyozható lenne az a tény, hogy a nem házassági gyermekek egy bizonyos csoportjának önérzete helytelen irányban fejlődik.

Egy bizonyos kategóriánál ez a ferde társadalmi és családi helyzet ugyanis beteges pszichikai irányzatot idéz elő.

Ennek következménye az a gyakorlati életből vett tudomásom, hogy egy előkelő állású tisztviselő leánya jegyben járt egy postatiszttal; a leány az anyakönyvvezető előtt tudta csak meg, hogy jövőbelije nem házassági gyermek, ezért a házasságot nem kötötte meg; a férfi még aznap agyonlőtte magát.

Ugyancsak ennek következménye az az eset, amely nemrég egyik főtárgyalásunkon történt meg. Amikor az elnök a gyanusítottól azt kérdezte, hogy az apját hogy hívják, a gyanúsított sirva fakadt és azt felelte, hogy bitang gyermek.

Lealázó és igazságtalanul sújtó büntetés, hogy a gyermek szenvedje el a szülők mulasztását, amely büntetés beteges önérzeteket, tökéletlen erkölcsi felfogást, ferdén fejlődő jellemet, nem ritkán öngyilkosságot teremt.

Itt vetődik fel annak a gondolatnak valamely intézményszerű biztosíthatásának kérdése, hogy a nem házassági gyermekek ezen állapotának a társadalom előtt való lehető elpalástolása iskolában, bírósági tárgyalásokon, valamint a nyilvánosság előtt megtörténjék.

Ha a polgári perrendtartás törvénybe iktatta ezt az elvet, hogy polgári perekben a tanutól vallását ne kérdezzék, sokkal jogosultabbnak látszik az az óhaj, hogy valakinek származását ne bolygassák.

Amennyiben pedig erre akár kriminalisztikai, akár bármely egyéb okból szükség lenne, a hatóság mindig meg tudja találni a módját annak, hogy ezt a nyilvánosság elkerülésével tegye meg.

Mielőtt annak birálatába bocsájtkoznánk, hogy készülő polgári törvénykönyvünk mikép kívánja a nem házassági gyermeknek jogi és társadalmi helyzetét szabályozni, nem lesz érdektelen futó pillantást vetni arra, hogy mikép szabályozódott a kérdés a többi külföldi államokban.

Németországban a nem házassági gyermek az anya családi kötelékéhez tartozik, az anya nevét hordja és még elismerés esetén sem lép be az apa rokonai és örökjogi kötelékébe (polg. törvénykönyv 1706, 1589 §§.)

Ausztriában ugyancsak az anya nevét hordja és az apa rokonai örökjogi kötelékébe be nem lép (optk. 754. §.) A gyermek nem áll szülői, hanem gyámi hatalom alatt.

A svájci polgári törvénykönyv különbséget tesz az elismert és el nem ismert gyermek jogállása között. Az elismert gyermek, akit az apja vagy az apai nagyapja ismerhet el, jogosult az apai név hordására, megszerzi annak állampolgárságát és beelép örökjogi viszonyába. Az elismerés iránt az anya külön perrel léphet fel, sikerrel az esetben, ha bizonyítja, hogy az apa házasságot ígért neki, vagy a nemi érintkezés bűncselekmény következtében történt (az 1907. évi december 10-ikén kelt polg. törvénykönyv).

Franciaország törvényhozása ugyancsak ismeri az el nem ismert gyermek mellett az elismert gyermeket. Az el nem ismert

gyermek szülőivel szemben idegen. Az elismerés kétféle: önkéntes (reconnaissance volontaire), amely történhetik az anya vagy apa, vagy mind a két részről és pedig a bíróság, közjegyző vagy anyakönyvvezető előtt; és bírói (reconnaissance judiciaire), amely esetben ítélet alakjában nyilatkozik meg az elismerés. Az elismert gyermek az elismerő szülő nevét hordja, belelép családi és örökjogi kötelékébe, megszerzi az állampolgárságát (Code civil 1912. nov. 16-án kelt novellája: reconnaissance judiciaire de la paternité naturelle). Németalföld törvényhozása is megkülönbözteti az elismert és az el nem ismert nem házassági gyermeket. Az előbbi az apai nevet hordja és apja után örököl. Ugyanez az állapot Luxemburgban, ahol az el nem ismert gyermek szülőivel szemben jogilag idegen.

Nagyjában ugyanígy áll a helyzet Belgiumban, Olaszországban, ahol a gyermek az elismerő szülő nevét hordja, tőle tartást követelhet és az apa gyermekének törvényes gyámja: Spanyolországban, ahol ugyancsak pert lehet indítani az elismerés iránt; Portugáliában, ahol azonban a házasságtörésből és vérfertőzésből származott gyermekek, az úgynevezett spurii el nem ismerhetők.

Oroszországban a nem házassági gyermek anyja rokonsági kötelékébe lép, utána örököl, de az apai nevet hordhatja.

Dániában az apával nem számítva ennek tartási kötelezettségét, semmiféle viszonyban nem áll, de tartásra is elsősorban az anya köteles.

Svédországban az anya rokonsági kötelékében áll, az apja nevét nem hordhatja és utána nem örököl.

Nagyjában valamennyi államban jogosult az anya a szülési költségek követelésére és a tartási költségeket a szülés előtt néhány hétre előlegeztetheti.

III.

Már most az a kérdés, hogy ami hazai jogunk és polgári törvénykönyvünk tervezete mikép oldja meg a nem házassági gyermekek jogi és társadalmi helyzetének szabályozását és vajjon sikerül-e oly megoldást találni, amely ezáltal is a nemzetgyarapítás hatékony tényezője legyen.

Az igazságügyminiszterium 3982/916. M. E. sz. alatt a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről rendeletet adott ki, amely tisztán magánjogi kérdéseket ideiglenesen rendez. E rendelet elsősorban a gyermekvédelem ügyét kívánja szolgálni és ugyanazokat a szociális eszméket adja vissza, amelyek

e nemű törvény alkotásainkat jellemzik. A rendelet a tartáskövetelések bírói érvényesítése tekintetében sürgősségi eljárást létesít, amelynek értelmében a bíró indokolt esetekben a tartás kiszolgáltatását pör indítás előtt azonnal végrehajtható határozattal elrendelheti; e határozat természetesen csak a sürgős szükség idejére szóló ideiglenes hatályú. A rendelet értelmében az, akit a nem házassági gyermek eltartása kötelez, egyúttal az anyának a szüléssel járó költséget, továbbá a szülés következtében esetleg fölmerült egyéb okvetlenül szükséges kiadásait és az anyának hat heti tartási díjat köteles fizetni. A rendelet gondoskodik arról is, hogy az anya mind e követeléseket oly időben érvényesíthesse, hogy ezek az összegek a kiadások fölmerülésének időpontjában az anyának rendelkezésére álljanak. Bár e rendelet közvetlenül az anya számára állapít meg az eddiginél messzebbmenő jogokat, mégis a gyermek és csecsemővédelem ügyét mozdítja elő, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy igen gyakran a nem házasság révén teherbe esett, szegényebb nőknek a magzat ellen elkövetett bűne arra vezethető vissza, hogy az anya visszariad a szüléssel járó költségektől. A rendelet ebben az eljárásban a jogosult részére a bélyegnélkül való pörlés kedvezményét hatósági szegénységi bizonyítvány bemutatása nélkül is megengedi. E rendelet, amely ideiglenes intézkedéseket tartalmaz, a dolog természete szerint a törvényhozási szabályozást igénylő e két fontos kérdést: a névviselésének kérdését és az apai örökjogba való belépést nem érinti. E rendelet azon tiszteletreméltó felfogásból kelt, hogy az anya és gyermeke tartási jogosultságának bírói megvédését gyorsabbá és méltányosabbá kell tenni, mint volt a múltban és amely kérdések eddig különös jogszabályozásban nem részesültek. Nagyrészt a tervezetből vannak átvéve és nyilván abból az okból vált szükségessé e kérdések rendeleti szabályozása, hogy a tervezet csak hosszabb idő múltán léphet életbe, mint már kész törvény, holott e kérdések rendezése a háború következtében égetően szükséges.

Ami már most a tervezett intézkedéseket illeti, tudvalévő, hogy a tervezetnek úgynevezett első és második szövegezése volt. E második szövegezés került a képviselőház elé, amely 1913. évi november hó 14-ikén tartott ülésében a törvényjavaslat tárgyalására külön bizottságot küldött ki; ez a bizottság munkálataival elkészülvén, 1915. április 19-ikén közreadta a törvényjavaslat bizottsági szövegezését és így ez a szövegezés az, amely országgyűlési tárgyalás alá kerül.

Az apai név hordását illetően a tervezet első szövegezése arra a jogi állapotra helyezkedik, hogy a nem házassági gyermek anyja nevét viseli; ha a gyermek természetes atyja az anyakönyvvezető előtt személyesen vagy közokiratban elismeri a gyermeket, neki családi neve viselését az anya beleegyezésével megengedte és ez a születési anyakönyvbe bejegyeztetett, a gyermek az anyja család neve helyett, az atya család nevét hordja. Ha a gyermek 14-ik életévét már betöltötte, az ő beleegyezése is szükséges. Az ily gyermek fölött anyja halála után vagy az anya szülői jogának fel-függesztése esetén a szülői jog a természetes atyát illeti.

Örökjogi kapcsolat apa és gyermeke között nincs.

A második szövegezés a nem házassági gyermekeknek ugyan-csak két kategóriáját különbözteti meg: az el nem ismert és az apa által elismert gyermekek csoportját. Ha az apa a gyermeket magáénak ismeri és ez az elismerés bizonyos törvényes formák között történik, akkor ez a gyermek „elismert törvénytelen gyermek“ és jogosítva van az apai név hordására. Ez az elismerés kihat a gyermek ivadékaira, akik az elismert gyermek törvényessége esetében az elismerő atya ivadékai volnának, de nem hat ki az atya rokonaira. Az ily gyermek az atyjától úgy követelhet eltartást, mintha ennek törvényes gyermeke volna. (227—230. §§.)

Az elismert törvénytelen gyermek atyja után annak felét örökli, ami neki jutna, ha mint törvényes gyermek örökölné (1531. §.)

Ha az öröknyónak törvényes örökösödésre hivatott ivadéka vagy más rokona vagy házastársa nem marad, az elismert törvénytelen gyermek vagy ivadékai a korábbi (1534.) szakasz szabályainak megfelelő alkalmazásával a hagyaték egészében törvényes örökös. (Ez a Code civil álláspontja is.)

A gyermek anyjának halála után vagy ha az anya nem gyakorolja szülői jogait, az atyát illeti meg fölötte a gyámság.

Ezen felül az atyai név hordásának lehetősége fenforog még az utólagos házasságkötés és a királyi kegyelem által való törvényesítés, nemkülönben örökbefogadás esetén, amely utóbbi esetek a jelenben is fennállanak.

A második szövegezés tehát az elismert nem házassági gyermekeknek megadja az apai név hordásának jogát és bizonyos korlátozás mellett bekapcsolja a gyermeket az apai örökjogi kötelékbe, nem tévén e részben különiséget, miként a norvég törvény, az ingatlan és ingó vagyonban való örökösödés között. De másrészt a névhordozás lehetősége szűkebb, mint Norvégiában, ahol nemcsak

az elismert, tehát a kevesebb, hanem a birói ítélettel az apjáénak kijelentett gyermek is jogosult az apai név hordására. De mindenestre hatalmas lépés a jogfejlődés területén.

A képviselőházi bizottság a tervezet második szövegezésében foglalt e lényeges változásokat törölte és érzésben a státus praesens álláspontjára helyezkedett. Indokolta ezt azzal, hogy egyrészt az elismert törvénytelen gyermek külön családi státusának intézményszerű szervezésére szükség nincs, lényegben pedig azzal, hogy ezen intézkedések a törvényes gyermeknek és házastársnak, valamint a házasság erkölcsi tisztaságához fűződő nagy érdekeknek sérelmére szolgálnának. Egyébként is az a cél, amelyet a második szövegezés tervez, a királyi kegyelem és az utólagos házasság útján való törvényesítés, valamint örökbefogadással elérhető.

A második szövegezéssel szemben azt az újítást tartalmazza, hogy a törvénytelen gyermek kifejezés helyett a természetes gyermek kifejezésének használatát javasolja.

Kifejezetten örökjogi jogosítványokkal a nem házassági gyermeket fel nem ruhazza. Erzésben egyetlen intézkedése az, hogyha az apa elhal, örökösei a gyermektartás összegét megválthatják, amely megváltási összeg a köteles résszel egyező nagyságú; ez az intézkedés eszerint nem az örökjog kötelékébe vágó, mert csak a tartási összeg mérvét szabja meg hagyatéki arány szerint.

A tervezet bizottsági szövegezése a nem házassági gyermek helyzetének szabályozását illetően ezek szerint a második szövegezéssel szemben visszaesést mutat, helyesebben a második szövegezésű tervezet a kérdést radikálisabban kívánja megoldani.

IV.

Ami már most azt a kérdést illeti, hogy fajgyarapítási és pedagógiai szempontból a gyermek jogai védelmének, másrészt a családi élet etikai alapjának védelme szempontjából a kérdésnek minő törvényhozási szabályozása lenne kívánatos, úgy tetszik, hogy teljesen az egyik tervezetbeli megoldás sem helyes.

Nem helyes az első szövegezés, amely részben a jelenleg is fennálló merev jogszabályokat kívánta törvénybe iktatni, mert a korábban előadottak szerint, eltekintve a gyermek nem kicsinylendő érdekeitől, fajgyarapítási szempontból is feltétlenül kívánatos, a kérdésnek a fejlődő élet követelményeinek megfelelő megoldása, arra figyelemmel, hogy a nem házassági gyermek helyzete tekintetében is folytonos a jogfejlődés.

Ugyanezért nem helyes a képviselőházi bizottsági szövegezés sem. Indokolását illetően azért nem, mert nem áll, hogy az apa által való elismerést egyéb intézkedésekkel lehetne pótolni. Az utólagos házassággal nem mindig, mert ezzel esetleg bigámia állhatna elő; királyi kegyelemből való törvényesítéssel sem, részben mert ez nem jogosultság, hanem kegyelmi tény, részben azért, mert a 120. § értelmében ezzel az anya szülői joga megszűnik, ami által viszont a gyermeknek az anyával szemben való családi állapota és helyzete szenved sérelmet; örökbefogadással sem, mert ehhez a házastárs hozzájárulása szükséges és mert a 122. § értelmében nem fogadhat örökbe az, akinek törvényes ivadéka van.

Azon indokolása, hogy az elismert törvénytelen gyermek külön státusának intézményszerű szervezésére szükség nincs, azon elfogásból adódott, hogy magát az intézményt el nem fogadta.

Úgy a gyermek jogainak védelme, mint a fajgyarapítás szempontjából legközelebb áll a helyes megoldáshoz a tervezet második szövegezése, mely az elismert gyermeknek elismerés tényénél fogva az apai névhordását megengedi, jogot ad a törvényes gyermeket megillető tartási összeghez, némi korláttal az apai örökjogi kötelékbe beviszi. Ezenfelül — ez inkább az atyát illető jogosítvány — az anya halála után vagy ha az anya szülői jogát nem gyakorolja, az atyát illeti meg a gyámság.

A megoldásnak ez a módja a családi élethez fűződő nagy erkölcsi értékeket alig érinti, mert tisztán az atyai akaratra bízta azt, vajjon belépjen-e a gyermek e kötelékbe. Feltételezendő az ilyen apáról az, hogy gyermekét akkor fogja a magáénak elismerni, ha ezen elismerés által családi érdekeket nem sért, ha pedig sért, akkor ez a sértés csak látszólagos, de eredményében igazságos jogkiterjesztés.

A tervezetnek ekkép kontemplált megoldása a népviselet illetően a norvég megoldásnál helyesebbnek látszik.

A norvég törvény ugyanis az elismert gyermek felül az apai névviseletének jogát azon nem házassági gyermekeknek is megadja, akiknek az apától való leszármazása bírói ítélettel megállapított.

A megoldás súlypontja erre a kérdésre nehezedik: arra, vajjon a bírói ítélet apasági megállapítása elfogadható-e olyannak, amelyre családi és örökjogi vonatkozásokat alapítani és továbbfejleszteni lehet.

Erésben maga a tervezet is érzi, hogy a bírói ítéletnek abszolút ténymegállapító ereje nem lehet, egyrészt abban az intézkedésében, hogy csak az elismert gyermekeknek adja meg a jelzett

jogosítványt, másrészt abban a bölcs és óvatos törvényszövegezésben, hogy „a törvénytelen gyermek atyjának a 216—230. §§-okban foglalt szabályok szempontjából azt kell tekinteni, aki az anyával a gyermek fogantatásának idejében stb.“ Ez a 216—230. §. pedig az eltartás idejét, módját, nagyságát, szabályozza, tehát a tervezet is csak a tartás szempontjából tartja szükségesnek az apaság megállapítását, nem pedig közjogi jogosítványok szerzésének szempontjából.

A szövegezés bölcs és óvatos.

Ámbár a birói ítélet a tények szorgos mérlegelésén alapuló jogállapot rendezés, de éppen azért, mert érzésben lehetnek a tények a legnagyobb homályban, az apasági perekben keletkezett ítéletek legnagyobb részt nem a tények ismeretén, hanem a tágabb értékű birói meggyőződésen alapulnak.

Ép azért a tartásra kötelező ítéletek óvakodnak is az apaság ítéleti megállapításától és a tartási kötelezettséget nem családjogi alapból, hanem tisztán kötelmi jogi alapból állapítják meg akkor, amidőn adva van az a ténybeli megállapítás, hogy a tartást kereső anyával a perbevont apa nemileg érintkezett. Emellett természetesen nincs kizárva annak lehetősége, hogy a gyermeknek nem a tartásra kötelezett az apja. Hogy ennek dacára a birói ítélet mégis tartásra kötelez, jogpolitikai oka abban a társadalmi felfogásban rejlik, hogy a gyermek tartására az egész társadalmat kötelezni nem lehet vagy a nem házassági gyermek tartását nem szabad kizárólagos állami feladattá tenni, hanem ha adva van annak a lehetősége, hogy a gyermek fogantatását a perbevont okozhatta és ezáltal a gyermekhez valószínűen közelebb áll, mint más, akkor a tartás kötelezettsége reá háritandó.

De az apa vagy az apának kijelölt által való tartás és ennek családi állapotába való részleges vagy teljes beillesztés nem azonos fogalmak. Még fajgyarapítási szempont sem teszi kívánatossá annak az abszolút elvnek törvénybeiktatását, hogy az anya által perbevont személy, mert a gyermek esetleg tőle származhatott, de nem bizonyos, hogy származott, tűrje az apa részleges családi állapotába és és örökjogi kötelékébe való belépésre, még akkor sem, ha a nemi érintkezés biróilag megállapított.

Mert azzal a végzetlenül fontos elvvel, hogy a megfogalmazott faj minden lehető módon gyarapíttassék, teljesen egyenlő fontosságú az az elv is, hogy a családi élet tisztaságán és erkölcsén rés ne ütessék. A most zajló világháború elég nyomatékos figyel-

meztető arra, hogy a szerte lerombolt erkölcsi világrendet helyre kell állítani és hogy a népek e nagy csatájában az a nemzet állja meg helyét, amelynek „támasza, talpköve a tiszta erkölcs“.

Ezért csak helyeselhető a második szövegű tervezet azon gondolata, hogy e jogok valamennyi nem házassági gyermekekre vonatkozóan nem terjesztendők ki, hanem bölcs mérsékléssel csak az elismert gyermekekre vonatkozóan. Mert az elismerés nemcsak az anyával való érintkezésnek, hanem egyúttal a nemzésnek is elismerése és így ebben az esetben az eltartásnak nem is kötelmi, hanem családjogi az alapja.

A második szövegű tervezet 227. §-a értelmében az apa által való elismerésnek csak akkor van hatálya, ha az elismerés az atya és a gyermek közt létrejött és közokiratban foglalt szerződésben történt. A tervezet erészben azon a szigorú jogi állásponton van, hogy csak oly elismeréshez fűződhetnek a házassági gyermeket is megillető jogosítványok, amely közhatósági személy előtt történik, másféle ily elismeréshez joghatály nem fűződik. Ezáltal azonban a nem házassági gyermekeknek csak egy parányi kategóriája élvezhetné a jogkiterjesztést. A nem házassági gyermekek legnagyobb tömege a mezőgazdasági és ipari munkáselemből kerül ki: amazoknál a jellegzetes konzervatív felfogás, azoknál és ezeknél kényelmi szempont, a családi élet megbolygatásától való félelem és több más szempont a minimumra redukálja az eseteket, amidőn az apa elmegy a gyermekkel vagy ennek kiskorúsága idején az anyával a közhatósághoz és elismerési akaratát okiratba foglalja.

De mert gyakori az az eset, hogy az apa akár hatóság előtt, akár magán személyek előtt a gyermek megszületése után vagy előtt oly beismerő nyilatkozatot tesz, amelyből kétségtelen vagy legalább is igen valószínű, hogy a gyermeknek ő az apja, másrészt mert mi sem indokolja annak a szigorú álláspontnak elfoglalását, hogy csak oly közokiratban történt elismeréshez fűződjenek jogosítványok, amelyek az apa és gyermekének erre irányuló egyező akaratát tartalmazzák, mi sem áll annak útjában, hogy jogkiterjesztésben részesítsük azokat a nem házassági gyermekeket, akiket bármely formában az apa a magáénak elismert és ez az elismerés közokiratba foglaltatik vagy bíróilag megállapítatik.

Ugyancsak jogkiterjesztésben részesítendőek azok a nem házassági gyermekek is, akik erőszakos nemi érintkezés következtében születtek ;

akiknek szülői bebizonyíthatólag concubinátusban éltek a vitás időben;

annak az anyának a gyermeke, akinek az apa a vitás idő előtt vagy időben házasság ígéretet tett.

Ezen esetekben pedig az atyai név hordásának lehetősége mellett nincs ok arra, hogy a gyermekeket az atyai örökjogi kötelekből akár egészben, akár csak részben is kirekesszük. És ez esetben a gyermek anyakönyve akként javítandó ki, hogy abból a házasságon kívüli születés ténye egyáltalában kimaradjon, az elismerés ténye pedig az anyakönyvi kivonatokban helyt ne foglaljon.

Ehhez hasonló álláspontot képvisel nagyrészt a francia, a luxemburgi, az olasz, a spanyol és portugál törvényhozás is.

És mert a kérdésnek ebben az irányban való szabályozása a családi élet etikai alapjának sérelmére nincs, másrészt mert a fajgyarapításra előnyösen ható tényező, végül az ily módon való szabályozással a nem házassági gyermekek egy nagy kategóriája oly jogokhoz jut, amelyeket eddig nélkülözött és ezáltal nagyobb fizikai védelemben részesül, törvényhozásunknak arra az álláspontra kell helyezkednie, hogy a jelzett jogosítványok megadandók az önként elismert (reconnaissance volontaire) és a bírói ítélet erejével (reconnaissance judiciaire) elismert gyermekeknek is, a törvény-szövegezésnek képezvén feladatát az utóbbi alá szubszummalható esetek tüzetes felsorolása.

Maguknak a jogosítványoknak materiális terjedelmét illetően a második szövegű tervezet álláspontja a gyermek családi állását illetően helyes. Hogy ez miben áll; arról korábban volt szó; hogy az teljesen megfelelő-e, annak fejtegetése annyira jogászi, hogy ebben az előadásban helyt nem foghat.

Úgy fajgyarapítási, mint fajfentartási, nemkülönben pedagógiai szempontból azonban a nem házassági gyermekeknek hatványozottabb mértékben való védelmére van szükség. Éppen annál a körülménynél fogva, hogy a nem házassági gyermek családi vonatkozása a legkisebb, családi helyzetében a szülők harmonikus szeretetét nélkülözi, a társadalom védelmi intézményeknek vele szemben kell a leghatályosabban megnyilatkozni és ily kívülről ható szurrogátumokkal kell pótolni a szülők védő és óvó szeretetét.

A csecsemővédelmet velük szemben intézményesen és nem ötletszerűen kell megszervezni. Hogy mikép, annak a megoldása inkább az orvostudomány keretébe tartozik, de kétségtelen, hogy erélyesen és következetesen végrehajtott intézmények azok, amelye-

ket e részben meg kell valósítani, mert csak ezekkel remélhető a megszületett gyermekek fizikai védelme. És ennyire fontos és a nem házassági gyermek fizikai védelmét célzó és megvalósítandó intézmény lenne a hatályosan és eredményesen keresztülvitt anyavédelem is.

Egymagában azonban kevés a fizikai védelem.

Köztudomású immár az a tény, hogy a háború a fiatalkorúak kriminalitását megnövelte. Ennek egyik főoka abban rejlik, hogy a fiatalkorúak erkölcsi védelme meglazult, itt-ott teljesen megszűnt.

Az erkölcsi védelemnek fegyelmező hatalommal is kell bírnia, mert részben fegyellemmel lehet a fejlődő gyermek szociális hajlamait kifejleszteni, a be nem illeszkedő hajlamait kiírtani.

E fegyelmező védelemben ép a nem házassági gyermekek részesülnek a legkevésbé. Pedig nem szabad feledni azt a statisztikai jelenséget, hogy a kriminális fiatalkorúak egy tekintélyes része a nem házassági gyermekek közül kerül ki, aminek nem csekély oka az, hogy az anyavédelmi ereje gyenge, esetleg semmi.

Ha a törvényhozás elég bölcsen szükségét látta annak, hogy a kriminális fiatalkorú fejlődésének ellenőrzésére bizonyos esetekben pártfogó rendelendő, a megelőzés szempontjából ugyanolyan fontos annak az elvnek az intézményszerű megvalósítása, hogy a nem házassági gyermek fejlődésének, nevelésének és megóvásának érdekében telállíttassék a pártfogói intézmény.

A törvényhozások egyike-másika ezt az elvet akként valósítja meg, hogy a nem házassági gyermek részére gyámot rendel. Semmi akadálya annak, hogy a gyámki rendelés elvét nálunk is valósítsuk meg akkép, hogy kimondjuk, mikép minden nem házassági gyermek részére a gyámhatóság már a születés bejelentése idejében az anyavédelmi kizárásával, helyesebben az anyavédelmi mellé gyámot rendeljen ugyanolyan széles jogkörrel, mint amilyen az apátlan vagy szülőtlen házassági gyermek gyámja, esetleg közgyámi hatáskörrel, aki a gyermek fizikai és erkölcsi fejlődését figyelemmel kísérrné az anyavédelmi, kihelyezés esetén az eltartónál, esetleg a menhelyi telepszülőknél.

Ahogy nem csalódtunk társadalmunkban akkor, mikor feltételeztük, hogy a kriminális fiatalkorúakat védelemben részesíti, épúgy bizonyosra vehetjük, hogy a nem házassági gyermekek gyámságát, védelmét ugyanolyan szeretettel és megértéssel fogadja. Mivel pedig szerzett tapasztalatok szerint vérségi kapcsolat hiányában a megértő szeretet mellett az anyavédelmi érdek az az eszköz, amely a pártfogót hivatásának komoly és eredményre kiható gyakorlására kötelezi, a

pártfogó hivatásos tisztviselő legyen, akár a meglévő hivatalnoki hierarchia keretén belül, akár azon kívül.

Megjegyzendő, hogy a képviselőházi bizottsági javaslatra ez ügyben már némi intézkedést tartalmaz. 238. §-ban meghatározza, hogy oly vagyontalan, különösen nem törvényes származású kiskorúak részére, akik nincsenek valamely intézetben, a gyámhatóság, ha nincs, aki a gyámi tisztre számot tarthat, a közigazgatásnak erre a célra kijelölt közeget rendeli ki gyámnak, ha más gyám kirendelését nem tartja szükségesnek. Ezt arra figyelemmel, hogy a 228. §. szerint a kiskorú akkor tartozik gyámság alá, ha szülői nem élnek vagy ha egyikük sincs törvényes képviselőre jogosítva, holott a kiskorú természetes gyermek tekintetében a képviselői jog a 214. §. szerint az anyát illeti, s másrészt, mert ez az intézkedés csak a vagyontalan gyermekekre vonatkozik, a javasolt intézkedést nem pótolja.

Ennek következtében a polgári törvénykönyv tervezetének vonatkozó része azzal lenne kiegészítendő, hogy *minden nem házassági gyermek pártfogás alatt áll*; a pártfogót a gyámhatóság rendeli ki, aki pártfogoltjáról épúgy tartozik számot adni, mint a gondnok a gondnokoltról vagy mint a kinevezett gyám a gyámoltról és akinek egyebek között az is feladata lenne, hogy a tartósan együttélőket a lehetőség korlátjain belül a házasság megkötésére serkentse.

Elismerés esetén a pártfogás elsősorban az elismerő atyát illeti, ha erre vállalkozik és alkalmas.

Ezek azok a főbb irányelvek, amelyek a polgári törvénykönyvbe a nem házassági gyermekek védelme szempontjából egyéb tervezetei mellett felveendőek és mint intézmények megvalósítandók lennének. Nyilván lényegesen hozzájárulnának a háború következtében megfogyatkozott magyarság pótlásához, de egyúttal a nem házassági gyermekek fizikai és erkölcsi megerősítéséhez.

Ahogy korábban említettük, a képviselőházi bizottság a második szövegű tervezeten azt a változtatást eszközölte, hogy a törvénytelen elnevezés helyett a természetes elnevezést javasolta.

Amíg a törvénytelen elnevezés sem nyelvtanilag, sem logikailag nem fedi a fogalmat, amellet a legmélyebben megalázó és sértő, sem közérdeknek, sem a társadalom etikájának nem szolgál, de viszont a gyermekeknek egyenesen árt e meglehetősen barbár módon való megkülönböztetés, amelynél fogva már nevük megjelöli a jogosítványok egész komplexumából való kirekesztett helyzetüket: A képviselőházi bizottság ama törekvése tehát, hogy e kifejezést elvetette, helyeselhető.

De az általa javasolt kifejezés sem szerencsés.

A természetes a természetellenesnek, a művi úton való létrejövetelnek ellentéte. Természetes az, ami nem mesterséges, ex natura est. A törvénytelennél mégis enyhébb. Voltaképen sem a társadalomnak nem érdeke, de eisősorban e gyermekeknek sem érdekük, hogy akármiféle elnevezésbeli különbség álljon fenn. De jogszabályozási okok valami megkülönböztetés kifejezését egyenesen szükségessé teszik.

Ez a jogi distinkció a házasságon belül és kívül született, vagy rövidebben *házassági és nem házassági gyermekek* elnevezése lehet, melynek megalázó jellege nincs és mégis megfelelő.

V.

Összegezvén az előadottakat, a következő eredményekre jutunk.

Le kell számolni azzal, hogy a házassági életközösség mellett házasságon kívül is születnek gyermekek. A társadalmi élet fejlődése legalább is ennek ellenkező irányzatát nem mutatja. Ha ily gyermekek születnek, ezt a tényt fajgyarapítás szempontjából ki kell használni, mert születésük megakadályozása nagyobb társadalmi hátrány és a mai erkölcsi és jogi felfogás szerint nagyobb bűn, mint a születés elősegítése.

Születvén ily gyermekek, igazságtalanság és emberietlenség, hogy a jogosítványok hatalmas komplexumából kirekesztessenek, hanem inkább közelebb kell őket hozni a házassági gyermekek jogi állapotához.

Ennek eszköze: *bizonyos esetekben az apai név hordásának megadása és az apai örökjogi kapcsolatba való bevitel.*

A nem házassági gyermekek legalább is oly fokozott pedagógia védelmet igényelhetnek, mint a házasságiak.

Mivel pedig a házassági gyermek családi állapotánál fogva rendszerint amugy is részesül szülői oltalomban, *a fizikai és erkölcsi oltalmat a nem házassági gyermek is kapja meg, úgy hogy részére hivatásszerű pártfogó rendeltessék ki, számadásra való kötelezettséggel.*

Gyermekrendőrség Szegeden.

Irta: Nemes Lipót.

Nem régen az utcán találkoztam egy 10—12 évesnek látszó, beesett szemű fiúval, aki erősen fujta a füstöt. Megszólítottam. Kérdeztem, hogy hívják, hol laknak. „Semmi köze az úrnak én hozzám“, hangzott a válasz.

Egy más alkalommal egy egészen kicsi fiút egy rakoncátlanabb 12—13 éves gyermek nagyon megvert, csunya szavakat mondott neki. Midőn kérdőre vontam, harci állásba helyezkedett és a legdurvább szavakat vágta fejemhez. „Azért sem mondom meg, hova járok iskolába, ha nem tetszik, menjen a sóhivatalba“ — kiáltott fel.

A kávéházban este 11 órakor pornografikus könyveket áruló 8 éves sápadt, lerongyolódott, beesett szemű kis leány félrevezetett, midőn anyja lakása után érdeklődtem.

Ezen esetek világosan bizonyítják, milyen tehetetlenül állunk az utcán botrányosan viselkedő, kártevő, a korai munkáltatás révén szülők vagy más munkaadók által kizsákmányolt gyermekkel szemben.

És ime Szegeden megoldották e nehéz problémát: megalakították a gyermekrendőrséget. Oly nagy jelentőségűnek és újszerűnek tartjuk, hogy ezt külön cikkben tartjuk szükségesnek ismertetni és méltatni.

Szeged város kitűnő rendőrfőkapitánya *Szalay József dr.*, ki a fiatalkorúak ügye iránti szeretetéről többször tett tanúságot, a következő átiratot intézte a Magyar Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókkörének elnökségéhez:

„Tekintettel a háborús állapottal együttjáró ama káros jelenségekre, mely a gyermekek, általában a fiatalkorúak erkölcsi viselkedésében utcán, nyilvános helyiségekben és azok környékén nap nap után megnyilvánul, tisztelettel kérem a Gyermektanulmányi Társaság igen tisztelt szegedi fiókkörét, illetőleg annak választmányát, sziveskedjék igen értékes és feltétlenül eredményes erkölcsi támogatását nyújtani a következő hatásosnak ígérkező tervem kezresztülviteléhez:

A fiatalkorúak a legkülönbözőbb helyeken és időben követik el a közrendbe, közegészségbe és közerkölcsbe ütköző cselekményeket.

A rendkívüli állapot folytán beállott általános személyzethiány a közrend fentartását is igen megnehezíti, ezért azt tervezi a főkapitányi hivatal, hogy a hivatásuknál fogva is legalkalmasabb tanítói, tanári kar igen tisztelt hölgy és férfi tagjait, de ezenkívül a társadalomnak a gyermekek ügyével szeretettel foglalkozó tagjait is olyan főkapitányi meghatalmazással lássa el, mely feljogosítja őket arra, hogy belátásuk szerint és a szükséghez mérten akár telefon útján is a rendőrség intenzív támogatását közvetlenebbül igénybe vehessék.

Felkérem ennél fogva a mélyen tisztelt Társaságot, sziveskedjék a tagok körében híveket szerezni és egyben közölni, hogy kik volnának azok a hölgyek és urak, akik a fentemlített cél érdekében közreműködésüket a jelzett értelemben felajánlanák“.

Fiókkörünk választmánya április 3-iki ülésén nagy lelkesedéssel fogadta az eszmét. A május 10-iki értekezleten, *Kádas* György tanár, az eszme tulajdonképeni megpendítője, fiókkörünk jegyzője részletes tervezetet mutatott be.

Gyermekbíróságunk már van, legyen tehát a gyermek és a társadalom érdekében egy olyan szerv is, mely a preventív gyermekmentés terén fejt ki tevékenységet. Miként a gyermekbíró is elsősorban nevelő, úgy az ebben az akcióban résztvevőknek sem kell rendőröknek lenniök, hanem a gyermekek jobb jövőjéért lelkesedni tudó, gyermekek megmentését szívéükön viselő gyermekbarátoknak.

A gyermekrendőrség tagjai hatósági megbízás alapján járnak el és a gyermeket a szeretet erejével megmentik a testi-lelki károktól, egyúttal a társadalmat is megóvják a gyermekek kártevéseitől. A gyermekrendőrség tagjai hatósági igazolványt kapnának.

Kádas a következő elveket tartja irányadóknak a gyermekrendőrség működésében :

1. A fiatakorúak ellenőrzésénél a gyermekek testi és erkölcsi védelmére törekedjék mindenki, ki az igazolványra számot tart és ezirányú működésében vezérelje a gyermekek iránti őszinte szeretet.

2. Az ellenőrzés, illetve védelem kiterjed a tulajdonképeni fiatakorúakon kívül a kisdedekre és csecsemőkre is, amennyiben azoknak testi vagy erkölcsi épsége a felügyeletükkel megbízott egyén mulasztása vagy rosszindulatú viselkedése folytán veszélyeztetve van.

3. A társadalmi ellenőrzés iránya és mértéke a következő :

A fiatakorúak ellenőrzése és védelme alatt azoknak figyelmez-

tetése, intése, feddése, rendreutasítása, kioktatása, a szülőknél történő bejelentése és végső fokon a rendőrség, illetőleg a fiatalkorúak felügyelő hatóságának igénybevétele értendő, továbbá bejelentendőek mindazok, kik a fiatalkorúak testi és erkölcsi romlását elősegítik.

A bejelentés a fiatalkorúak felügyelőhatóságához portómentes levelezőlapon is eszközölhető.

A rendőrség igénybevétele a jogosítvány felmutatása mellett élőszóval, telefonon vagy írásbelileg történik. Katonai és polgári rendőrséget egyaránt igénybe vehetnek. Azonban gondosan mérlegelendő, hogy főlegesen ne történjék az igénybevétel.

Különösen szükséges az ellenőrző egységek közbelépése a következő esetekben:

a) ha a fiatalkorú vendéglők, mulatók környékén settenkedik, vagy azokban szeszestalt fogyaszt;

b) ha közvagyonot, fákat és díszkerteket, házakat, kerítéseket stb. rongál, tép és ha állatokat kínoz;

c) ha nyilvános helyeken verekedik, káromkodik vagy erkölcstelen, trágár szavakat mond, s ha az erkölcs és szemérem ellen irányuló tettet követ el;

d) ha feltűnő fiatalkora dacára dohányzik;

e) ha valamilyen büntetettre irányuló szövetkezésnél, vagy annak elkövetésénél tetten érik, pl. betörésen, lopáson.

f) ha a fiatalkorú bármily oknál fogva csavarog vagy talán hajlék nélkül van, az utcán illetlenkedik, végül ha a járó-kelők, vagy a saját testi épségét veszélyezteti, pl. a villanyosokra, kocsikra fel- és leugrál vagy azok előtt átszaladgál.

A tervezetet lelkesen fogadták, helyeselték és 150 tag jelentette be az üdvös mozgalomhoz való csatlakozását.

Pár nap múlva a rendőrfőkapitány szétküldte az igazolványokat, melyeknek szövege a következő:

Igazolvány. N. N. úr (úrnő) jogosult arra, hogy fiatalkorúak közrend ellenes cselekményeivel szemben fellépessen; ebből a célból minden nyilvános helyen akadálytalanul tartózkodhatik s a rendőrség segédletét igénybe veheti.

Az igazolványhoz utasítást is mellékel a főkapitány, mely a közbelépés fentebb felsorolt eseteit ismerteti, megtoldva még avval, hogy a gyermek túlmunkáltatása esetén vagy látható nyomorusága alkalmával is beavatkozhatnak. Szerény véleményem szerint azonban ezt az igazolványon is fel kellett volna tüntetni, hogy jogkör átlépés vádjával ne illethessék őket.

A főkapitány óvja a gyermekrendőrség buzgó tagjait a túlzásoktól, mert ez megsemmisítené a legszebb eredményt. „Inkább el kell nézni száz pajkosságot, mint elnémitani a világ legszebb muzsikáját: a gyermekszívből fakadó kacagást“.

Mennyi érzés, melegség, megértés csendül meg a főkapitány szavaiban!

Szegeden igen széleskörű érdeklődést kelt a gyermekrendőrség működése. A szegedi napilapok vezércikkekben foglalkoztak az ügyvel. Senki sem akarja a gyermeket megfosztani kedélyétől, gyermekies játékaitól, nem óhajtják a gyermek édes örömeit elrabolni, hanem csak megóvni akarják őket, szülőiket és a társadalmat az oly elfajulásoktól, melyek a gyermek testét és erkölcsét s a közbiztonságot veszélyeztetik.

Azt hiszem nemcsak a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, hanem az egész magyar társadalom is a legmelegebben üdvözli a megvalósított eszmét. Nagy jelentőségét abban látjuk, hogy a gyermek védelem a dilettánsok kezéből, a gyermekhez értők, a gyermekkel foglalkozók kezébe kerül. A társadalmat meggyőzik arról, hogy csak a gyermekekkel való közvetlen érintkezéssel, csak a velük való törődéssel, foglalkozással lehet őket megmenteni.

A pénzgyűjtés lehet alapja a gyermekóvásnak, de ez nagyon kevés a cél eléréséhez: az emberek munkájára is szükség van. A példa valószínűleg mindenfelé követésre talál. A társadalom luxus-gyermekvédelmét felváltja az aktív gyermekvédelem.

Midőn egy-egy gyermekvédelmi gyűlésen résztveszek, mindig szeretném megkérdezni az ott levő magasrangú hölgyektől és uraktól, vajjon beszéltek-e, foglalkoztak-e már nyomorgó, elhagyott, agyoncsigázott, lerongyolódott és züllés veszélyének kített gyermekekkel?! A frázisok elhangzanak, az urak és úrhölgyek az elhangzott eszméktől áthatva és föllelkesítve hazamennek kényelmes szalonjaikba. Másnap eléggülten olvashatják az ujságokban, hogy ők tegnap nagy gyermekvédők voltak.

Szegeden most már az utcák gyermekeivel is törődni fognak. Köztudatba fogják vinni, hogy a gyermeket nemcsak fizikailag, hanem lelkileg, erkölcsileg is védeni kell. A bűnöző gyermekek nap-nap után szaporodnak, a háború alatt számuk megkétszerezedett. Ezeket meg kell menteni, a további züllést meg kell előzni és akadályozni. Be kell látni a társadalomnak, hogy gyermeket védeni annyit tesz, mint magával az élő gyermek-anyaggal törődni és *velük foglalkozni*.

Szegeden már nemcsak a sarki-rendőr, hanem 150 lelkes, gyermekért és gyermeknek élő ember óvja, védi és menti a fiatal-koriákat. Nem is rendőrök ők, hanem *gyermekmentők*, amely elnevezés sokkal inkább felelne meg humánus működésüknek.

Hisszük, hogy nemcsak Budapesten, hanem szerte az országban követésre talál a nemes példa. Reméljük, hogy a közel jövőben mindenütt alkalmat és jogot adnak a gyermekkel szeretettel foglalkozó intelligens társadalomnak, hogy az utca neveltjeit, a senkik gyermekeit megmenthesse.

Az erős Magyarország kiépítésének egyik nagyon fontos, igen szép és alapvető munkája lesz ez!

Ujabb tagjainknak figyelmébe ajánljuk

Ballai Károly: A gyermektanulmány módszerei

c. munkáját. Átdolgozott második kiadásának ára 80 fillér.

GYERMEKIRODALOM.

Ifjúsági irodalmunk.

Irta s az 1917. évi február hó 10-én tartott budapesti nyilvános gyermektanulmányi értekezleten előadta **Nógrády László dr.**

Harmadik s befejező közlemény.

IV. Átdolgozások, fordítások.

Az ifjúsági irodalom külön csoportjába tartoznak az úgynevezett átdolgozások. Ifjúságunk átdolgozásokban olvassa a Robinson, a Gulliver könyvét is; átdolgozták Dickens s más jeles írók egy néhány könyvét, nagy regényét; van már egy-egy Jókai átdolgozás is. Amilyen könnyű egy átdolgozást megcsinálni, ép olyan nehéz jól megírni a felnőtteknek szánt könyvből az ifjúság részére egy új könyvet, mert átdolgozni nemcsak annyit tesz, hogy elhagyom azt, ami az ifjúságnak nem való. A műalkotás szerves összefüggő egész s az egésznek minden része a műalkotáshoz tartozik, mert az író ezzel az egészszel akart valamit kifejezni. Az egész adhatja csak azt a részét, amit az író elénk akart tárni. Egy kézből nem lehet csak úgy egyes alakokat kitörülni s nem szabad egyes alakokat átfesteni, mert ezzel megbontjuk a műalkotást. E szerint tehát a műalkotáshoz nyúlni se szabad. Igazán ez volna a leghelyesebb. Várja meg a gyermek azt az időt, mikor már elolvashatja a felnőtteknek szánt regényeket, szépirodalmi műveket. Mégis vannak bizonyos kivételek. Például a Gulliver regényt is át kell dolgozni, illetőleg ki lehet hagyni belőle olyan részeket, amelyekre még a gyermek morálja nem érett. A Robinson könyv gondos átnézése is megengedhető; de nem engedhető meg az, hogy egy-egy olyan regényt, amelyet akár témája, akár terjedelme miatt vagy a téma nagyobb átalakítása vagy a terjedelem különösebb összevonása nélkül a gyermek részére használni nem lehet, szintén átírják, illetőleg gyermekkönyvnek átdolgozzák.

Láttunk Jókai átdolgozást, egy nagy terjedelmű regényből pár oldal lett, ugyanígy járt Dickens nem egy regénye. A mester művét összetörte az átdolgozó darabokra s a darabokból tákolt össze könyvet. Szabad ezt tenni? A megkoppasztott mű, a széttépett mese, a maga művészi keretéből kitépett kép szálnalmas látvány; ösztövérváz, a hus és vérnélküli alakok dróton rángatva.

E szomorú vázak édes rokona igen sok fordított könyv. Van jó fordítás is, de ezeken kívül van még három fajta fordítás. Az egyik hevenyészett, lapos, magyartalan nyelven, minden gond nélkül ülteti át az eredeti művet. A gyarló, toldott-foldott külső köntösben mégis az eredeti lappang. Különösebb ennél a második fajta fordítás. Ebben már az eredeti egészen átalakult s körülbelül olyan viszonyban van az eredeti művel, mint az egykori üde virág a kórójával. Tudniillik a fordító azon a nyelven, melyen a mű eredetiben íródott nem is ért, nem is tud, tehát lefordította az eredeti fordítását. Nem egyszer a fordítás fordításának a fordítását kapja a gyermek. Persze, aki nem tudja, hogy az író művészetben mennyi fordul meg a kifejezésen, annak ez az eljárás nem is különös, a gyermeknek pedig ez is jó, minden jó!

Ugy van, mondjuk, hogy még ez is jó, mert még van ennél is rosszabb a negyedik fajta fordítás: a kurtított fordítás. Nem átdolgozás. A viláért se az, ez a legtalálóbbs elnevezés, hogy kurtított fordítás. A fordítónak ugyanis egy, mondjuk, tizenöt íves könyvet kell megrendelésre szállítani, se több, se kevesebb nem lehet. De az eredeti húsz teljes ív. No most mit csinál. Egész egyszerűen kihagy egyes részleteket s e kihagyásokban nem törődik semmi egyébvel csak azzal, hogy a kívánt 15 ívnél több ne legyen műve. Persze ezekből a kihagyásokból aztán sok kellemetlensége lesz az olvasónak. Nem régen olvastam egy ilyen kitűnő átültetést. Először is feltűntek a minden átmenet nélküli új tartalmú bekezdések. Az ilyenek úgy meg-megzökkennek az embert, mintha a villamos hirtelen megindul vagy megáll. Nos, de még ezt csak kibírja a szervezet, hanem aztán cifrább meglepetések is érik. Egy-egy esemény részletben célzás van, egy másik esemény részletre vagy egy-egy alakra, amiről s akiről azonban nem olvastunk, nem hallottunk semmit. Gondolkozni kezdünk, hogy mi van velünk, csodálkozunk feledékenységünkön, újból átlapozzuk a jeles művet s akkor rájövünk arra, hogy a kitűnő fordító egy-egy részt kihagyott csak úgy taláalomra.

Az ember csodálkozik e botrányos eljáráson, ez már igazi meg-

csufolása minden irodalomnak. De hát a gyermeknek ez is jó. Szinte hihetetlen s mégis így van. Ez a nézet tette oly düssá (?) ifjúsági irodalmunkat s ez juttatott írói névhez egy néhányat. Igazán már elég volt, komolyabban kell vennünk a dolgot!

V. Szépirodalmunk.

Nagy vonalakban megjelöltem ifjúsági szépirodalmunk hibáit, persze e mellé a sötétebb kép mellé tehetnénk egy vidámabbat is, amely arról szólna, hogy vannak értékesebb ifjúsági műveink is, hogy már szólhatunk önálló magyar ifjúsági irodalomról is. Ifjúsági irodalmunk némileg felfrissült, megújult. Igaz, hogy nagy ifjúsági írónk nincs, de hát erről íróink nem tehetnek, szapora íróink azonban vannak. S könyveink vannak még jók, kevésbbé jók, türhetőek, de azt kell mondanunk, hogy kissé vértelen könyvek, melyek csak arra valók, hogy a gyermek veszedelem nélkül olvassa őket. Nagyon hasonlítanak egymáshoz, meséik csendes ártatlan lapossággal folydogálnak, alakjaiknak az élethez kevés közülük van, afféle kigyártott mű alakok, gyöngé masszából, de ártatlanok. Ez az ártatlanságuk minden erényük. Íróik álmos fantáziáján, sovány leleményei, csekély írói erecskéjén erőteljesebbé nem fejlődhettek. Halk lirizálás, lágy szentimentalizmus; egy kis morális tendencia hazafias felrebbenések, a Jókai dús asztaláról lehullott romantikus morzsák, Cooper, Verne vagy más nagyobb írók utánzásából szólt motivumok, hangulat hullámok érződnek ezeken a könyveken, melyek mégis könyvek s a gyermek egyszer elolvashatja. Ha nincsenek jobbak, meg kell velük elégednünk. Azonban azt kell mondanunk *elég* belőlük. Nem kívánjuk azt, hogy minden évben egy-egy tucat ilyen szépirodalmi könyv jelenjék meg s nem tartjuk kívánatosnak, hogy ifjúságunk továbbra is szürke könyvekből merítse olvasmány anyagát. *Ifjúságunk, úgy gondoljuk, talán túl belemerült e gyöngé romantikát lehelő történetek s regénykék olvasásába*: ugyanis egyoldalúan csak ilyen könyveket olvas. E *romantikus túltengés* ifjúsági irodalmunkban már veszedelmessé kezd válni.

A sok szépirodalom, a mindenféle történetek hamzsolása nemcsak munkátlanná, de *érzékivé* teszi a gyermek lelkét; lagymataggá s erőtlenné: csak olyant akar, ami inkább érzékeihez simul s érzékeivel élvezhető; csak olyan után vágyódik, amit könnyen, percről-percre odaadva magát az élvezetnek, minden erőfeszítés nélkül édelhet. De éppen ez teszi sóvárgóvá a gyermeket és ebben a vesze-

delem, mert az érzékek ezen könnyű élvezet sóvárgásától egy lépés csak az érzékiség.

Társadalmunkon az érzékiség ezen vonása megállapítható; nem intellektuális örömök, hanem érzékies gyönyörök után vágyódik. A jövő generációkat ebből az alantas vágyódásból ki kell vezetni. Ifjúságunk olvasási kedvét, érdeklődését másféle könyvek felé kell fordítani. Azt szeretnénk, ha ifjaink nagyobb szeretettel fordulnának az ismeretterjesztő könyvekhez.

VI. Tudományos és tankönyv ifjúsági irodalom.

Sajnos, az úgynevezett tudományos ifjúsági irodalmunk eléggé szegény és kevésbé változatos. Folyóiratunk mult évi utolsó számában kimerítőbben írtam erről a témáról, az ott elmondottakat nem akarom ismételni. Egy bizonyos, hogy az ismeretterjesztő irodalom művelése kívánatos. Ebből bármennyi se lenne elég. De azt is kívántuk, hogy ez az irodalom a gyermekhez legyen szabva. Nem úgy értjük ezt, mind ahogy néhány írónk magyarázta, hogy mesével lágyítjuk az ifjúságnak szánt tudomány keserűségét. Nem szép-irodalomba ojtott tudományos művek kellene, hanem jól megválasztott tárgyú jól megírt könyvek. Ha az író jó, a gyermek korának és érdeklődésének megfelelő témát választ s a tárgyalási módot, nyelvet, hangot eltalálja, akkor a gyermek szívesen fogja olvasni. Mit szeret a gyermek? Elvont dolgokat nem, de semmi-fele érdekes témát sem, ha elvont módon megírva kapja. Olyan téma kell, ami a gyermek értelmét aktivitásra indítja vagy amit bele kapcsolhat ismeretei körébe. A 9—14 éves gyermek is érdeklődik a technikai alkotások iránt, szeret hallani az állatokról, különösen az exotikus állatokról s növényekről, ép így a természet életének titkairól, mindig vonzzák az idegen népek, földek, utazások, felfedezések; a történelem érdekes alakjai és eseményei. A serdült ifjút már érdeklik az irodalom, a művészet nagy alakjai, alkotásai, az élet s társadalom kérdései, a tudomány problémái. Egyiket egyegy kérdés inkább, mint a másik, ép úgy, mint a felnőtteket. E témákat a gyermek szellemi fejlettségének megfelelő módon s nyelvezettel kell tárgyalni. Az írónak a gyermek világába bele kell élnie magát, az ő szempontjait s érdeklődése kapcsolatait, céljait ismernie kell. Nem ismeret vázlat, hiányos tudomány kell a gyermeknek, hanem egy témának kerek s teljes előadása.

Az ilyen könyvek száma nálunk még igen kevés. A legtöbb

könyv nem az ifjúságnak íródott, hanem felnőtteknek s mégis bele kerültek az ifjúsági könyvek sorába, mert más fajták nincsenek. A gyermek persze nem olvassa, nem szereti s mivel egyebet nem kap a szépirodalmi tárgyúakat bújja, csak a szépirodalmat. De könnyű, selejtes könyvek még arra se képesek, hogy érzelmi világát, irodalmi izlését mélyebben műveljék. A gyermeknek iskolai tanulmányai erősítő hatások nélkül maradnak, ismeretei csak a leckék töredékeiből állanak, lelkéhez erősebben nem kapcsolódnak s így el nem mélyülhetnek, nem állandósodhatnak.

Az ifjúság illetéknép való nevelődése meglátszik a társadalmon is. Nálunk nincs kelete az ismeretet adó könyvnek s míg mindenféle zürzavaros irányú szépirodalmi próbálkozások megtalálják a maguk kiadós, érdeklődő publikumát, addig a tudományos könyvek kiadása igazán áldozat, mert olvasó nélkül maradnak. Regény élvező publikumunk már van, meg kell teremteni az ismereteket szomjazó olvasóközönséget is; ezt pedig csak úgy fogjuk megteremteni, ha a gyermek generációkat hozzá szoktatjuk a tudományos tárgyú könyvek olvasásához. A tartalmasabbá vált ifjúságból tartalmasabb társadalom válik, melynek igényei másfélék lesznek, ítélete biztosabb s izlése tisztább s nemesebb. Ez pedig sokat jelent. Jelenti azt, hogy irodalmunk egész vonalán más élet, más irányzatok fognak fejlődni, mert a válogatottabb izlésű közönség keményebb bíráló is lesz úgy a szépirodalmi, mint a tudományos tárgyú irodalommal szemben. Így az ifjúság tartalmasabbá nevelése útján lehet tartalmasabb társadalmat nevelni.

Az ismeretterjesztő ifj. irodalomról szólva egy rövid pillantást kell vetnem *tankönyv irodalmunkra is*. A tankönyv irodalom kérdése már nagyon fájó és mély seb. Nem én mondom ezt először.¹⁾ Nincs arra itt elég idő, hogy e kérdés vagy mondjuk e pedagógiai betegség fejtegetésébe belemélyedjek. Az az egy bizonyos, hogy tankönyvirodalmunk számszerint minden elképzelhető szaporaságot fölülmul. Nincs a kontinensnek ennél jobban bokrosodó növénye. Minden új iskolai év meghozza a bőtermést. A könyvek e szapora gyarapodását csak egy dolog, a tökéletesítés tenné megokolttá. Sajnos, nem így van.

Leszámítva egy néhány értékes, valóban ügyes, a gyermeknek való tankönyvet, a legtöbbje alacsony minőségű. Már a forma is félelmet keltő; súlyos, vaskos. Épen megfelel a tartalomnak, mely

¹⁾ L. Paed. Értesítő, 10. X. 1. s Magy. Paedagógia 1915. 554. s 1916. 93. 1.

óloom nehéz gondolatokkal, szórszálhasogató aprólékossággal, tudóskodó pepecseléssel tele. Egy-egy tankönyv író azt hiszi, hogy a tudósszorgalmáról, tudományos ismereteiről kell beszámolnia. Téved! A gyermeknek ír, még pedig azért, hogy ezt a gyermek megtanulja. De a tankönyv nem lehet kimerítő tudománytár, csak útbaigazító, felvilágosító; ezért az ismereteknek csak a legszükségesebb részeit kell adnia. A gyermeknek nincs előzetes ismerete, neki az az első ismerete, amit a tankönyv ad. Ne a minél többet, de a minél szükségesebbet adja, ne minél nehezebben, de minél könnyebben, ne minél kuszáltabban, hanem minél világosabban törekedjék szólni a tankönyv.

E helyett ép az ellenkezőt látjuk: önkényes, a gyermek felfogó s megértő képességét teljesen figyelmen kívül hagyó anyaghalmozás, kusza szerkezet, beosztás vagy szószátyár vagy száraz s igen sokszor homályos s magyartalan nyelv. A tudománynak meg kell találni a gyermek felfogó képességéhez simuló gyermek nyelvezetet, tárgyalási módot. Nem szabad erőszakosan lenyomni a gondolat s nyelv nehézségeivel a gyermek fejledező érdeklődését, hanem fel kell emelni, hóna alá kell nyúlni s az úgysis terhes, megfeszítő kapaszkodásban segíteni őt. Ne elbúsítóan szomorú, hanem munkára serkentő kedves és barátságos vezető, tanácsadó legyen a tankönyv. Lehet ilyen tankönyvet is írni!

Speciálisan tankönyveknek csak egyetlen fajtát akarom felemlíteni: az *iskolai olvasókönyvet*. Egy neves pedagógus (Zollinger) azt mondta, hogy az olvasókönyv már magában valami rossz. Még a jó is rossz, hát még milyen a rossz olvasókönyv. Sokszor álmélkodtam, miért kellett ezt vagy azt a tárgyat felvenni s épen úgy. Szép magyar monda költészetünk, történelmünk ragyogó fejezetei milyen gyarló feldolgozásban s milyen különös nyelv köntösben jelennek meg olvasókönyveinkben. S például a görög mondák milyen inkarnátusan csikorognak, jajveszékelnék. Valósággal szatira tárgy!

Talán a tankönyvek elodázhatlan reformja az ifjúsági irodalom ezen sívár ágát is más irányba tereli, arra felé, ahol a gyermek lélek érdeklődését megtalálhatja s így a gyermek iskolai életében majd betöltheti azt a helyet, amit be kellene töltenie.

VII. Ifjúsági könyvtáraink.

Mindabból, amit eddig elmondtunk, egy végső következtetést vonhatunk le, hogy a könyv a gyermek fejlődésében' ép oly fontos, mint akár a táplálék. Első és legfőbb kérdés tehát, hogy mikép lássuk el a gyermeket könyvvel. A gyermek könyvhöz juthat az iskolai könyvtárak, az otthon útján s egyéb módon, ebben benne van az egymástól s ettől-attól és az ellenőrzés nélkül való kölcsönzés és könyvhöz jutási módja is. Ez utóbbi a legveszedelmesebb, mert leginkább így kerül a gyermek kezébe az olvasmány-méreg. Ezt ellenőrizni nagyon nehéz s csak úgy lehetne korlátozni, ha alkalmas módon feltárnók a rossz könyv veszedelmeit a gyermek előtt. Hangsúlyozom, *alkalmas módon*, nehogy a figyelmeztetéssel ép az ellenkezőt érjük el. A gyermeket lehet belátóvá tenni. Az olyan felnőtt szavának hisz, aki a lelke nyitját megtalálta, aki tekintélyé vált előtte. De ehez az kell, hogy a gyermeklélekkel a felnőtt folytonos kapcsolatban legyen.

Mindenesetre sokat tehet az otthon is, de bármilyen szemesen figyelő, mégis misszifikálni tudja a még szemesebb gyermek. S az otthon legfőljebb ellenőrizhet, de a könyvre éhes gyermeknek elegendő könyvet nem adhat. Marad tehát az iskola, az ifjúsági könyvtár.

Az ifjúsági könyvtár mai szervezetével feladatát jól meg nem oldhatja, két okból. Egyik: az ifjúsági könyvtárak könyvanyagában sok selejtes ócskaság, sok selejtes újabb irodalmi munka van; olyanok, amelyeket gyermek kezébe adni nem volna szabad. A legtöbb ifjúsági könyvtár könyvanyaga nem gondos kiválogatással, hanem taláalomra szedődött össze. De nem is történhetett másként, mert megbízható kritika nem volt, ami után indulni lehetett volna. A kiadók reklám kritikáit ilyenül nem fogadhatom el. Egyetlen kritikai fórum a Nikib. A Nikib azonban, ha ifjúsági könyvekként bírálja is el a kiadványokat, bírálataival csak a népiskolás növendékek színvonalát kell szemelőtt tartania.

Könyvtárainkat ki kell selejtezni s szervezetét más alapokra fektetni. A könyvtárnak céltudatosabb munkával bekapcsolódnia az iskolába járó gyermek életébe, az iskola nevelő és tanító munkájába. De ezt csak akkor teheti meg, ha a könyvtár kezelője a munkáját intenzivebbé teheti. Ma ez olyan nobile officium, munka a munka tetejébe. Hogy végezhesen a könyvtáros komoly, ered-

ményes munkát, hogy irányíthassa ellenőrizhesse a gyermekek olvasási érdeklődését, hogy gondozhassa a könyvtárat, mikor arra nincs ideje? Csak annyit tehet, hogy bizonyos időközökben beszedi s kiosztja a könyveket a gyermekeknek. Ez az adminisztráló gépies munka, csak arra való, hogy a könyveket megóvja az érdeklődéstől.

Eredményes munkát csak akkor várhatunk az ifjúsági könyvtártól, ha a könyvtárból olvasóterem lesz, ha az olvasási órákat az iskola tanrendjébe beleillesztik s ha az ifjúsági könyvtár vezetését, mint külön állást rendszeresítik. Ha a könyvtár vezetőjének más tisztje nem lenne, mint az, hogy a könyvtár olvasóteremben összegyűlt ifjúsággal szoros kapcsolatba lépve, olvasási érdeklődésüket irányítsa, megfigyelje, okos tanácsokkal támogassa, figyelmüket felhívja, izlésüket, vágyukat könyv kultúrára nevelje, olvasmányaikat az iskola munkájával kellő kapcsolatba hozza, mily áldásos és eredményes munkát fejthetne ki. Ifjúságunk, gyermekeink lelke megújhódnék, olvasó érdeklődésük több oldalúvá válnék, olvasásuk eredményesebbé lenne, izlésük tisztulna s nemesednék. A rossz könyv elvesztené értékét, a rossz könyv veszedelme megszűnne.

Mily mélyen nyúlhatna a gyermek lelkébe a könyvtár vezetője s a gyermek képzés mennyit nyerne.

Azt hiszem ez a könyvtár olvasóterem az iskoláknak új lelket, szellemet adna, levegőjüket megváltoztatná s nemcsak az oktatás, de a nevelés munkáját is színesebbé, több oldalúvá, mélyebbé és eredményesebbé tenné. Gondolom, ez a felvetett eszme nem kivihetetlen s megvalósítása hozzájárulna a véniskolai szellem megújításához. Ugy vélem, hogy ezzel az újításával, a nevelő eszközök egyik leghatalmasabbikát állítaná az iskola munkába és ezen eszközzel nemcsak befolyását, hatását ügvelné a gyermek fölött, hanem megteremtené a múlt, jelen s jövő élet között a szorosabb kapcsolatot. Az iskola az élet természetes részévé válnék; a művészet leomlasztaná a mesterséges falakat. A mesterkedés elválasztotta az iskolát az élettől, mert hiszen az élet színeit, az élet kedvességét és komoly küzdelmeit; szépségét és különböző megismerni valót maga az irodalom, a művészet tárná fel a gyermek előtt. A gyermek érték szerint való megbecsülését jelentené ez!

Igen, a gyermeket értéke szerint kell megbecsülni mindazoknak, akik bármikép is kapcsolatba hozzák magukat a gyermekkel. Meg kell becsülnie az írónak is. Ezt pedig abból látnók, ha nem irodalmi morzsákat juttatnának neki, hanem java termésüket. Java termés csak java erőből telik. Ne a munkában kifáradás, a szellemi inter-

mezzők alkotásai legyenek a gyermeké, hanem az ihlet és legkiválóbb eredményei. Míg ezt nem látjuk, míg az ifjúsági irodalom alkotásaiban ezt nem tapasztaljuk, addig csak fájlalhatjuk azt, hogy kiválóbb íróink ambíciója nem az, hogy a gyermeknek írjanak.

Gyakran tapasztaljuk azt egy-egy jobb ifjúsági könyvben is, hogy az író nem ismeri a gyermeket, hogy a gyermektanulmányozás eredményeit figyelembe nem veszi. Nem azt akarjuk mondani, hogy a gyermektanulmány írói tehetségeket teremt. Ezt nem, de az bizonyos, hogy az író közelebb viszi e tanulmány a gyermek megértéséhez és sok tévedés elkerülését lehetővé tenné. Ha szükségesnek tartja az ifjúsági író az eseményeik helyszínének tanulmányozását, mért ne lenne nagyon kívánatos, hogy a gyermeket tanulmányozzák, hogy a gyermekről szóló tudományt megismerjék.

*

Végére értem mondanivalómnak. A kép, amit az ifjúsági irodalom közös elnevezés alá foglalt dolgokról mondtam, teljes nem lehet. Meg kellett elégednem azzal, hogy csak töredékeket adjak, egész helyett; sokat *el kellett hallgatnom az ügy érdekében*, sokat az idő rövidege miatt csak érinthettem. A kérdés kimerítése nem is volt céлом; csak rá akartam mutatni arra, hogy *ifjúsági irodalmunk fejlesztése a gyermek nevelésének s a jövő társadalmának fontos kérdése*. Ma kétszeresen kell éreznünk a gyermek fontosságát; ma az idők válaszüttján minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy a legjobb útát válasszuk; ma a romhalmazok között a gyermekben kell látnunk a megújulás építőit. A könyv a leg-hatalmasabb eszközünk, hogy a gyermeket a nagy munkára elő-készítsük.

Ezen meggyőződésben s előadásom végső konkluziójaként, előterjesztem óhajtásaimat.

Egy csomó óhajtás, melyhez még egy csomót lehetne tenni, de én csak egyet teszek még: kívánatos, hogy ezen óhajtások minél előbb valóra váljanak. De ez attól függ, hogy azon munkában, melyet társaságunk az ifjúsági irodalom érdekében megkezdett, a társadalom melléje áll-e. Én azt hiszem, melléje!

Ifjúsági zeneművek.

Írta **Ságody Otmár**, zenetanár, Budapest.

Nem a gyermekdalokra, hanem az ifjúságnak többé-kevésbé kezdő zenetanulóknak szánt hangszeres zenére vonatkoznak észrevételeim.

Sok szó esett már nemcsak közlönyünknek, de a többi pedagógiai folyóiratnak hasábjain is arról, hogy milyenek kell lennie a gyermek számára készült képekönnyveknek, meséskönyvnek, de sehol sem jelent meg tudomásom szerint olyan tanulmány, amely a gyermeknek szánt hangszeres zeneművek problémáját tűzte volna ki témájául. Mindössze egy napilapban, a *Világ*-ban jelent meg múlt év novemberében egy rövid közlemény a „gyermekeknek szánt kottákról”, amely azonban alig tartalmazott egyebet annál a megállapításnál, hogy a forgalomban lévő „kezdődarabok” mennyire nem tudnak céljuknak megfelelni. Mennyire alkalmatlanok az ifjúság zenei nevelésére.

Azonban a kritika egymagában nem elég; rá kell mutatni, minő feltételeket kell a jó, a helyes ifjúsági zeneműveknek kielégíteniök. A követendő irányelvet természetesen csak a gyermektanulmányi szempontok figyelembevétele útján találhatjuk meg. Ennek pedig az a legelső következménye, hogy semmiesetre sem ítéltjük a zenedarabot jónak, használhatónak, bármily jelentékeny „didaktikai” értéke van is, ha a zenetanulónak a darab nem tetszik; ha a zenei tartalma a műnek olyan, hogy a gyermeki izlés kívánalmainak nem tud eleget tenni. Ez az egyik alapkövetelmény. A másik alapkövetelmény pedig az, hogy a darab a művelt izlésű felnőtteknek is tessenék. Tehát amellett, hogy egyszerű, hogy naiv, hogy népies, mégse legyen banális, primitív, alacsony nivóju alkotás. Ez utóbbi követelmény szolgáltatja annak biztosítékát, hogy a zenetanulónak izlése a művészi, az intelligens zene irányában fog fejlődni, nem a sekélyes, a ponyvazene irányában.

Abban, sajnos, nagyon igaza van az említett cikk írójának, hogy ebben az értelemben jó kezdődarabot vajmi keveset találunk a hangszeres zene irodalmában, aminek főoka kétségkívül a zenepedagógia elmaradottságában keresendő.

Hogy a zenetanárok teoretikusan kieszelt didaktikai elveihez jól alkalmazkodják: ez volt a kiadóknak és ezzel együtt természetesen a szerzőknek is szempontja, akik az efajta műveket a piacra bocsájtották. Nem pedig az, hogy a gyermeki zeneizlés természetes fejlődésének menetéhez illeszkedjék jól. Főképp ennek a teljesen téves szempontnak eredménye lett aztán, hogy a gyermekdarabok a könnyűség érdekében vagy együgyűen, művészetlenül primitívek, vagy pedig „felnőtt“, érettebb izlésű hallgatót elégíthetnek csak ki, mert harmóniai, szólamvezetési, formai szerkezetük szövevényessége „differenciáltsága“ értelmetlen, nem szép a még műveletlen izlésű gyermek (vagy felnőtt kezdő) számára.

Úgy vélem, nagyon tanulságos tájékoztatást nyer az érdeklődő, ha felsorolok egynéhányat azok közül a tipikus vélemények, szabatosabban balvélemények közül, amikkel a zenepedagógusi dogmatizmus útját állja a reformtörekvéseknek. Egyszerűség kedvéért csupán zongoradarabokra terjeszkedem ki. Egyik legszigorúbb dogmája a zongorapedagógiának, hogy kezdetben heteken át csak egy helyben fekvő kézzel szabad játszani, vagyis csupán 5 hangnyi terjedelemben. Ez persze olyan korlátozásnak veti alá a szerző fantáziáját, hogy a legtöbb ilyen „kompozíció“ szármalasan szegényes benyomást tesz nemcsak a felnőttre, hanem a tanulógyermekre is. Pedig, hogy mennyire fiktív természetű „nehézség“ a kezdő számára a kéznek helyzetváltoztatása, természetesen mérsékelt mozgással és kis terjedelemben, arról számos esetben volt alkalmam meggyőződni.

Csak a legprimitívebb ritmikát vélik alkalmazhatónak a maradi zenepedagógusok a kezdődarabokban. Ez szintén nagyon csökkenti a kezdődarabok szépségértékét, mert a ritmikai alakzatokban kevés kombinálási lehetőséget enged. Hogy csak a legprimitívebb ritmika elég könnyű a kezdőnek, ebben igazuk van a mai zenetanítóknak — de csak azért, mert hibásan tanítják a kezdő zongorajátékost. Nevezetesen nem hallás és mutatás szerint, hanem kotta szerint. Számolgatás vagy ehhez hasonló más mechanikus segédeszköz révén csakugyan sok veszélyességébe kerül a diáknak, míg csak valamelyest komplikáltabb ritmikát is helyesen tud reprodukálni.

Ellenben meglepő könnyűséggel adja vissza a változatosabban ritmizált témát a kezdő, sőt sok öröme telik benne, ha hallás után játsza; amit ismételtén tapasztaltam egészen kezdőkön is. Ugyancsak a hallás és mutatás után való zongoratanításnak mellőzése miatt alakult ki az a balvélemény, hogy kezdőnek nem való az

olyan darab, amiben sok fekete billentyű fordul elő. Holott technikailag ez gyakran inkább könnyíti a játékot, mintsem nehezíti. A sok „bé“-t és „kereszt“-et csak *olvasni* nehéz a kezdőknek — ha kottából kell játszania.

Ezekkel a fiktív technikai nehézségekkel szemben, reálisan csupán ez a 3 technikai nehézség állapítható meg: kezdőkre nézve: gyors tempó, újjterpesztés, tonuszgazdagság a billentésben és a hangok kötésében. Úgy, hogy kezdőknek kétségkívül az olyan darab lesz jó, ami lassú vagy mérsékelten eleven tempót kíván, amelyben egyáltalán nincs vagy alig van szükség újjterpesztésre, amelynek helyes előadása nem kíván nagy változatosságot sem a dinamikában, sem a billentés tónusában. Holott a mostanában használatos kezdődarabok között vajmi gyakran találunk olyat, ami ugyan ritmika dolgában egész a kezdetlegességig egyszerű, fekete billentyű is alig fordul elő benne, de a helyes azaz nem meghamisított előadása olyan mozgalmas tempót kíván, ami csak többé-kevésbé gyakorlott játszótól telik.

Mindaddig azonban, míg a zenepedagógiában is számottevő reformokat nem vív ki az új pedagógiai belátás, amely a tanulási munka pszichológiai megfigyelésének tanulságain érlelődik meg, addig vajmi kevéssé remélhetjük az ifjúsági zeneirodalomnak ezt az üdvös változását.

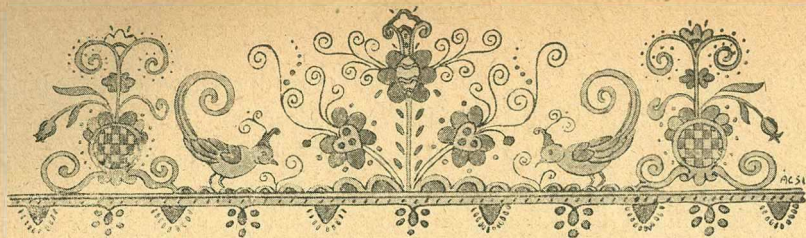
A jövő füzetben megkezdjük a részletes munkát: az ifjúságnak szóló zenei művek bíráló ismertetését.

Legujabb kiadványunk:

Zongoradarabok kezdőknek.

*Gyermeki motívumok alapján szerzette: SÁGODY OTMÁR
zenetanár. Ára 2.50 K.*

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Gyermektanulmányi művek.

Handschrift und Charakter. Kézírás és jellem. Irta: *Klages Lajos*. II. kiadás. Ambrosius Barth, Leipzig, 1917.

Az emberképzés felette fontos, de nem kevésbé nehéz és rejtélyes feladata a jellem megalapozása s megszilárdítása. A gyermektanulmányozás minden komoly kísérletet örömmel köszönt, mely a lelki fejlődésnek ezt a kiható kérdését megfejteni vagy legalább megvilágítani igyekszik. Szerző ebbeli munkássága ebből a szempontból kétségtelenül dicséretes. Már hét évvel ezelőtt jelent meg tőle ide tartozó két könyve. Az egyik „Prinzipien der Charakterologie“, amelyben ép olyan önállóan, mint szellemesen határozta meg rendszerét. A másik „Die Problemè der Graphologie“, amelynek II. bővített kiadása gyanánt fenti munka lát most napvilágot.

Írónk ezúttal inkább a grafológiai technikát, illetőleg a kézirat úgynevezett megfejtésére szolgáló lélektani szabályok alkalmazását ismerteti népszerűen, mint az írás lélektanát. Munkája könnyebb s szemléltetőbb megértése céljából mellékel sok íráspróbát, sőt táblát is, amelyek meggyőznek arról, hogy a „lelki diagnosztika“ terén semminemű mechanikai eljárások nincsenek, mert minden új eset tulajdonképen ab ovo tárgyalandó.

Nem holmi bűvészeti „jeltant“ ad szerző írásfejtésével, hanem új impulzust a személyiség megismerésére, amint ez kivüláglík a következőkből.

Az írás formánívójából, arányosságából s szabályszerűségéből következtet az akarat és érzelem egymás közti viszonyára, vagyis olyan fontos jellemtulajdonságokra, mint amilyenek az ellentálló erő, állhatatosság, szilárdság, önuralom, szenvedélyesség és „kedély“, avagy ezek ellentétes sajátságai.

A következő fejezetekben szól szerző a kézírás nagyságáról és hajlásszöge alapján az érzelem és értelem közti jellemvonásokról; a betűk összefűzése révén az ösztönöket és az önfentartást jellemző számos mozzanatról. A bő s egyszerűsített írásból levezeti a képzetek és képzelődés gazdagságát és szegénységét, a hosszabb s rövidebb mozgásokból pedig a szellemi működés rugékonyságát vagy lomhaságát.

Ezeknek részletes megmagyarázása után folytatja írónk a nyomás és packázás által okozott írások lélektanát, azaz a belső energiát, akarat-

erőt, szilajságot, avagy szabálytalan kivétel mellett az impulzivitást, ellenzékiességet s vitatkozást. De ép oly érdekesen értekeznek a mesterséges vagy szerzett írás törvényeiről, a figyelem sokféle irányairól. Végül beszámol az írás megfejtő eljárásairól; közli egy kézírás egész elemzését és függelékül megismertet a jellembeli kombinációsmeretek összefoglaló feladataival.

Amint ebből a vázlatból látjuk, e vezérkönyv mutatja az eszközöket és utakat, valamint a szabályokat és elveket is, melyek segítségével a kézírás sokféleségeiből a személyiség megértése hámozható ki. Természetes, az illetén nyert igazságok szerintem inkább alaki, mint anyagi értékűek, mert hiszen a grafológiának még eddig nincsen se tudományos módszere, se tudományos fogalomtára. Mindamellett nagy fontosságot kell tulajdonítanunk az enemű munkáknak, mert segítségükkel nyitjára akadhatunk az egyéni lélek bizonyos különült vagy rejtélyes vonásaira.

Az írásfejtés ítéletei mindjobban megszilárdulnak és apránként a rendszere is megbízhatóbbá válik. Véleményem szerint nevelésünkben nagyobb haszonnal csak az érettebb kiskorúaknál értékesíthetjük, mert nálunk úgy a külső, mint a belső befolyások iránti fogékonyságuk már biztosabb s megállapodottabb; tehát kézírásuk is tökéletesebb s állandóbb már. Az elemi s alsóbb fokú tanulóknál, vagyis a fiatalabb gyermekeknél még nem igen élhetünk ennek a mindinkább fejlődő tudományágnak értékes eszközeivel; mert írásuk még ingatag, gyakorlatlan és folyton változó, értelmük is még csak ébredező. A grafológiával való foglalkozás mindenesetre termékeny és hálás szellemi működés, mert alkalmat ad esetleges tévedések mellett is az igazi lélekbúvárnak arra, hogy tömegtelen természeti törvény után kutasson. Céltudatosan s eredménnyel volna a felső kereskedelmi iskolákban használható, ahol a tanulóifjúság szinte tollal kezében küzd végig hároméves iskolázásának nehéz szolgálatát. Képzett gyermektanulmányozó éles szem előtt a rengeteg írásbeli dolgozatokban kiaknázzhatatlan kincsesbánya tárul fel, amelyből nemcsak elméletileg határozhatják meg az érettségiző ifjú jellemrajzát, hanem megjelölhetnék az utat is, melyen ezentúl az életben haladhat.

Szidon G. Károly.

A gyermeki intelligencia vizsgálatának részletes eredménye címen *Éltes Mátyás*, a Binet módosított módszerével végzett intelligencia vizsgálatoknak nálunk egyik legelső és évek óta legbuzgóbb munkása, átdolgozott kiadásban adta a Magyar Pedagógiai Társaságban tartott székfoglaló előadását. A füzet a Ranschburg Pál dr. vezetése alatt álló Gyógyító Pedagógiai Pszichológiai m. kir. Laboratorium kiadásában jelent meg. (Az értékes és eredményekben gazdag dolgozatot *A Gyermek* X. évfolyamának 7—8. számában ismertettük.)

Lélektani és bölcséleti művek.

Bevezetés a filozófiába. Irta *dr. Jerusalem Vilmos*. A harmadik német kiadás után fordította *Schöpplin Aladár*. (Kultúra és Tudomány.) Budapest, Franklin-Társulat, 1916.

Filozófiai kézikönyvekben igazán nincs hiány, főképen Németországban, ahol régtől fogva, de az újabb időben is, különösen amióta a filozófia iránt való érdeklődés újra feléledt, minden évben jelenik meg egy-egy, néha több filozófiai kézikönyv vagy bevezetés a filozófiába. Mi azonban nem vagyunk bővében a bölcseleti munkáknak, még kézikönyveknek vagy bevezető munkáknak sem. Egy pár régibb ilyen fajta könyvünk (pl. Pekáré) elavult és a mai szükségletet nem elégíti ki.

Mindenesetre jobb lett volna, ha valamelyik jobb nevű filozófusunk nem átalotta volna egy ilyen, a filozófiába bevezető munkát írni, hogy a filozófiai gondolkodást terjessze és népszerűsítse. És mert erre még mindig várunk kell, helyes volt a gondolat, hogy addig is, míg valamelyik filozófusunk erre a feladatra elszánja magát, egy idegen nyelvű hasonló munkát tegyünk hozzáférhetővé a magyar közönség számára. Schöpflin nem végzett tehát hiábavaló munkát, mikor Jerusalemnak „Bevezetés a filozófiába“ című művét lefordította magyarra és a „Tudomány és Kultúra“ című vállalatban megjelentette. Hogy Schöpflin választása a német filozófiai tájékoztató művek rengetegéből éppen Jerusalemi könyvére eset-, ez csak dicsérhető.

Mert Jerusalemben, már amennyire ez az ilyen tájékoztatónak szánt munkában lehetséges, elég kimerítően tárgyalja a filozófia módszereit és problémáit. A mű kiváló érdeme, hogy a filozófiai módszerek és problémáknak nemesak jelenkori állását: áramlatait tárgyalja, hanem kiterjeszkedik azok keletkezésére, történeti és genetikus fejlődésére is és hogy az egyes módszereknél és problémák fejtegetésénél nem zárkózik el a kritikától, aminthogy ez nem is lehetséges és nem is kívánatos; de, amint az ilyen bevezető munkánál kell is, méltányos és megértő az egymással szemben álló nézetekkel szemben is.

Hogy a lélektannak a filozófiában megillető fontos szerepét kiemeli és kellőképen kidomborítja, ez érthető, hisz Jerusalemben a lélektannak is szorgalmas művelője.

Kiváló dicséretet érdemel a kis mű előadásának rendkívüli világossága, mondhatnám élvezetessége, úgy hogy csekély filozófiai alapismertetek mellett is könnyen olvasható.

A fordítás, amennyire ez a puszta magyar szövegből megítélhető, szabatos, folyamatos és világos.

Nagyon ajánlatos volna, ha középiskolai ifjúsági könyvtárak is megszereznék. Jó szolgálatot tenne a filozófia tanárának, aki olvashatna fel belőle néhány érdekesebb fejezetet a gyermekeknek és felhívna rá a tanulók figyelmét, legalább némi fogalmuk lenne a kort mozgó filozófiai problémákról, melyekről az iskola falai között alig hall valamit.

Acs Károly.

Pedagógiai művek.

A világháború. Vezérfonal iskolai tanításokhoz és tájékoztató a nagyközönség számára. Szerkesztette *dr. Imre Sándor.* (Magyar Paedagógiai Társaság könyvtára. I. kötet.) 1917.

A könyv ismert szakemberek tollából a következő fejezeteket tartalmazza: A háború történelmi előzményei. A hadi események. Hazánk belső története. A hadviselő államok földrajza. A háború és a gazdasági élet. Közművelődés, társadalom. A közegészségügy és a háború. A közérkölesiség és a háború. Elmélkedések a jövőről. Végül, sajnos, nagyon röviden (10 old.), a háborús kérdések iskolai feldolgozásával foglalkozik.

Nagyon értékes, hasznos és szépen megírt anyagot gyűjtött össze a könyv kitünő szerkesztője; az olvasó előtt rendkívüli érdeklődésre tarthat számot: magam is alig tudtam letenni a könyvet. Ez is bizonyítja, hogy a könyv egyik céljának nagyszerűen felel meg, t. i. a nagyközönségnek oly tiszta képet nyújt a háborúról, annak minden vonatkozásáról, mit ily szépen összegyűjtve, rendezve sehol sem találhat meg ezideig. A könyv a nagyközönségnek élvezetes, hasznos olvasmánya lesz.

Ámde nézzük meg, megfelel-e a másik célnak, tudniillik, hogy vezérkönyv legyen az iskolai tanításokhoz.

Szerény véleményem szerint a könyv, mint vezérkönyv, sok kívánni valót hagy maga után. Ugyanis e munka mindenfajta iskola tanítói és tanárai számára készült. Már most a pedagógusoknak egy hatalmas anyag áll rendelkezésükre, azonban nehéz a helyzetük és választásuk: hol, mikor és mit tanítsanak. A könyv végére biggyesztett pedagógiai szempontok nem elégségesek ehhez. A tanító csak a könyvben felhalmozott nagy anyagnak veheti hasznát, a pedagógiai feldolgozás teljesen ő reá vár, épen ezért egy vezérfonál kívánalmainak nem felelhet meg a könyv illetén összeállítása.

Én azt hiszem, hogy a világháború tanításából nem elég, ha a tanító vagy tanár 12 órán elprelegálja az előttünk levő anyag kisebb vagy nagyobb részét. A szavak maguk nem kötik le a gyermek figyelmét. A gyermek aktivitását is fel kell ébreszteni, legyen ő is részese a munkának. Nagyon helyes, hogy szakemberek írták a cikkeket; azonban a szerkesztőnek minden egyes cikket pedagógiailag is fel kellett volna dolgozni, még pedig *fejlődéstani* s a gyermek *érdeklődésének fokozatai* alapján. Pl. mit lehet ebből a 7—12, 12—15 és 15—18 éves tanulónak, tanítani, mit lehet az egyes tantárgyak keretén belül, mit külön órán ismertetni. Pedagógiailag Littke Aurélnak: „A hadviselő országok földrajza“ c. cikke van legjobban feldolgozva.

Hogy a didaktikai és metodikai feldolgozása hiányzik az anyagnak, azt a szerkesztő maga is érezte, mert az általános szempontokat könyve végén maga a szerző is szükségesnek tartotta felemlíteni.

A könyvből teljesen hiányzik a világháborúnak a reáltárgyakba való bevitel. Nem látjuk a számtant, a mértant, de különösen a fizikának a háborúban kitűnt nagy fontosságát.

A repülőgépek, tengeralattjárók, puskák, ágyúk szerkezete rendkívül érdekli a gyermeket, a lövedékek kémiai összetétele, a gázbombák stb. mind jobban érdekli a tanulókat, mint pl. „A közművelődés, társadalom“. Ez volna az az archimedesi pont, ahol bele tudnánk nyulni a gyermek érdeklődésébe. Itt tudnók csak aktivitásukat fölébreszteni. Hogy a gyermekeket a háborúból, különösen 15 évig, ezek foglalkoztatják, bizonyítja a sok puska, ágyu, repülőgép, hajó, mit maguk készítenek.

Németországban különösen ilyen vonatkozásban dolgozták fel a háborút az ifjúság és nép számára. Pl. a *Kriegsbuch für die Jugend und das Volk*. (Franck'sche Verlagshandlung, Stuttgart) foglalkozik a lövészárkokkal, drótakadályokkal, ágyúkkal, páncélhajókkal, hadikutyákkal, periszkoppal, hadibélyegekkal stb. s mindezeket gyönyörűen illusztrálja. A hadieseményeket csak rövid krónikákban ismerteti. Ily könyvekből a tanító is kap szép anyagot, de maga a gyermek is haszonnal és nagy élvezettel olvassa. *Rothe* Richard a tengeri eseményeket rajzoktatás keretében ismerteti, mit „*Marinewesen und Zeichenunterricht*“ című gyermekrajzokkal illusztrált kitűnő munkája eklatánsan bizonyít.

Nálunk is hasonló munkákra volna szükség. Ilyeneknek hasznát látná tanító s tanuló egyaránt.

Nézetem szerint „A világháború“ kitűnő a nagyközönségnek, de nem jó vezérkönyvnek. A Magyar Paedagógiai Társaság nem a nagyokat akarja nevelni, tanítani, hanem elsősorban a gyermekek tanítására és nevelésére óhajt hatással lenni. Ép azért reméljük, ha már a könyv illusztris szerkesztőjével megíratta a Magyar Paedagógiai Társaság a világháborúnak gyermekeket kevésbé érdeklő, elvontabb részét, meg fogja szerkesztetni a világháborúnak a reáltárgyakra való hatását is, de nem a nagyközönség, hanem elsősorban iskola használatára. Föltétlenül fontos munkát végezne.

Nemes Lipót.

A fiatal lány otthon. Irta: *ifj. Gonda Béla*. Élet R. T. kiadása. II. kiadás, 1917. Ára 450 K.

Varázsos szó az „otthon“ e megtépett világban. Vágyország — álmok birodalma. Valóságban hol van harmonikus, meleg otthon most? A szép jövőbe muzsikál ez a könyv és igazán finom hangszer lehet a fiatal nő kezében, akinek feladata lesz a szeretet és a szépség gyógyító hatalmával világszerte újra teremteni a fáradt visszatérőknek az otthont.

Szerző a jó izlés tanácsaival vezeti a fiatal leányt élete birodalmában körül, megmutatja mindenütt az igaz harmónia forrását és megtanít kerülni a bántó diszharmóniát a külső formák- és a belső élet-megnyilvánulásokban — a cselekvésekben.

A fejezetcímek jól tájékoztatnak: 1. *Az otthon*, mint a korok stílusának hű tükre. 2. *Leányszoba*, kiemelkedik az izlés fogalmának igen találó példákkal illusztrált meghatározása. 3. *Művészet, irodalom, zene*; itt a rossz dilettantizmus és a helyes önmívelés kerül szóba. 4. *Társaság, szórakozás*; ez a fejezet árulja el legjobban, hogy e könyv is a visszatérő biedermeier hangulatában íródott, a bájosan mérsékelt és kecsesen szelíd biedermeier leánynak, a gyermekleánynak még, a szülői gondossággal puhán féltett virágszálnak inkább, mint már a maga útjait kereső emberteremtésnek. *Kézimunkák, öltözködés* fejezetekben hangsúlyozottan kiemelkedik a magyar iparművészet megbecsülése. *A pályaválasztás* tanácsai közt is nyomatékosan felhívja a figyelmet az iparművészeti pályákra, melyre a nőt sajátos képességei (dekoratív hajlam, jó részletmegfigyelő képesség) predestinálják. *Háztartás, takarékoság, Fegyelem, engedelmesség, Jótékonyosság, Vallás, hit, Család*. E dolgokról elmondottakban a minden szavában és mozdulatában a csöndes és halk szépséget kereső

fiatal leányideál rajzolódik ki. Pszichológiailag különösen az engedelmességről szóló rész értékes.

Mégis félünk, hogy csak igen kevés fiatal leányban lesz eleven életté a könyv sok jó tanácsa. Homályos szemét nem lehet szép szóval egyszerre tisztán látóvá tenni. A művészeti kultúrának kiépített útja van, melyen lépcsőről-lépcsőre kell haladni, míg eljuthatunk a jó izlés üde, harmónikus világába. Ha a legtöbb fiatal leány talán a legalsó lépcsőfokon van, erről ő nem tehet, az ő természetes megépítettsége ebben nem hibás, ő olyan ösztönösen keresi a szépet, mint virág a napot, hogy ez az ösztön célt találó világos tudattá nem emelkedett, ennek a nevelés az oka, a szülői ház és az iskola. A *gyermek esztétikai nevelése* elhanyagolt terület még. Meg kell induljon a gyermek esztétikájának kutatása és ezen az alapon elindulva, érkekeinek képzése a tökéletes szép és harmónikus felfogására.

Itt kell megjegyeznünk, hogy éppen ebben a könyvben is, mely pedig vázolni igyekszik a leány egész életfeladatát, hiányzik egy fejezet, hiányzik éppen annak a kötelességnek a méltatása, mely eredményeiben teremthetne olyan életet, amilyent szerzőnk látni szeretne magyar házak táján. Hiányzik: az *előkészülés az anyaságra, foglalkozás a gyermekkel*. A fiatal leány nevelésében, képzésében ez is elhanyagolt. Pedig a hajlam ezen kötelességteljesítéshez erősen megvan majd minden nőben, kezdődik a bábujáról való gondoskodásban, fokozatosan fejlődik és fordul az élő, a sejtve várt gyermek felé. Csak téves és káros álszemérem az, mely tagadja ezt és eltünteti a leányéletből és nem rakja könyvei közé az emberfejlődésről, gyermektanulmányozásról, pszichológiáról, pedagógiáról szóló műveket és nem nyújt alkalmat, hogy kicsiny gyermekekkel foglalkozzék. Asszonykorában bizony már elkésett vele, saját gyermeke sínyli meg jóvátehetetlenül ez időmulasztást.

Talán a könyv harmadik kiadásában helyet kaphatna ez a gondolat. Bizonyosan sor kerül a harmadszori kiadásra. Megérdemli. Jóléson érzik e lapokon, hogy szerző sokat és szeretettel foglalkozott a fiatal leány életével és a nemes lelkesedés, a vágy a tökéletes harmónia után, mely boldogíthatná e világot, úgy sugárzik e műből, hogy már csak ezért is kedves könyveink közé kell soroznunk azt.

A Gyermektanulmányi Társaság tagjai kedvezményes áron, 3.50 K-ért rendelhetik, ha egyenesen szerzőhöz fordulnak (Budapest I., Buda-foki-út 22. sz.)

K. Ferencz Ella.

Iskolai ünnepélyek könyve. Összeállította *Keleti Adolf*. Budapest, 1917. Rozsnyai Károly kiadása. 396 l. Ára füzve 4 korona, kötve 5 K 60 fillér.

Iskolai ünnepélyekhez anyagot szolgáltató verses-kötetünk van már néhány. Ujabb gyűjteménynek csak abban az esetben van létjogosultsága, ha a régebbiekhez képest haladást jelent, azaz ha új szempontok is érvényesülnek benne. Keleti Adolf gyűjteményében ezt a haladást megtaláljuk annyiban, hogy nemesak a régebb-veretű költői termékeket gyűjtötte össze, mint eddigi ilyenmő gyűjteményeink, hanem a legújabb költők (Ady, Babits, Ignóus, Szép Ernő, Tóth Árpád stb.) verseiből is

összeválogatta a szaválásra alkalmasakat. Ha az iskola az élet számára nevel, kell is, hogy ezeket a költőket beengedje végre falai közé.

Nemcsak a versek, de az ünnepélyekre alkalmas zeneművek összeállítását is megtaláljuk a vaskos kötetben, melyben az előszón kívül 190 költemény és egy imádság van. Valamennyi céltudatosan van összeválogatva, bár néhány igazán szép és iskolai ünnepélyre nagyon is alkalmas költemény hiányzik a gyűjteményből. Itt csak Feleki Sándor „Fészek az ágyucsóban“ című versére utalok, amelynél gyermekek számára béke napra alkalmasabbat nem igen ismerek. Csodálatos, hogy Gárdonyinak sok szép és ünnepélyre alkalmas verse közül csak egyetlenegy (Kikelet) található a kötetben, pedig kevesen tudnak a gyermekekhez oly közvetlenül szólni, mint Gárdonyi.

A kötet végén az írókról találunk rövid ismertetéseket, jellemzéseket. Ezek az ismertetések annyira rövidek, hogy belőlük sem az írókról, sem műveikről nem kapunk hű képet. Az írók közt úgy irányt, mint értéket tekintve óriási különbségek vannak, itt ezeket a különbségeket nem látjuk eléggé kidomborítva, amikor ilyen általánosságokat olvasunk: „A költészet az ő lantján nem játék, hanem igaz, mély érzések tolmácsa“ — vagy: „Versei különböző napi- és hetilapokban jelentek meg“ stb. Ahogy Ady költészetéről próbált rövid jellemzést adni, ugyanúgy kellett volna a többi irányok főbb képviselőiről is. A mostani sablonos ismeretéseknek sem a tanár, tanító, sem a tanulók nem nagy hasznát veszik.

Megismétlődik itt az előbb már említett hiány is: ismeretlen költőről, aki — mint a költői életrajzból megtudjuk — „néhány háborús vonatkozású verset írt“ csak, olvasunk az ismertetések között; egészen jelentéktelen poéták neveit is megtaláljuk, de Gárdonyi nevét hiába keressük. Pedig ő mint vers-költő sem jelentéktelen!

A gyűjtemény egyéb tekintetben megfelelő céljának s miután valamennyi iskolai ünnepélyre, még a legújabbakra is (IV. Károly koronázása, Kárpáti-nap), szolgáltalt alkalmas költeményeket: minden iskola számára úgyszólván nélkülözhetetlen. Vizsgai jutalomkönyvnek is alkalmas.

Vikár Kálmán.

Gyógyító pedagógiai művek.

A vak rokkantak Magyarországon, Ausztriában és Németországban. (Tanulmányút.) Irta: *Kirschenheuter Ferenc*. Bpest, 1917. A Magyar Gyógypedagógia kiadása. 85 l. Ára 2 korona.

A magyar gyógyító pedagógiai irodalmi termékek között a világháború tartama alatt másodszer találkozunk Kirschenheuter munkájával. Mindkét alkalommal a vak katonák ügyével foglalkozik. Mind az első dolgozatából (A háború vakjai, ismertette e lap 1916. évi 9—10. számában), mind az alább ismertetett munkájából azt az impressziót merítjük, hogy a hazai vak rokkantak kiképzése körül intenzív és jól irányított munka folyik, mely csak egy reális célt ismer: *a vak katonákat arra képesíteni, hogy életszükségeiket önerejükkel minél nagyobb százalék szerint biztosítsák.* Örömmel látjuk, hogy ez az intézmény nem pusztá

másolója a külföld e téren végzett munkájának. Amit átvesz, azt előbb alaposan megrostálja, számol a hazai viszonyokkal, a magyar vak katonák egyéni körülményeivel, törekvéseivel és vágyaival. Sőt a hazai hagyományokkal is szakít, ha a vak rokkantak tárgyilagosan mérlegelt boldogulása úgy kívánja.

Kirschenheuter munkája két nagyobb részre oszlik. Az első részben a vak rokkantak ausztriai és németországi intézményeiről szerzett tapasztalatait írja le. A másodikban a külföldi viszonyokat összehasonlítja az itthoni viszonyokkal. Világos részletességgel számol be a külföldön látottakról, de nem riad vissza a biztos és tárgyilagos kritikától sem, ha az úgy érdeke kívánja.

Mennyi a vak rokkantak száma Magyarországon, Ausztriában és Németországban? 1916. július végén megejtett számlálás szerint Németországban: 1100, Ausztriában: 300, Magyarországon: 230. Tehát egy millió lakosra Ausztriában: 9, Magyarországon: 12, Németországban: 16 megvakult katona jut. Az aránytalanságot a németeknél a küzdelmes nyugati harcok (azt mondják, hogy a marnei csata szemékből is a legnagyobb áldozatot szedte), nálunk pedig a kárpáti nagy csaták hozták létre a vak-rokkantságot.

Az oktatás szervezete hazánkban centralizált, Ausztriában és Németországban decentralizált. S ez érthető. A központosítás olesó a nagy tömegben az egyes ember ellátása és kiképzése kevesebbe kerül, mint kisebb csoportokban. Nálunk pedig mindig ez a főszempont, ami elnyomja a decentralizáció előnyeit, melynél több idő, mód és alkalom jut az egyéniséghez mért eljárásokra s megóv az általánosításoktól, a sablontól. Hazánkban tehát e tekintetben a vak rokkantak hátrányban vannak ausztriai és németországi sorstársaikkal szemben. Viszont Németországban a munkakedv ébresztése és fentartása körül éppen az okoz nehézséget, mert nem takarékoskodnak annyira a pénzzel, magas összegben állapították meg ezeknek a rokkantaknak a járadékát. A németországi vak rokkantnak várható anyagi helyzete oly biztató, hogy nagy részük a járadék révén jobb anyagi helyzetbe kerül munka nélkül is, mint látó korban volt munkakeresettel. Annak, hogy a német katonák iskolázottabbak, munkára neveltebbek, mint a mi embereink, meg kellett volna könnyíteni a gyógyító pedagógusoknak azt a feladatát, hogy a vak katonákat munkára szoktassák. De a gondoktól mentesítő járadék nemcsak megsemmisítette ezt az előnyt, hanem megszülte a járadékpszichózist, vagyis azt a félelmet, hogy amelyik vak rokkant keresetképesé válik, annak megcsönkítják a járadékát. Ebből származott aztán az a nem várt helyzet, hogy Németországban aránylag kevesebb vak katona dolgozik, kevesebb szorgalommal, jóval kevesebbet produkálva, mint nálunk. Ezek oly nyilvánvaló tények (írja a szerző), melyek el nem hallgathatók, noha el kell ismerni, hogy a német intézetek szakértelemben és munkában kiválótt nyújtanak. Nemcsak nemzetgazdasági, hanem lélektani okokból is követelik, hogy a vak katona dolgozzék, de az ő jól felfogott egyéni érdeke is ezt kívánja. Osak a munka ad sívár életének tartalmat, ez feledtetni el vele fogyatékoságának hátrányait, ez teszi megelégedetté és boldoggá.

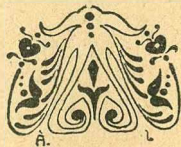
A civilvakok ipari foglalkozásait a vak katonák intézményei több

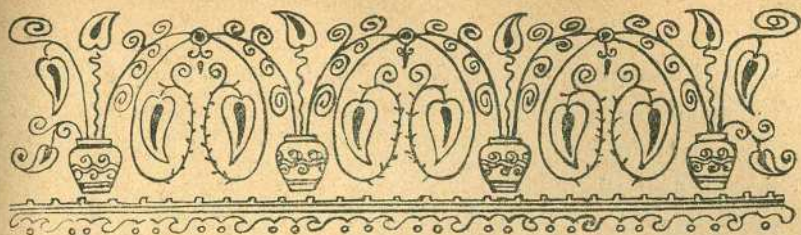
új, megélhetést nyújtó iparággal gazdagították. Így: a gyári részlet-munkákkal, közösüléssel és telefonkapcsolással. Előtérbe nyomult a vak katonák mezőgazdasági kiképzése is. A kezdeményezés Ausztriából indult ki, de nálunk is kísért, mivel mezőgazdasági állam vagyunk s vak harcosaink 63%-a földművelő volt, ezért kissé tovább időzünk ennél a kérdésnél mi is.

A szerző rámutat, hogy a vakok amerikai farmjaiban jobbára gyen-génlátók és nem vakok dolgoznak. Egyébként pedig ezeken nem gazdasági pályákra készítik elő a vakokat, hanem az érzékeltető oktatás és a természetrajz tanításának intenzív művelése céljából, tehát tisztán nevelési céllal foglalkoztatják a vakokat. Majd elmondja, mit látott Strassban (Ausztria) a vak katonák, mezőgazdasági iskolájában. Itt különösen feltűnt neki az a bizonytalanság, mellyel a vakok a gazdasági munkáknál a tapogatósi körükön kívül eső mozdulatokat végzik s az a nagy energiapazarlás, melyet a vak katonák munka közben fejtenek ki. A látottak nem hatották meg valami nagyon. Nem látott se többet, se kevesebbet, mint amennyit várt, *de amennyit minden vak meg tud csinálni különleges oktatás nélkül is, ha látó korában is csinálta, s ha azután is csinálni akarja.* Strassban nem tanítanak szántó-vető földműves munkákat, hanem csak konyha- és gyümölcskert munkákban gyakoroltatják a vak rokkantakat. De ez utóbbiban való oly fokú kiképzés is, mely a vakot arra képesíti, hogy önállóan dolgozni tudó kerti munkássá váljék: *elérhetetlen.* Már pedig ilyenformán a képzés nem éri el célját, melyre törekszik. A szerző a vak rokkantak gazdasági kiképzésének súlypontját abban látja, hogy közülük azok, kiknek megélhetését földbirtokuk jövedelme biztosítja, tanulják meg az okszerű gazdálkodás és földművelés szakismereteit, hogy birtokukat szakszerűen vezessék és műveltessék, mert ebben nem akadályozza meg őket a vakság.

Végül összefoglalja tanulmányútján szerzett tapasztalatait s fel-állítja a vak rokkantak képzése alkalmával elért németországi, ausztriai és hazai eredmények mérlegét. Eszerint: az elméleti oktatásban Németországé az elsőség, a gyakorlati, főleg ipari képzésben pedig Magyarországé. Ami a vak rokkantaknak az életbe való kihelyezését, annak előkészítését, különösen anyagi, gazdasági szempontból illeti, tehát a kérdés szociális részében — Magyarország elmarad mind Németország, mind Ausztria mögött.

Ganyó Vilmos, Budapest.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK.

Gyermektanulmányi Iskola. A Gyermektanulmányi Iskola szervező bizottsága megállapította az iskola 1917/18-iki programját. (Lásd lejjebb.) Az iskola céljául anyák, fiatal lányok lélektani alapon való kiképzését tűzte ki a gyermekek szakavatott nevelésére, különös tekintettel az iskolaelőtti gyermekkor igényeire. A bizottság az iskola igazgatásával *dr. Dienes Valériát* bízta meg, aki az iskola szervezeti és tanulmányi rendjét kidolgozta s aki a lélektani tárgyak előadója lesz. Az iskolában a gyermekegészségtant *dr. Grósz Gyula* egyetemi m. tanár adja elő, a módszertani és neveléstani gyakorlatokat pedig *Nagy László* és *Domokos Lászlóné* vezetik. Az iskola a f. év őszén nyílik meg és beíratkozni már mostantól fogva lehet a Gyermektanulmányi Társaság irodájában (VIII., Ullői-út 16/b) kedden és pénteken d. u. 4—7-ig.

A Gyermektanulmányi Iskola programja.

A legutóbbi évtizedekben a lélektani tudományok, valamint a nevelésnek és tanításnak e tudományokon alapuló módszerei oly nagyarányú és sokoldalú haladást tettek, s ennek a munkának oly kevés eredménye vált eddig a családok és tanintézetek közkincsévé, hogy a M. Gyermektanulmányi Társaság szükségesnek tartotta a modern gyermeknevelés, különösen a családi nevelés körébe tartozó ismeretek közlésére iskolát alapítani. Az iskola szervezetének és tanulmányi rendjének kidolgozására *dr. Dienes Valériát* szólította fel, akinek ezirányú előterjesztését a választmány elfogadta s előadót egyben megbízta a létesítendő intézmény igazgatásával.

A Gyermektanulmányi Iskola a mai válságos és mindjobban súlyosodó időkben azzal a felhívással fordul a magyar lányokhoz és asszonyokhoz, hogy minden egyéb elfoglaltságuk mellett első-sorban a gyermeknevelésre képezzék ki magukat, mert sohasem volt fontosabb a jövő nemzedéknek minél szakavatottabb nevelése,

mint napjainkban, mikor a ma mindent odaadott a holnapért és gyermekeinkre új társadalom és új élet megalapozása vár.

A Gyermektanulmányi Iskola célja a gyermek mindenirányú megismertetése, mert előbb érteni kell a gyermeket, ha nevelésébe akarunk fogni. A program mégis szorosabban foglalkozik a gyermek iskolaelőtti korával. Teszi ezt elsősorban azért, mert ez az az életkor, melyben a gyermek teljesen a szülőre van bízva, másodszorban azért, mert ebben a korban különbözik a gyermek a felnőttől legjobban és itt lehet szavainak, tetteinek, viselkedésének értelmezésében és ezáltal nevelésében is a legvégzetesebb hibákat elkövetni. A 2—3 éves gyermek sokszor a legszeretőbb anya ölében is kis idegen, akit környezete nem ért s aki környezetét nem érti. Felfoghatatlan rendszabályokból álló dresszurának van alávetve, elfojtja egyéniségét, megbénítja sok fejlődő tevékenységét és már itt megszokja a megokolatlan tetteket s a másoktól diktált elhatározást. Kis gépezet lesz belőle s mikor sikerült a felnőttek kényelmére beállított gépezetbe beilleszkednie, akkor „jó gyermek“ a neve.

A Gyermektanulmányi Iskola meg akarja tanítani növendékeinek, hogyan kell a gyermeket nem a nagyok kényelme, hanem saját fejlődési érdekei szerint nevelni, elkerülve vele szemben mind a szentimentális, mind a brutális szélsőségeket s igazi nevelői művészettel vezetni el őt a tervszerű befolyások alatt önkéntelenül adódó alkalmazkodástól az önként vállalt és bizalmon alapuló engedelmességgig.

A Gyermektanulmányi Iskola ezenkívül arra is törekszik, hogy az anyákat gyermekeik módszeres megfigyelésére képesítve, az erre hivatottsággal bíró anyákat a lélektani anyaggyűjtés terén tudományos munkásságába is bevonja s ezzel a kisdédkor lélektanának hiányos fejezeteire mind több világosságot juttasson.

Az iskola tanulmányi rendje.

Az iskola munkaideje két szakaszra oszlik: 1. Az október—decemberi trimeszter. 2. A február—áprilisi trimeszter.

A tanítás előadások, szemináriumok és gyakorlati órák keretében történik.

I. Az előadások célja a gyermek megértéséhez és öntudatos vezetéséhez szükséges ismeretek közlése.

II. A szemináriumok a szerzett ismeretek alkalmazásának részletes megbeszélésére valók.

III. A gyakorlati órák játszóterekre, menhelyekbe, gyermek-kórházakba tett kirándulások keretében folynak le és céljuk a tanulni valók konkrét bemutatása.

Az 1917/18. tanév munkarendje.

I. Félidő.

a) Előadások.

1. **Lélektani alapismeretek.** Bevezetés a lélektani tudományokba tekintettel a gyermektanulmányozás igényeire. Megtárgyaltnak a lélektani kutatás módjai, az eszméleti élet főbb jelenségei: észrevevés és emlékezés, érzet és képzet, figyelem és gondolkodás, érzelmi és akarati jelenségek, személyiség, lelki egyensúly, egyénvizsgáló módszerek. Mindenütt a gyermektanulmányozás lélektani adatai szolgálnak illusztrációkul.

Heti 2 óra. Előadó *dr. Dienes Valéria.*

2. **A kisdedkor lelki fejlődéstana.** Az 1—6 éves gyermek pszichikai életének kibontakozása a következő fázisokra való tekintettel: 1. A gyermek eszmélése a szervi érzetek kizárólagos uralma alól s a külső érzéklés hatása alá kerülése. 2. Az érzékszervek adatainak összerendelődése. 3. A birtokolt tér és idő növekedése és benépesedése. 4. A kategóriák kibontakozása.

Heti 1 óra. Előadó *dr. Dienes Valéria.*

3. **Gyermekegészségtan.** A gyermek testi élete, higiéniája. Az újszülött. A csecsemő. A gyermek. A gyermekbetegségek megelőzése, a betegség első tünetei, a beteg gyermek ápolása. A gyermek testi erejének fejlesztése.

Heti 1 óra. Előadó *dr. Grósz Gyula*, egyetemi m. tanár, kórházi igazgató-főorvos.

b) Szemináriumok.

1. **A gyermek foglalkoztatása.** Játék. Mese. Munka. Az 1—3 éves gyermek játéka. Ebbe a korba illő játékszerek feladata és kellékei. A korai mese. Az emlék-meséléstől a képzeleti meséig. A gyermek korai meséi. Az 1—3 éves gyermek munkái.

Heti 1 óra. A szeminárium vezetője *dr. Dienes Valéria.*

2. **A gyermek beszéde és munkája.** A 2 éven aluli gyermek kifejező eszközei. A csecsemő sirása, mint beszédpótló. A gögicselés, mint a beszéd fonetikai előgyakorlata. A gögicselés jelen-

téseselemei. A beszéd kifejlődése a sirásból és gögicselésből. Az egyszavu mondat. Az első mondatszerkesztések.

Heti 2 óra. Vezeti *dr. Dienes Valéria*.

c) Gyakorlati órák.

1. **Nevelés és módszertani gyakorlatok.** Tanulmányi kirándulások modern módszerekkel dolgozó iskolákba, napközi foglalkoztatókba, kiseddóvókba és játszóterekre. A módszertani eljárások konkrét szemléltetése és magyarázata, a nevelési elvek és módok gyakorlati ismertetése.

Havonkint 2 kirándulás. Vezetik *Nagy László* és *Domokos Lászlóné*.

2. **Gyermekápolási gyakorlatok.** Kórházak, menhelyek megtekintése és gyakorlati bevezettetés a gyermekápolás elemeibe.

Havonkint 1 kirándulás. Vezeti *dr. Grósz Gyula*.

II. Félidő.

a) Előadások.

1. **Gyermeklélektan és neveléstan.** Heti 2 óra. — Előadó *dr. Dienes Valéria*.

2. **A gyermek lelki fejlődéstana.** Az iskolásgyermek szellemi és erkölcsi fejlődése főleg a 8—19 éves korban.

Heti 1 óra. Előadó *Nagy László*.

3. **Gyermekegészségtan.** Heti 1 óra. Előadó *dr. Grósz Gyula*.

b) Szemináriumok.

1. **A gyermek foglalkoztatása.** Játék. Mese. Munka.

2. **A gyermek beszéde és munkája.** Heti 2 óra. Előadó *dr. Dienes Valéria*.

c) Gyakorlati órák.

Mint az 1. félidőben.

Beiratkozás. Az iskola növendéke lehet minden nő, aki a gyermeknevelésben tökéletesíteni kívánja magát.

Beiratkozni csak egész tanévre lehet. Az évközi kimaradás a hátralékos tandíjat esedékessé teszi.

Beiratási díj 10 korona.

Tandíj: Az összes órák hallgatóinak félidőnkint 150 kor. Az

előadó órák hallgatóinak félidőnkint 100 kor. Egyes előadássorozatra iratkozóknak félidőnkint 60 kor.

A tandíjak trimeszterenkint előre fizetendők. Indokolt kérésre az iskola megengedi a havonkinti fizetést is.

Beiratkozni már a nyár folyamán lehet a M. Gyermektanulmányi Társaság irodájában (VIII., Üllői-ut 16/b) kedden és pénteken d. u. 4—7.

Nyilvános előadások. Az iskola szélesebb körben is terjeszteni óhajtja gyermektanulmányi és nevelési szempontjait s evégből igen csekély belépti díjjal népszerű előadásokat rendez, melyeknek idejéről és helyéről később történik intézkedés.

Értesítés. Az iskola iránt érdeklődők minden szükséges felvilágosítást megkapnak a M. Gyermektanulmányi Társaság irodájában. Levélbeli megkeresések az iskola igazgatójához dr. Dienes Valériához Budapest X., Tisztviselőtelep, Család-u. 28. intézendők. Az iskola ügyében fogad kedden és szombaton d. e. 12—1. Jelentkezéseket* ő is elfogad.

Személyi hírek. Ó Felsége a király *Edelmann Menyhért dr.-t*, a nagyváradi áll. gyermekmenhely igazgató-főorvosát, a háborús évek alatt a gyermekvédelem terén szerzett érdemei elismeréséül a II. osztályú polgári hadi érdemrenddel tüntette ki. Edelmann Menyhértnek a gyermekvédelmen kívül a gyermektanulmányozás terén is elismerésre méltó érdemei vannak. Ő szervezte s vezeti a Magyar Gyermektanulmányi Társaság nagyváradi fiókkörét s egyik fő előadója volt az I. magyar országos gyermektanulmányi kongresszusnak. Szívesen üdvözöljük.

Budapest székesfőváros tanácsa június végén polgáriskolai rendes tanárokká választotta *Nemes Lipót*ot és *Gröber Vilma*t, a M. Gyermektan. Társaság titkárait s *Fodor Márk*ust, a Társaság jegyzőjét. Üdvözljük őket.

Vértes O. József dr., az ideges gyermekek áll. iskolájának tanügyi vezetője, gyógyító pedagógiai rovatunk egyik vezetője, május hónapban erős mellhártya-gyulladásban megbetegedett s június közepén súlyos operáción ment keresztül. Ma már túl van a veszedelmen és állapota jelentékenyen javult. Kiváló gyógyító pedagógusunknak s jeles munkatársunknak mielőbbi teljes felgyógyulást és régi munkakedvének visszatérését szívből óhajtjuk.

Farcádi Sándor Domokos. A magyar gyermektanulmányozásnak s a pedagógiának egy szerény, de értékes munkása hunyt el. F. Sándor Domokos, nyug. tanítóképző-intézeti tanár. A székelyszerű áll. tanítóképzőnek volt a tanára, ezelőtt 13 évvel nyugalomba vonult és felköltözött Budapestre családjával. Mikor megindult A Gyermek c. lap, ennek munkatársául szegődött. Ő ismertette a hollandiai és a belga-flamand műveket és folyóiratokat s ő végezte a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak hollandi és flamand levelezéseit, mert e nyelvet fiatal

korában Hollandiában teljesen elsajátította. A Gyermekek olvasói bizonyára jól emlékeznek kedves magyarsággal írt cikkeire. F. Sándor Domokos az ő csendes munkájával nagy sikereket szerzett a magyar gyermektanulmányozásnak, különösen 1911-ben a brüsszeli I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus alkalmával. Az ő flamand ismertetései- nek s levelezéseinek köszönhetjük jórészt azt a szívélyes fogadtatást és előzékenységet, amelyben a belga gyermektanulmányozók a kongresszuson a magyarokat fogadták. Kegyelettel őrizzük e puritán lelkű szerény, szorgalmas pedagógusnak emlékét.

Gyermektanulmányi szempontok a testnevelésben. Az Országos Testnevelési Tanács igen fontos alapvető munkát végez mostanában a testnevelés modern átalakítása körül az összes iskolafokozatokra vonatkozólag. Az 1915—6. isk. évben elkészítette az összes iskolákat összefoglalóan az egész nagy reform irányelveit, megállapította az iskolákban a test nevelésére fordítandó idő mennyiségét (hetenként négy testnevelési óra, két játszódélután s havonként egy egész kiránduló nap), a tantervek készítésének, a módszeres eljárásoknak alap gondolatait s pedagógiai rendszereit. Az 1916—7. iskolai évben a Testnevelési Tanács már hozzáfogott a részletmunkához: elkészítette az elemi és a polgári fiú- és leányiskolák számára a tanterveket.

A Testnevelési Tanács által végzett munkálatoknak modern szelleme egyrészt abban áll, hogy igyekeznek felhasználni mindazon rendszereket és szempontokat, amelyek az újabb időkben a szakkörökben fölmerültek. Így megkülönböztet 1. a rendgyakorlatokon, 2. a testedző gyakorlatokon kívül 3. a lélekre és testre egyaránt ható ú. n. „nevelő testgyakorlatokat“, 4. játékokat, 5. atletikai gyakorlatokat (sportokat) s ezt a csoportosítást az elemi iskolán kezdve az összes iskolákban keresztülviszi, amivel már megtörte a régi „tornának“ egyoldalúságát s a test nevelésének a szellemi nevelésben is megfelelő részt juttatott. A testnevelés fogalmát még inkább bővítette és hatását egyetemesebbé tette azzal a Tanács, hogy annak körébe, különösen *Andor* Endrének, a Testnevelési Tanács titkárának sürgetésére, bevonta a gyermekek kézügyesítő foglalkozásait is, az ú. n. *szlőjdöt* s főleg a *kertészkedést*, mint a szabadban üzött testerősítő s szelleműdítő, képző foglalkozást. Szembeötlően jellemzi még e tervezeteket, hogy az ú. n. „testerősítő izomgyakorlatok“ alapjául a legmodernebb svédrendszert (*Lingh* rendszerét) fogadták, el az összes iskolákra vonatkozólag, anélkül, hogy mellőzték volna a német tornarendszer értékes elemeit.

Ezekkel a magukban véve is nevezetes reformokkal nem elégedett meg a Testnevelési Tanács, hanem oly szempontokat is érvényesített, amelyek a testnevelés általános pedagógiai irányát és értékét még jobban erősítik, fejlesztik. Szó sincs a külföldi rendszerek szolgálai utánzásáról, hanem azoknak intenzív, a módszeres eljárások szellemét megadó, önálló átalakításáról. Az átalakításnak két irányáról van szó, amelyek azonban egymással szorosan függenek össze.

Az egyik átalakító eszme a *magyar nemzeti szempontoknak* érvényesítése, amire nézve *Farkas* Sándor tanácsstag, a képzőintézetek felügyelője, tette meg az indítványt. Eszerint a magyar gyermek lelki éle-

téhez s a nemzeti népies szokásokhoz kell alkalmazni a testnevelés rendjét és módszerét. A másik a *gyermektanulmányi gondolat*, amelyet Nagy László tanítóképző-intézeti igazgató törekedett indítványaival s részletes dolgozataival belevinni a Tanács munkálataiba. Ezen felfogás szerint a *gyermeki lelki és testi fejlődés fokozatainak figyelembe vételével állapítandó meg a testnevelés tanterve és módszere*. A gyermektanulmányi szempontok érvényesítése közelebb viszi az elvont rendszereket a gyermek lelkületéhez, lehetővé teszi a gyermek egyéniségének fokozott szemleltartását, érvényesülését és fejlesztését, az erkölcsi és a gyakorlati intenzivebb keresztülvitelét, sőt mivel a fejlődési fokok s a tanításban értékesítendő játékok, táncok és különböző tevékenységek a magyar gyermekek tanulmányozása alapján állapítottak meg, a gyermeklélektani alap a magyar nemzeti irányt is magában foglalja. A Testnevelési Tanács a neki előterjesztett alapos megokolások és részletes munkálatok alapján teljesen magáévá tette a nemzeti s ezzel együtt a gyermektanulmányi irányelveket s azok értékesítését határozta el a tantervben és a módszeres utasításokban. Ezen elvek bizonyos mértékig módosítják nem csupán a gyermekjátékok, a sportok, tánc és ritmikai gyakorlatok, hanem a testerősítő izomgyakorlatok anyagát és módszerét is.

A Testnevelési Tanács ezirányú munkálatai még nincsenek befejezve. A tanácskozásokat *Berzeviczy Albert* elnök és *Demény Károly* postai főigazgató, alelnök, vezették s az előadói tisztet *Kmettykó János* tornatanár és *Bély Mihály* fővárosi szakfelügyelő töltötték be nagy szorgalommal és tudással.

Nyilvános gyermektanulmányi értekezlet Vácon. A Váci Patronázs-egyesület gyermektanulmányi osztálya, amely a Magyar Gyermektanulmányi Társaság támogatásával működik, május 5.-én tartotta első nyilvános gyermektanulmányi értekezletét. Az értekezletet *Sáfár Béla* ref. lelkész, a gyermektanulmányi osztály elnöke, vezette. Részt vettek benne *Podhorányi József* kanonok, a Váci Patronázs-egyesület elnöke, *Hollós Sámuel* titkár, a váci nagyközönségből, az orvosi és pedagógiai karból számosan; a Magyar Gyermektanulmányi Társaság küldöttsége (*Eötvös K. Lajos, Ballai Károly, Stelly Gizella, Bognár P. Cecil, Drózdly Győző*) *Nagy László* alelnök vezetése alatt. A nyilvános értekezletet *Sáfár Béla* elnök lelkes beszéddel nyitotta meg, amelyben a gyermektanulmányi mozgalmat a nemzeti kultúra szempontjából méltatta. *Bognár Pál Cecil* a *gyermek költészetéről* tartott előadást. (A jövő füzetben közöljük.) Utána *Nagy László* a *gyermektanulmányozás feladatairól* adott elő s ismertette a gyermektanulmányozásnak átalakító hatását a társadalmi, a pedagógiai felfogásra, a gyermekvédelemre s igazságszolgáltatásra. *Nagy László* ezt az előadást *Nemes Lipót* helyett tartotta, aki tételét „*az iskolás gyermekek szociális viszonyairól*” betegsége miatt nem tarthatta meg. A lelkes hangulatú értekezletet *Sáfár Béla* elnök köszönő szavai rekesztették be.

Az esztergomi fiókkör első nyilvános ülése. Ez évi május hó 16.-án délután a szentbenedekrendi főgimnáziumban tartotta első nyilvános ülést legfiatalabb fiókkörünk, az *esztergomi fiókkör*. Az ülésen nemcsak a magas klérus több kiváló tagja, nemcsak az esztergomi összes

tan- és nevelő-intézetek igazgatói, tanárai, tanítói és nevelői vettek részt, hanem Esztergom városának intelligens közönsége, élén a polgármesterrel, is részt vett, sőt különös örömmel láttuk a középosztályba tartozó anyák között a fejkendős iparos és zsellér anyákat is. Valóban a megértésnek látható jeleivel indult meg Társaságunk ezen legújabb szerve munkás útjára, hogy így lesz, bizonyítja a helyesen, konkrét célok kitzésével megállapított munkaprogramm. Mi a legnagyobb melegséggel és szeretettel köszöntjük az esztergomi fiókkörünket, élén *Walter Gyula* dr. püspök, elnököt, *Parcsami* Henrik szentbenedekrendi tanár, ügyvezető alelnököt és *Obermüller* Ferenc főreáliskolai tanár, titkárt, mint akiknek lankadatlan, kitartó s céltudatos működéssel sikerült a fiókkör létesítése. Taglétszáma már a 90-et is elérte.

Az ülésről szóló tudósításunk a következő:

Az ülést *Walter Gyula* dr., c. püspök lendületes s a gyermektanulmányozás rövid történetét felölelő beszéddel nyitotta meg. „Mint a meteorológus — úgymond — óráról-órára pontosan jegyzi a hőmérsék ingadozásait; a szelek irányát, erejét; a csapadék leverődésének tartamát, mennyiségét: akként figyelni a napjainkban oly sokat emlegetett új tudományág a gyermek tulajdonainak minden jellemző vonását és tünetét.

Nyitott szemmel, éber érdeklődéssel, tudományos eszközökkel fürkészi és kutatja, vajjon mindennapi, szélteben előforduló, avagy a szokott tipustól eltérő alak várja-e a tanító, nevelő tevékenységének irányító behatásait? Gondolatainak, érzéseinek, akaratának egén mutatkoznak-e önálló fényű csillagok? Vándornak ígérkezik-e, aki önérzetére, határozottságára, kitartására támaszkodva, bátran szembeszáll a létküzdelmek nehézségeinek, fádalmainak terheivel? Verítékezve, bizakodva vág, ha kell, új csapásokat és azokon tör, száguld előre? Avagy idegenkedik-e az úttörés gondjaitól? Szívesebben símul-e a körülményekhez? Alkalmazkodik a helyzetekhez? Csatlakozik annak az áttekinthetetlenül népes nyájnak csendes soraihoz, amelyet az egyhangú kolomp tompa szava vezet és irányít?!

Minél behatóbb, minél tüzetesebb a gyermek testi és szellemi tényleges viszonyairól gyűjtött tapasztalat, annál világosabban tárulnak a nevelő elé feladatai és kötetmei. A módok, eszközök, intézkedések, amelyek a tehetségek szabad kibontakozásának, önálló fejlődésének, egyéni kialakulásának gyümölcseit érlelik.

Nemesak az elméleti tudományt gazdagítja ennél fogva az új irányzat, hanem a gyakorlati nevelés munkáját is könnyíti, tudatosabbá, sikeresebbé avatja.“

Melegen üdvözölte a központ kiküldötteit, *Nagy* László ügyvivő alelnököt, *Dienes* Valéria dr. előadókat (a központból! még részt vettek: *Répay* Dániel, *Ballai* Károly és *Nemes* Lipót titkárok és *Drózdny* Gyöző), az ülést megnyitotta.

Azután *Parcsami* Henrik ügyvivő alelnök vázolta a fiókkör teendőit. Beszédéből közöljük a következőket:

„A tudományos megállapítások nyomán az egyesület praktikus módokat határoz meg, melyek hivatva vannak a rossz példák és hatások letörésére, megakadályozására — társadalmi úton; a tanítás anyagának

és módjának megállapítására — pedagógiai úton; végül a kapcsolat és együttműködés megteremtésére a gyermek hozzátartozói s a vele hivatásszerűen foglalkozók között. Az iskola ugyanis egymagában, bármilyen megfeszített munkát végezzen is, a nevelésnek nem lehet sem egyetlen, sem legfőbb tényezője. Nyíltan kimondom, hogy balga képzelgésben él az a szülő, aki a teljes lelki megnyugvásnak adja át magát, mert hogy gyermekét jó kezekben tudja az iskolában s így elégnek tartja, ha a szülői ház csak a testiekéről s a külsőkről gondoskodik. Az iskolának kettős a feladata, s bizony több idő megy a tanításra, mint a nevelésre. Az iskola tömeget nevel s így bizony csak avval foglalkozhatik egyénileg, aki a külső fegyelmet szegi meg s a büntetést itt is a szülői házra utalja. Az iskola csak a külsőt látja s az után ítél, már pedig a bizonyítványért s esetleges anyagi jókért sok áldozatra kész az ifjú, meghúzza magát s illedelmesnek látszik anélkül, hogy valójában az lenne. Ma még nagyok az akadályai annak, hogy a gyermeket a három tényező: iskola, család és a társadalom együttesen, közös eszmék és megegyezések szerint nevelje, de nekünk elsőrendű céljaink közé tartozik, hogy ezeket az akadályokat eltüntessük, akár az iskolában, akár a másik két tényezőben rejlenek is azok. Nevezetesen el akarjuk tüntetni a feltétlenül szükséges bizalomnak akadályait a szülők és nevelők között s meg akarjuk akadályozni, hogy bevett társadalmi intézmények ne rombolhassák le az oltárt, mellyé a gyermek lelkét neveljük.

Egyesületünk tehát nem pusztán pedagógiai kör, sőt inkább minden iskolától s iskolai hatóságtól független szerv, melyben mindazok egyesülhetnek — és kívánatos is, hogy egyesüljenek, — kiknek a gyermek sorsa szívéen fekszik, s melyben mindenki közölheti tapasztalatait s meghallgathatja másokéit s ekként hozzájárulhat egy-egy téglával nemzetünk nagyságának kiépítéséhez.

Mi az anyaegyesület szabályai szerint és égisze alatt működünk, de minthogy működésünk tárgya az esztergomi gyermek, ennek pedig más az értelmessége — minthogy más az érdeklődési köre; mások a lelki tulajdonságai — minthogy mások a ható tényezők s mások különösen a körülményei, mint a fővárosinak vagy más vidékének, azért különös helyi missziót óhajtunk teljesíteni, s erre a munkára szólítjuk fel az érdekelteket s viszont időnkénti nyilvános előadásokkal magunkat s másokat helyes, tudományos és gyakorlati elvekkal akarjuk megismertetni.

Nincs úgyszólván intelligens ember városunkban, aki egyik vagy másik téren ne buzgólkodna hivatalán kívül is a kultúráért. Viszont nincs senki köztünk, aki vakon követhetné kitzüött irányát anélkül, hogy számba ne venné azoknak értelmességét, lelki tulajdonságait és körülményeit, akikkel kultúrális munkásságában foglalkozik. Mindenkinek érdeke tehát, hogy munkásságának bensőségessé, eredményessé tétele céljából mások tapasztalataival összevesse a magáét, hogy tanuljon, okuljon, a korral folytonosan haladjon, már pedig ha összefogunk, ha lesz szervezetünk, mely szigorú igazságok alapján kifelé is hatásosan érvényesül, nem azoknak boldogságát mozdítjuk-e elő, kik a hazának, városunknak, külön-külön mindnyájunknak, meg szebb jövőnknek is drága kincsei, reményei!“(

Majd Nagy László ismertette a gyermektanulmányozás célját, módszereit és eredményeit, amelyet a közönség nagy figyelemmel kísért s lelkesen fogadta. Végül *Dienes Valéria* dr. a család és a gyermek viszonyáról beszélt láthatóan emelkedő hatással. Közvetlen és ihletett előadása után lelkesen ünnepelték a kiváló előadót. Végül még *Walter Gyula* dr. elnök tolmácsolta az előadóknak a főkkör köszönetét. „Fogadják azt a m. t. Előadók — mondta — azzal a meggyőződéssel, hogy nem hullottak terméketlen talajra a magvak, amelyeket kebleinkbe hintettek. Mint a zene hangjai, megrezgettették bensőnk legérzékenyebb húrjait és kellemes zöngéikkel állandóan azokra az eszményi kötetelmekre fognak figyelmeztetni, amelyeket a nevelés fontos munkája körül soha sem szabad szem elől téveszteni.“

Ujabb szülői értekezletek az Uj Iskolában. Míg a tél folyamán a szülői értekezletek tárgya általános gyermektanulmányi és a gyermek testi és szellemi fejlődését részleteiben figyelemmel kísérő tárgyról szólt, továbbá az egyiket a pszichográfok ismertetésének szenteltük az egyéni lélektan nagy vázlatával együtt, megmagyarázván ez egyéni jellemrajzok értelmét, gyakorlati hasznát, a szempontokat, melyek szerint készültek, a legerősebb hajlamot feltáró jelentőségüket stb., addig az utolsó szülői értekező tárgya a jövő iskolai évben meginduló *középfokú oktatás* volt. Az értekező *Domokos Lászlóné* ismertette az új középiskolai rendeletet és tananyagot és megbíráltta azt a 10—14 éves gyermek lélek- és fejlődéstana szempontjából. Vázolta az Uj Iskola középfokú osztályainak célját, módszereit évfolyamonként, az anyagát részletesebben és alkalmazkodását az ezen korban lévő gyermekekhez, kiknek sajátos értelmi, érdeklődésbeli és érzelmi berendezkedését és akarati jellegét szintén ismertette, összevetvén a gyermek szempontjait a nyújtandó tanítási és nevelői eljárással. Az értekező megállapította, hogy csakis ilyen szempontok lehetnek e korbéli gyermek belső követelményeinek megfelelőek, nem a gimnázium leketaníttatása és grammatizáltatása. Végül ismertette ez osztályok helyzetét a polgári és leányközépközpiskolával szemben.

Az Uj Iskola továbbfejlesztése. A folyó tanévben felmerült a szülők részéről a kívánság, hogy az Uj Iskola szellemében, fejlődéstani alapelveivel és újított módszereivel már most, a háború folyamán, nyissunk magasabb tanintézetet. Az Uj Iskola elnökével: *Nagy László*-val és az elnöki bizottsággal történt részletes tanácskozások nyomán, az Uj Iskola vezetősége és a Gyermektanulmányi Társaság megtették a kellő hivatalos lépéseket a *szeptemberben meginduló középfokú oktatás* ügyében.

Középfokú oktatásnak azért nevezzük az Uj Iskola magasabb osztályait, mert bár ezek nyilvánossági joguk szerint polgári iskolai osztályok lesznek, anyagukban a polgári iskolai anyag mellett felveszik azt a különbözetet, ami a leány-középközpiskolák anyagában van, hogy így az átmenetet bármikor könnyen az iskola erkölcsi és anyagi terhére lehetővé tegyék. De mert sem a polgári (bár ez még inkább), sem a leány-középközpiskola anyaga és tárgybeosztása nem felel meg a gyermekfejlődéstani követelményeknek, elhagyván, ami e korban természetszerűen kell és követelvéen időelőtti elvont, formális ismeretek halmazát, ezért mi

e kereteken belül megvalósítjuk az *Uj Iskola* eredeti programját, mely szorosan alkalmazkodik a 10—14 éves gyermek testi és lelki berendezkedéséhez. Hogy ezt mi minden túlterhelés nélkül tehetjük és vállaljuk, onnét van, mert módszereink itt is megtalálják azt a legegyszerűbb módot, melyen a gyermek önálló kutatása folytonos belső feszültség mellett a legeredményesebb. A gyermekek az előírt anyagon kívül pár heti órában foglalkozni fognak még fizikai és kémiai kísérletekkel, eszközeik készítéséhez a kisleányok műhelymunkái tanításban is részesülnek, a kísérletezések az élő állati és növényi megfigyelések terén is szerepelni fognak, földrajz tanulásukat kutatók és nagy utazók leírásainak olvasásával és feldolgozásával egészítik ki, magyar nyelvi olvasmányaikat pedig a történeti mult, az időben távoli dolgok megérezkítésére szolgáló történelmi korszékek. A német nyelv tanítására igen nagy gondot fogunk fordítani.

Felvételnek e középfokú oktatás első osztályába — szeptemberben csak ez nyílik meg — négy elemi osztályt végzett normális és egészséges leányok. Sok szülő, ki fiát mindenképen ilyen rendszerű iskolába akarja járatni, folyamodni fog, hogy az fiúkra is kiterjesztessék!

*

Ezenkívül az *Uj Iskola* az iskolás kor előtti időre is kiterjeszti figyelmét és egészen gyermektanulmányi alapon álló *kisdedövót* akar szervezni. Ennek megvalósulása *Takácsné Berényi* Ilona személyéhez kötött. Az *Uj Iskola* csupán segítségére siet ebben, tisztelvében benne a kitünő gyermektanulmányozó pedagógust.

A Gyermektanulmányi Társaság eljárta az állami hatóságoknál abban az ügyben, hogy *Takácsné*t megkaphassuk. *Ha ez sikerül, felvesszünk a szeptemberben meginduló kisdedövónk számára csupán 4 $\frac{1}{2}$ —6 éves fiúkat és leányokat.*

Kapronczay mintatanítása az Uj Iskolában. Kiváló pedagógusok meghívásával az *Uj Iskola* mintatanítások szervezését is programmba vette. Ilyen tanítás volt *Kapronczay* Mihály fővárosi énektanáré, ki teljesen eredeti, gyermektanulmányozóknak feltétlenül kitünő, a gyermekhez alkalmazkodó énektanítási módszerét mutatta be. Fél óra alatt meglepő eredményt ért el. A tantestület *Kapronczay* tanítását a gyermektanulmányi szempontoknak megfelelőnek találta s elhatározta annak alkalmazását.

Ajánlatos volna, ha *Kapronczay*t, kitünő módszere bemutatására, minél több iskolához meghívnák, esetleg hivatalosan kiküldenék.

Nyilvános gyermektanulmányi értekezletek Szegeden. Szegedi fiókkörünk március hó 11.-én ismét igen élénken látogatott nyilvános gyermektanulmányi értekezletet tartott. Az értekezleten a fiókkör társelnöke, *dr. Turcsányi Imre* kir. tanácsos, gyermekmenhelyi igazgató-főorvos elnökölt. Előadók voltak *Frank Antal*, a lévai állami tanítóképző tanára, ki „*Aktivitás az iskolai nevelésben különös tekintettel a háborúra*“ és *Plichta Béla* szegedi siketnéma-intézeti tanár, ki „*A tehetség értéke*“ címen tartott előadást. A nagyszámú hallgatóság nagy tetszéssel fogadta az eredeti gondolkozásra, eszmékben gazdag s a tárgy alapos ismeretére valló fejtegetéseket. A megjelentek érzelmeit tolmá-

csolta az elnök, mikor az előadóknak szép és tartalmas előadásaikért a fiókkör őszinte köszönetét nyilvánította.

Aktivitás az iskolai nevelésben különös tekintettel a háborúra.
Szegedi fiókkörünknek f. évi március hó 11.-én tartott ülésén e címen tartott előadást *Frank Antal*, a lévai állami tanítóképző tanára. Előadásának tartalmát a következőkben közöljük:

A nevelésnek rendkívül nagy a szerepe a nemzet életének alakulásában s viszont ez utóbbi hat a nevelés sorsára is. E szociális jellegű pedagógia körében, amelyben minden ember nevel. természetszerűleg helyezkedik el az aktivitás, a munka útján való nevelés, amely kettős, társadalmi és gyermektanulmányi forrásból ered. A munkaiskola, az aktivitás, a cselekvő nevelés iskolája, a gyermek egyéniségére alapítja eljárását, amikor lehetőleg minden tanulmányt összekapcsol grafikus (írás, rajz), plasztikus (szlőjd) ábrázolásokkal és egyéb aktivitásokkal, pl. dramatizálással.

Minden háború különösebben figyelmeztet a nevelés munkájának rendkívüli horderejére. A háború szemüvegén át is helyesnek kell tartanunk a munkaiskolának azon elvét, amely szerint fokozottabb figyelmet fordít a fizikum, a test nevelésére. Mind a béke, mind a háború szempontjából rendkívüli módon lekötik érdeklődésünket a munkaiskola értelmi vonatkozásai. Nagy gondot fordítunk az alapvető lelki jelenségekre. A földrajz tanításánál térképrajzoló és térképolvastató tevékenységet fejtünk ki; a fogalmazás körül a személyes élményt hangsúlyozzuk; a számtant az aktivitás igénybevételével és a szociális jelleg kidomborításával tesszük elevenebbé; a geometriában nagy szerepet játszanak a mérések, rajzolások, alakítások stb., a fizikában a növendékekkel készítetünk primitív természetű kísérleti eszközöket; a természetrajz és gazdaságtan terén állatok tenyésztésével és növények termesztésével is foglalkozunk. Ezeknek a tevékenységeknek óriási jelentőségük van a háborúban, többek között a távolságok megbecsülésében, a terep felkutatásában, a lövészárkok, a harctéri jelentések készítésében, a telefon, telegráf, repülőgép, hadihajó, fegyverek stb. hadi-fizikai természetű problémák megoldásában (érdekesek a gyermekek hadi-fizikai alkotásai), a gazdasági háború sikeres megvívásában stb.-ben.

A munkaiskola egyúttal megvalósítja a háborús pedagógiai irodalom jelszavait is. Így benne van a gondolatvilágában az egységes iskola (Nationale Einheitsschule) nemzeti gondolata és a tehetségek szabad érvényesítésére való törekvés; ott találjuk a kitartás (durchhalten) és rátermettség (Berufseignung) növelésére való nagy figyelmet; de különösen üdvözöljük a munkaiskolát azon a ponton, amelyen arra törekszik, hogy ismereteinket adott helyzetekben és megpróbáltatások között is alkalmazhassuk (önállóságra, alkotásra való nevelés).

A cselekedtetés révén könnyen érthető, hogy a munkaiskola etikai tekintetben rendkívüli hatásokat fejthet ki. A különböző rajz, kézimunka és mozgás-alakokkal való foglalkozás folytán esztétikai hatásai is figyelemreméltók.

E megbecsülhetetlen előnyökön kívül a munkaiskola hivatva van a család és iskola jelenlegi rideg viszonyának megjavítására.

Aki a munkaiskola szellemét szorgosan kutatja, belátja, hogy abban a nemzetnevelés elvei valósulnak meg.

Neveljünk a munkaiskola szellemében!

K—g.

Szegedi fiókkörünk válaszmánya április hó 3.-án *Orkonyi Ede* dr. kúriai bíró elnöklete alatt tartott ülésén elhatározta, hogy *Plichta Béla* tanárnak „*A tehetség értéke*“ címen tartott előadását azzal az indítvánnyal terjeszti fel a M. Gy. T. elnökségéhez, hogy megállapítván a tehetség felismerésének és fejlesztésének legbiztosabb módozatait, kérje fel a vall. és közokt. miniszteriumot, hogy az egész országban rendelje el a kiváló képességű gyermekek összeírását a róluk való állami gondoskodás céljából s amikor az ország helyzete megengedi, létesítsen az ily gyermekek részére megfelelő alsó, közép és felsőfokú iskolákat. Indítván továbbá a M. Gy. T. az ily gyermekek felkarolására országos mozgalmat, hogy minden nagyobb helységben és városban külön bizottság alakíttassék, mely a kiváló képességű gyermekek taníttatását erkölcsileg és anyagiilag előmozdítaná. Végül pedig hívja fel a M. Gy. T. az orvosok és lélekébüvárok figyelmét a tehetség származásának kérdésére és azoknak a feltételeknek a kutatására, melyek a tehetséges gyermekek származását inkább előmozdítják.

Másik fontos tárgya volt a gyűlésnek dr. Szalay József szegedi főkapitánynak a fiókkörhöz intézett átirata, a gyermekek és fiatakorúak züllésének meggátlása tárgyában, melyről lapunk más helyén szólnak.

Egyéb határozatai a gyűlésnek a következők: A válaszmány *dr. Angyal Pál* egyetemi tanárnak, *Frank Antal* tanítóképző-intézeti tanárnak és *Plichta Béla* tanárnak a fiókkör által rendezett nyilvános gyermektanulmányi értekezleteken tartott értékes előadásaikért köszönetét fejezi ki. Ugyancsak őszinte köszönetet mond a központi elnökségnek a fiókkör részére megszavazott 300 kor. segélyért és a kiadványok megküldéséért. A VIII. gyűjtőív alapján a fiókkör felkérésére Brünner Ödön áll. tanító a külterületen, Benkő János pedig a belterületen gyűjtöttek adatokat; ezenkívül 2 iskolában még folyamatban van a gyűjtés. Az adatok a központ rendelkezésére bocsáttatnak, azzal, hogy felhasználás után (v. felhasználásig) bocsássa a fiókkör rendelkezésére, hogy helyi szempontból is feldolgozhatók legyenek. A kenyérkereseti gyermekmunka védelme tárgyában a fiókkör az érdekelt hatóságok, a gyári és ipari vállalatok bevonásával indítja meg az akciót, melynek előkészítésére Vásárhelyi Julia, a szegedi hatósági munkaközvetítő vezetője, társaságunk tagja, vállalkozott. Az előkészítő munkálatok már folyamatban vannak. Az akcióhoz a központ és a többi fiókkörök támogatását is kérni fogja a fiókkör. A testi fenyíték alkalmazásáról szóló kérdőív megszerkesztésével *Galler Kristóf*, a ped. szakosztály elnöke és *Klug Péter* ügyvezető alelnök bíztak meg. Új tagokul felvették: dr. *Pártos Zoltán*, dr. *Róna Mór* tiszti orvosok, *Tibor György*, özv. *Wichnalek* Ferencné, *Jancsó Józsefné*, *Braun Antalné*, *Puskás Béláné*, *Kun József*, *Szommer Géza*, *Schweitzer Ádám*, *Balás József* és *Mayer Mariska*.

A legközelebbi gyermektanulmányi értekezlet április 15.-én, a közgyűlés ősszel, az első nyilvános gyermektanulmányi értekezlettel egyidejűleg fog megtartatni.

K. P.

Orchesztikai előadás. A dr. Dienes Valéria vezetése alatt álló orchesztikai iskola növendékei nagyszámú, előkelő és megértő közönség előtt mutatták be képességeiket az Urániában. „Az orchesztika mai felújulásában a szépséget akarja kultúránk számára visszahódítani,“ jelzi az iskola programja és mindenki, kinek része volt abban a művészi szenzáció erejével ható gyönyörűségben, hogy végignézhette az előadást, avval a benyomással távozhatott, hogy a már-már kivesző és elérhetetlennek hitt *klasszikus szépség* új hajnala dereng felénk. Új szépségfelfogás ébresztője ez a módszer és az ember úgy érzi, hogy az orchesztika, vagyis a *gimnasztikát, táncot és pantomimikát (taglejtést) egyesítő antik mozdulat-művészet* kapcsán már megszületőben, illetőleg ujjászületőben van az a szépség, „melynek nyomában a művészi érzék és a művészet megértése jár.“ Egyszerre megértjük, hogy miért volt a görög nemzeti karakternek két főjellegzetessége és miért olvadt a görög lélekben olyan harmónikusán egybe a művészi sport, a legtökéletesebb, amit a testi szépség terén produkálhattak és a mítosz, a fantáziának, a transcendentális megérzésekben kifinomodott léleknek a legszebb játéka, mely viszont a művészeteknek legfőbb ihletforrása volt. Tehát nem csupán testkultúrával állunk itt szemben. Igazi, a lelket nemesítő örömmek, életkedvnek, a szellemi élet minden megnyilatkozásában kifejezésre törekvő őserőknek harmonikus testi és lelki szépségnek forrása az orchesztika.

Az előadáson az egyszerű plasztikai és ritmikai mozdulatoktól kezdve a magasabb művészi interpretálásig bemutatták a növendékek szép munkájuk gazdag eredményét. Az orchesztikai gyakorlatok néven szereplő gyönyörű spártai torna-rendszerű gyakorlatokban, melyeket Dalcrose ritmikus gimnasztikájától eltérően zenekíséret nélkül végeztek a legnagyobb pontossággal, az elnyomorgatott modern testben már csak halvány készség gyanánt élő ősi sajátosság, a *formai szépség* jutott plasztikailag kifejezésre. Itt a ritmusnak térbeli megjelenéséről van szó. Majd pedig zeneritmusok mozdulati feldolgozása és kiváló zeneművek — Chopin, Schubert, Grieg — plasztikai értelmezése következett, mely viszont a testnek abszolút ritmikai készségéből folyó *mozdulatszépségét* érzékeltette. Itt már egybeolvad a ritmusnak térben és időben való kifejezése. Hihetetlenül nagy és mert a legősibb és legáltalános emberibb, azért mindenkihez szóló a formai és mozdulatszépségnek kifejező ereje. Ezt különösen a *pantomim-jelenetekben*, azokban az újszerű művészi kísérletekben éreztük, melyeket a ritmikus gimnasztikák kissé egyoldalú módszereiben hiába keresünk. Rabindranath Tagore és Babits Mihály verseire készült kompozíciókat, leginkább Dienes Valéria szerzeményeit, mutatták be művészi interpretálással az iskola leghaladottabb növendékei. Táncolt drámai jelenetek voltak ezek, melyekben minden táncig kerekített mozdulat a lelki élet legfinomabb rezdüléseinek mimikai megjelenítése volt.

A teljes orchesztikai kiképzés három egyenkint is önálló tanfolyamra terjed: plasztikai, ritmikai és mimikai tanfolyamra. Lelkes örömmel üdvözljük ezt a gyönyörű új törekvést, mely a modern pedagógiában meg kell, hogy találja az őt megillető fontos helyet.

Gröber Vilma.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL.

Egy négyéves fiú intelligenciavizsgálata.

Irta : **Büchler Hugó**, nagybecskereki áll. kiségitő isk. igazgató.

Egy városi tanácsos a minap egy pedagógiai csodára kívánta a figyelmemet felhívni. Tudtam, hogy az unokájára céloz, akit már előzőleg ismertem és pusztán nagyapai örömmek, büszkeségnek akartam minősíteni szavait, de ő állhatatos maradt és elmondta, hogy unokája még csak négy éves sincs és már tud olvasni. Nem találtam ugyan helyesnek, hogy egy négyéves fiúnak agyát már az olvasás tanításával nyomorítják, de kíváncsi voltam mégis, mi is az, amit ők olvasnitudásnak neveznek ; azért hát megígértem, hogy másnap megnézem a kis tudóst.

Együttal elhatároztam, hogy megállapítom a kis fiú intelligenciájának fokát. Próba vizsgálatokat tartottam a vele való beszélgetés közben több ízben, míg azután a teljes vizsgálathoz fogtam. Az eredmény megérdemli, hogy a gyermektanulmányozók megismerjék azt és különösen, hogy az intelligencia mérésével foglalkozók egy adattal többet kapjanak a koraérett gyermekekről.

A szóban levő fiúra vonatkozó adatok a következők :

Apja magántisztviselő egy nagy kereskedő cégnél ; 32 éves ; anyja 24 éves ; mindketten neműknek megfelelőleg szépeknek mondhatók, a nő határozottan annak ; anyai részről való nagyapja városi tanácsnok, különösen jól kifejlődött jogi érzékkel megáldva ; anyai részről való nagyanya egyszerű asszony. Apja nagyszüleit nem ismertem, csak a nagyanya él, aki állítólag egyszerű falusi asszony. A fiú a vizsgálás alkalmával még nem volt egészen 4 éves, 74 nap hiányzott ehhez. Testalkata teljesen szabályos, csontrendszere jól kifejlett ; egyébként is korát jól meghaladó testi fejlettséget mutatott. Szeme élénken villog, figyel minden szóra, minden iránt érdeklődik ; nem félénk, sőt nagyon bátor idegennel szemben is. Engem már többször látott, annál kevésbé volt elfogódott. Nem tudta, hogy vizsgálni jöttem, azt hitte, hogy tanítani akarom, aminek különösen örült.

Mivel tudta, hogy tanító vagyok, egyébről sem akart velem beszélgetni, mint az ő olvasókönyvéről. Csakugyan előhozta a nálunk használatban levő Kozma—Szöllőssi—Ember-féle fonomimikai ábécés könyvét és annak több oldalán határozottan jól, folyékonyan és meglehetősen gyorsasággal, az I. osztályú tanulót meghaladó gyorsasággal olvasott. Azt hittem, hogy az emlékezés dolgozik benne és hogy ha megzavarom az ő sorrendjét, nem fog tudni. Csalódtam. Bárhová lapoztam neki, olvasott; szótagolva olvasott; természetesen csak a kis és az egyjegyű betűket. Tovább nem is akartam semmit sem hallani. De ő magától is azt mondta: „Tudom én a nagy betűket is“. Tehát tudja a különbséget kis és nagy betű között. Próbára tettem; tudta, ismerte valamennyit. Még sem hittem. Adok neki ismeretlen szöveget. Eléje tettem Éltés Mátyás: „Rövid útmutató a gyermek intelligenciájának vizsgálatához“ című füzetét; annak címlapját, mely csupa nagy betű, elolvasta. Eléje tettem ugyancsak Éltés próbalapjait, ahol a próbatételek meglehetősen apró betűkkel vannak nyomva; elolvasta. Sőt ismerte a kétjegyű mássalhangzókat is (sz, gy), meg tudta mondani, hogy ennek a betűnek (y) „ipszilon“ a neve és hogy az „esz“ csak akkor „esz“, ha „es“ és „zé“ van együtt. Általában a mássalhangzókat így nevezte meg: té, bé, ká stb.

Szemrehányást tettem a nagyapának, miért engedte meg vagy miért járult hozzá, hogy a gyermeket ennyire kínozzák? Mennyi fáradságba került, míg az alig négyéves fiú ennyit megtanult!

„Téved, kérem. Nem fáradsággal tanulta ő azt, hanem játszva“

„És mennyi idő kellett hozzá, hogy ennyire jusson?“

„Bátran mondhatom, hogy tulajdonképen csak egy hónap. Egyszer meglátogattuk gyógyszerész leányunkat falun, ő ott egy képeskönyvet látott az asztalon, melyen a képek betű alakokat mutattak és megkérdezte, mi ez, mi az? Azóta folyton azt mondogatta, hogy ő iskolába akar járni. El is szökött egyszer a falusi iskolába és csak nehezen tudtuk onnan faluról haza hozni őt. Itt is egy nap eltűnt; az utca sarkán találtuk meg, hóna alatt valami könyv, hogy „ő megy iskolába“. Nekem közbe el kellett utaznom Budapestre, mire én tíz nap múlva visszajöttem, a fiú már meglepett azzal, hogy tud 15–20 betűt. Anyja mutatta neki“.

„De a hang-, illetőleg a betűkapcsolást hol tanulta meg, különösen a néma mássalhangzón kezdődő szótagoknál?“

„Nem tudom, mi az a hangkapcsolás, de annyit tudok, hogy megmondták neki, hogy ha a *b* után *a* következik, akkor azt úgy

kell olvasni, hogy *ba* és így tovább. Ennek analogiájára tanulta a többbit, szinte magától.

Nem szoltam semmit, csak bámultam és figyelni kezdtem a fiút. Alkalmadtán megvizsgálom az intelligenciáját, gondoltam.

A vizsgálatot február 20-án délutáu 4 órakor eszközöltem. Itt csak leadom az eredményt.

Kezdtem a *négyévesek próbáin*.

a) Nemének megjelölése. Nagyon természetes hangon és azonnal megmondta, hogy ő kis fiú.

b) Ismert tárgyak megnevezése. Nagyon helyesen nevezett meg több ismert tárgyat, csak a pénznemeket nem pontosan.

c) Négy szám ismétlése. Mindhárom sort minden hiba nélkül utánam mondta. Arra a kérdésemre, jól mondta-e, azt felelte, hogy jól.

d) Két vonal összehasonlítása. Minden irányba állítva a két vonalat, mindig határozottan felismerte a nagyobbat a kisebbtől.

e) Négy fillér megszámlálása. Pontosán és biztosan számlálta meg. Áttértem a *háromévesek próbáira*.

a) Megmutatja orrát, szemét stb. Minden habozás nélkül határozottan rámutatott a kérdezett testrészekre.

b) Hat szótagból álló mondat ismétlése. Hiba nélkül ismételte mindkét mondatot.

c) Két szám ismétlése. Mindhárom sort minden fennakadás és hiba nélkül utánam mondta.

d) Képek részeinek felsorolása. 1. Bácsi, egy ház, egy néni, egy fiú, hólabda, hógolyó. 2. Egy szembekötős meg nem tudom, mi volt az. 3. Nem tudom, mit láttam.

e) Megmondja mind a két nevét. Nemcsak egyszerűen megmondta, hanem szépen meghajolt és szabályszerűen bemutatkozott így: „A nevem H. Lacika“.

Miután a neki megfelelő és nála egy évvel alacsonyabb korúak próbáit kiállotta, felfelé mentem.

Az ötévesek próbáinál:

a) Két súly megkülönböztetése. A két-két doboz közül mind-egyik esetben határozottan megmondta, melyik a nehezebbik. Végre még azt is megkérdeztem tőle, hogy a négy közül melyik a legnehezebb? Sorra próbálta és helyesen találta meg a legnehezebbet.

b) 14 szótagú mondat ismétlése. Az első mondatot így formuláztam neki az eredeti helyett: „Nyáron mindennap megfürödtem a Bégavízben“. Kihagyta a névelőt. A második mondatot az eredeti

szerint mondtam el neki, ő így mondta utánam: „Ha dolgunkat elhelyeztük, megyünk az udvarra játszani“. Ezt tehát nem ismételte szóról-szóra.

c) Esztétikai összehasonlítás. Mindhárom kártyalapon helyesen jelölte meg a szebb arcot.

d) Hármaskor parancs teljesítése. Esernyő helyett kis kosárkát hoztattam el vele. Pontosan, időrendben teljesítette mindhárom parancsot.

e) Délelőtt-délután megkülönböztetése. Biztosan megmondta, hogy most délután van. Kiegészítő kérdésekre, hogy t. i. mikor van délelőtt, azt felelte: „Délelőtt akkor van, mikor főzünk és eszünk“. (Sokat tartózkodik a konyhában mamájánál és „a Julisnál“).

A hatévesek próbáinál:

a) Négyzet lemásolása. Alig néhány foknyira dülő ferde négyzetet rajzolt; feltűnő volt azonban, hogy az oldalak szinte mértani pontossággal egyenlő hosszúak voltak; csak épen a derékszögek nem sikerültek pontosan. Környezetétől megtudtam, hogy írni, rajzolni nem szokott.

b) Tárgyak meghatározása. Mi az asztal? „Azon eszünk meg csinálunk nyújtófával tésztát“ (l. délelőtt-délután). — Mi a szék? „Nem tudom, mi“. — Mi a ló? „Amit be kell fogni kocsiba“. — Mi a katona? „Aki masiroznak“.

c) Jobb- és baloldal megkülönböztetése. Az első pillanatban tévesen mutatta a jobb kezét, de a következő pillanatban, miután észrevette hibáját, a helyeset mutatta. A második és harmadik kérdésnél már nem habozott. Mindazáltal, hogy mindhárom kérdésre jól felelt, minusznak veszem e feleletet, mert észrevettem, hogy az első helytelen mutatásnál nagyatyjára pillantott, aki mozdulatával elárulta neki, hogy nem helyes a mutatása; ezért igazította ki magát azonnal. A következő kérdéseknél már csak az ügyességét mutatta ki azáltal, hogy jól jegyezte meg magának, melyiket mondják jobbnak s melyiket balnak.

d) 13 fillér megszámlálása. Tökéletes pontossággal számlált, fennakadás és hiba nélkül, ritmikus időközökben.

e) Rajzokon hiányzó részek megjelölése. Az első két képen nem vette észre a hiányzó részt, a harmadikon a szem hiányát azonnal észrevette, hasonlóképen a negyediken a karét. Miután a negyediket is megnézte, azt mondta, hogy mutassam meg neki még egyszer az első kettőt. Megtettem, mire magától rájött, hogy azoknál hiányzik az orr, illetve a száj. Minthogy nem 6, hanem 4 éves

gyermekről van szó, ezt a kétes feleletet plusznak veszem, annál inkább, mert nem nógatásra, hanem magától jött rá, hogy az első képeken is valószínűleg hiányzik valami. Logikus gondolkodás egy 4 éves fiútól.

A hétévesek próbáinál:

a) Összerakó játék. Eleintén bátortalanul próbált, tagadta az összerakhatóságot, majd könnyen összeillesztette a két háromszöget.

b) Képek leírása. Lásd a 3 évesekénél.

c) Dülöny lemásolása. Nem tudta lemásolni, csak 3 oldalt rajzolt le, azokat is rosszul.

d) Négy ércpénz felismerése. A pénznemeket nem ismeri, csak a 2 fillérest mondja krajcárnak; a többi pénznemről összevissza beszél.

e) Négy szín megkülönböztetése. A kéket lilának, a többit azonnal helyesen mondta. A „lila“ magyarázata talán az, hogy az asztal mellett nem volt már tökéletes világítás és így a kéket tényleg nem lehetett pontosan felismerni. Később többféle színt is kérdeztem tőle, mind helyesen ítélte meg, köztük a kéket is.

A nyolcévesek próbáinál:

a) 3 drb. 1. és 3 drb. 2 filléres megszámlálása. Nem tudta.

b) Két tárgy összehasonlítása. „A pillangó fehérszárnyú, a légy feketeszárnyú“. — „Az üveg eltörik, ha megütöm, a fa nem törik“. „A róka kicsi, a könyv sok lap“.

c) Könnyű kérdések. 1. Minthogy nálunk villamosról nincs fogalmuk a gyermekeknek, vonatról tettem kérdést. Felelet: „Kocsira ülni és vissza hazamenni“.

2. „Ha meg akar verni anyuka, én elfutok, nem hagyom magamat“.

3. „Odaadom anyukának vagy a Julisnak“. (Julis a szakácsnő).

d) Öt szám ismétlése. Hibátlanul és gyorsan utánam mondta mind a három sort.

e) Számlálás 20—1-ig. Nem tudott.

A kilencévesek próbáinál csak a d) tételnek felelt meg, amennyiben mindhárom kísérlet hiba nélkül sikerült.

Tovább nem vizsgáltam, mert többnek már úgy sem tudott volna megfelelni.

Összegezve az eredményt, a következő képet kaptam:

	a)	b)	c)	d)	e)
3 éveseknél . . .	+	+	+	+	+
4 „ . . .	+	+	+	+	+
5 „ . . .	+	+	+	+	+
6 „ . . .	+	+	-	+	+
7 „ . . .	+	-	-	-	+
8 „ . . .	-	+	+	+	-
9 „ . . .	-	-	-	+	-

Vagyis: Laci, alig 4 éves fiúnak az intelligenciavizsgálatánál az 5 évet vesszük alapul, mert addig minden próbát hibátlanul fejtett meg; ezenfelül van neki még 10 plusza, ami 5-tel osztva, 2 évet ad eredményül, Lacika intelligenciája tehát az $5 + 2 = 7$ éves gyermek intelligenciájának felel meg.

Kérésre megadták a jogot a gyermek hozzátartozói, hogy egy, két, esetleg három év múlva újra megvizsgálhassam.

Adjuk a nép kezébe

A gyermeknevelés kis kátéját.

Ara 80 fillér, nagyobb (legalább 10 pl.) rendelésnél 25% engedményt ad a kiadóhivatal.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

Jahrg. XI. No. 3—4.

Typen der seelischen Entwicklung des Kindes laut Schulen.

Vortrag, gehalten anlässlich der Eröffnungsfeier der pädologischen und pädagogischen Kriegsausstellung der Schulen zu Esztergom (1. Juni, 1916), von Seminar-
direktor **Ladislaus Nagy**, Budapest.

Unter den Ideen, die durch die pädologische und pädagogische Kriegsausstellung in Esztergom auf die Oberfläche gebracht wurden, verdient ein Plan besondere Beachtung, demgemäß aus den gewonnenen Beiträgen *der psychologische Typus des Esztergomer Kindes zu begründen sei*. Die erhebliche Tragweite dieses Gedankens erblickt Vortr. darin, daß falls sich auf diese Weise die seelischen entwicklungskundlichen Typen der Schüler einzelner Gegenden bestimmen ließen, gleichzeitig eine positive Grundlage zur *Individualisierung der Schulen* geschaffen wäre.

Bei Verwirklichung dieses Gedankens wird unzweifelhaft auf große Hindernisse gestoßen. Vor allem müssen diejenigen Studien beendet werden, wodurch die Grundlage zu einer Individualisierung festgelegt werden könnte. Nunmehr taucht die Frage auf, ob wir uns mehr der *gesellschaftlichen* und *natürlichen* Umgebung der Schule oder vielleicht dem *körperlichen und seelischen Leben des Schülermaterials der Schule* zu widmen haben. Immerhin beiden; zumal die gesellschaftliche und natürliche Umgebung schlechthin teilweise die körperliche und seelische Entwicklung bestimmt. Das ist wohl wahr, dennoch meint Vortr., daß der Gang der individuellen körperlichen und seelischen Entwicklung außer der Umgebung auch von *andern innern angeborenen Faktoren* abhängt, weshalb

a) in erster Reihe die Eigenheiten des körperlichen und seelischen Lebens der Kinder, sowie das Bild ihrer Entwicklung zu begründen wäre (innere Eigenschaften);

b) jedoch die Aufmerksamkeit auch auf jene die Schule umgebenden geographischen, ethnographischen, völkerpsychologischen und sozialen Verhältnisse gelenkt werde, welche zumindest teilweise die typischen Linien der Lebenserscheinungen von Schülern erklären.

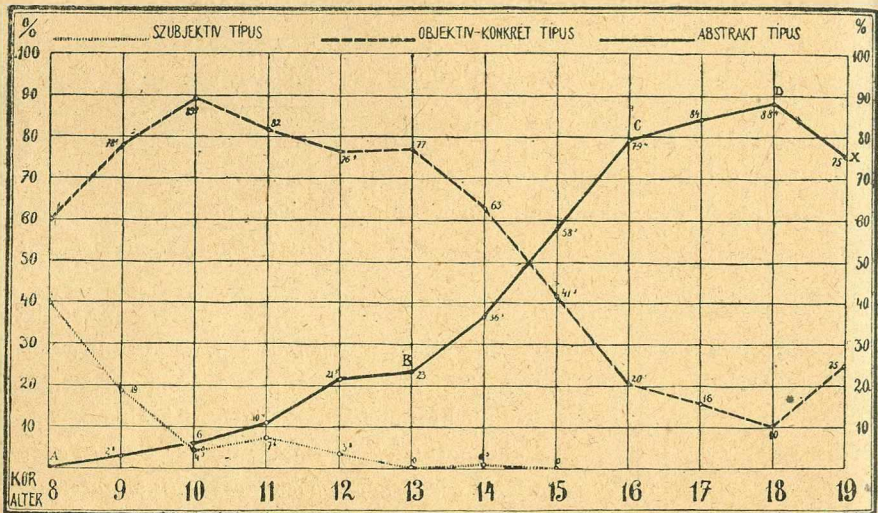
Was die inneren Eigenschaften anbelangt, um einen psychologischen Typus von Schülergruppen irgend welcher Gegend bestimmen zu können, sind zwei Vorbedingungen:

a) es müssen *allgemeine* entwicklungskundliche Schemen der aus den allerorts erbrachten Beiträge vorliegen:

b) dann müssen die *individuellen* Eigenschaften der Schülergruppe einer Gegend, womöglich aus den *gleichgestalteten* Beiträgen bestimmt werden.

Tabelle I.

Allgemeiner Gang der intellektuellen Entwicklung des Kindes.

Diese Bedingungen sind in der Sammelforschung der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung gegeben. Die Datensammlung erstreckte sich aufs ganze Land und ging nach denselben Fragen von statten. Der Fragebogen der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung, der im Winter 1914 behufs Erforschung der Auffassung der Kinder über den Krieg herausgegeben wurde, enthielt 8 Fragen, worauf die Kinder schriftliche Antworten gegeben haben.¹⁾

¹⁾ Die Methode und die Ergebnisse der Datensammlung, sowie die Begründung der psychologischen (subjektiven, objektiv-konkreten, abstrakten) Typen behandelte Vortragender in seinem Buche: *Der Krieg und die Seele des Kindes*. Verlag: Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung. 1916. Budapest.

Betreffs der ersten Frage (Warum ist jetzt Krieg?) verarbeitete Votr. 1661 Angaben von Schülern, auf Grund derer er den *allgemeinen Gang der intellektuellen Entwicklung der 8—19 jährigen Kinder* fertiggestellt hatte. (S. Tabelle I., wo, wie auf allen andern Tabellen die Typen, das Alter und sämtliche Ergebnisse veranschaulicht sind.)

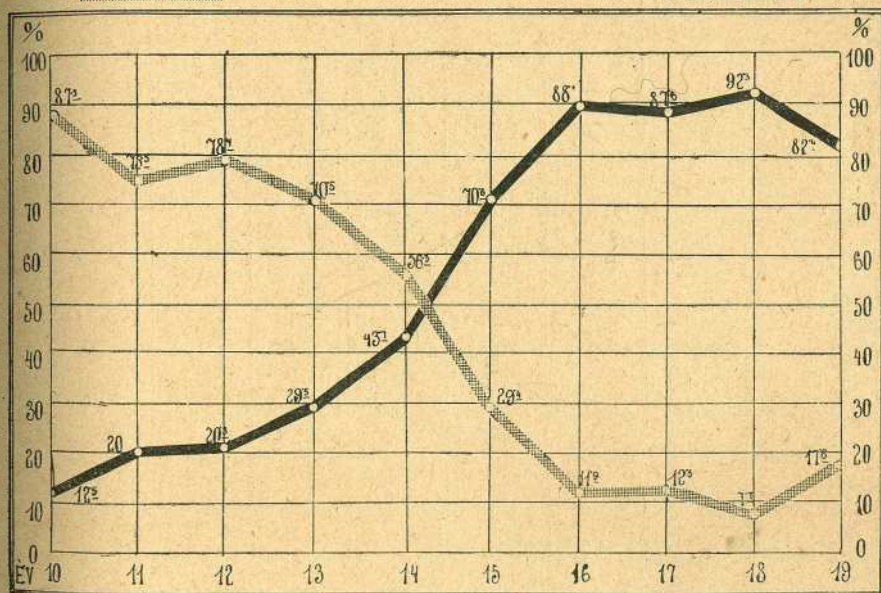
Nachdem Votr. die allgemeinen Kurven der intellektuellen Entwicklung feststellte, machte er den Versuch, auf Grund derselben

Tabelle II.

Intellektuelle Entwicklung der Győrer Gymnasialschüler.

Konkret denkender Typus.

Abstrakt denkender Typus.

Datensammlung auch die Typen der intellektuellen Entwicklung der Schüler einzelner Schulen zu bestimmen. Aus diesem Grunde trachtete er die Kurven der intellektuellen Entwicklung der Schüler von vier Obergymnasien gesondert von einander zu begründen. Diese vier Gymnasien waren:

das Gymnasium der Benediktiner in Győr (an der Donau);

Einige Kapitel dieser Arbeit sind auch in deutscher Sprache erschienen, in der Zeitschrift für angewandte Psychologie. B. 12, Heft 1—2: *Ergebnisse einer Umfrage über die Auffassung der Kinder vom Kriege.*

das staatliche Obergymnasium in Jászberény (an der Zagyva, neben der Teisz, nördl. Seite der ung. Tiefebene);
 das Staatsobergymnasium in Cegléd (Mitte der ung. Tiefebene);
 das reformierte Obergymnasium in Békés (östl. Seite der ung. Tiefebene).

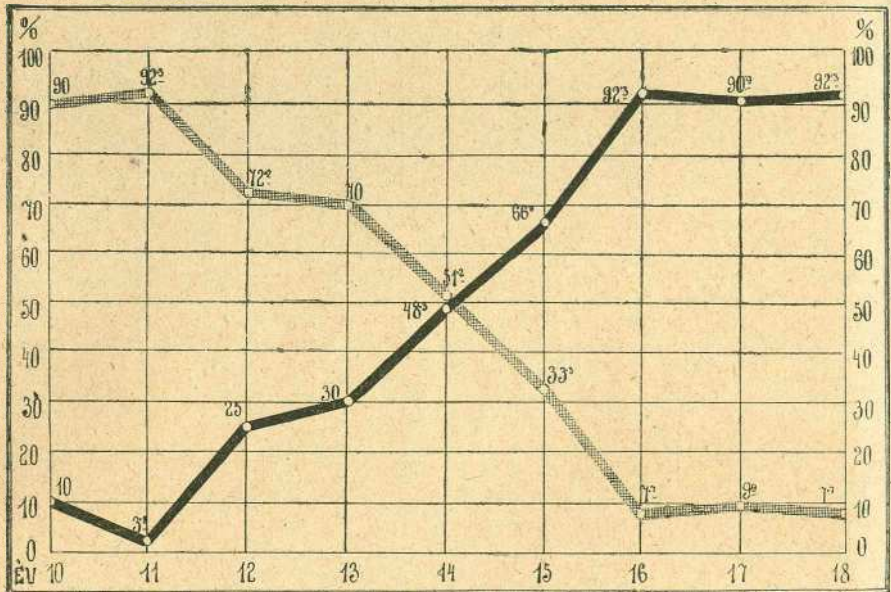
Die intellektuelle Entwicklung der Schüler dieser vier Gymnasien veranschaulichen Tabellen 2, 3, 4, 5 (in „A Gyermek“ Nr. 3—4, S. 149, 150, 151, 152).

Tabelle III.

Gang der intellektuellen Entwicklung der Jászberényer Gymnasialschüler

Konkret denkender Typus.

Abstrakt denkender Typus.

Vermittelst der intellektuellen entwicklungskundlichen Kurve der Györier Gymnasialschüler gewahren wir folgende Eigenheiten (s. Tab. 2.):

a) Die erste Abnahme des konkreten Denkens setzt bereits im 11. Lebensjahr ein, also ein Jahr früher als in der durchschnittlichen Entwicklung.

b) Der Rückgang des konkreten Denkens geschieht vom 13. Jahre an so rapid, daß er nach dem 14. Jahre alsbald aufs Niveau der Minderheit sinkt und im 16., 17., 18. Jahre nur noch in einem unbedeutenden

den Verhältnis vorkommt. Erst im 19. Jahre stellt sich wieder ein Steigen ein.

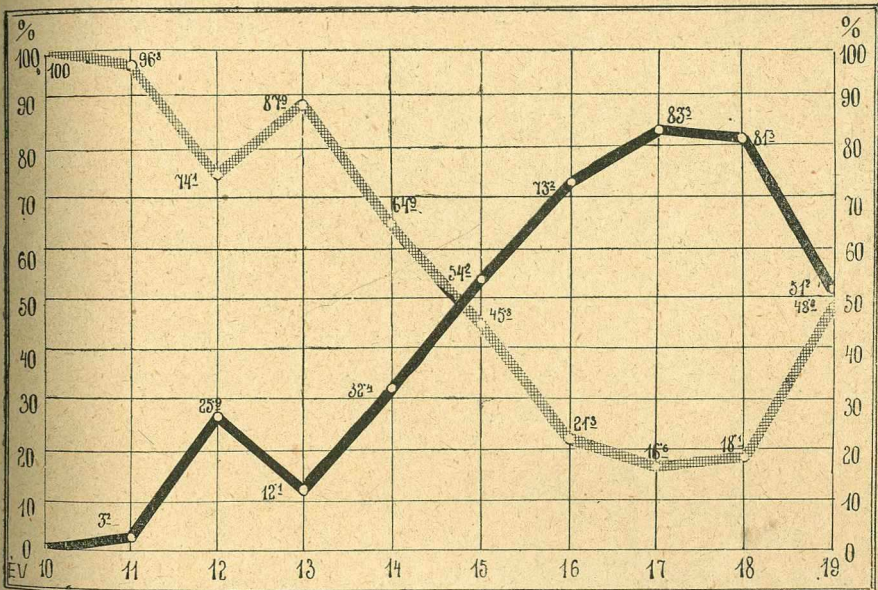
c) Dieser Erscheinung gegenüber schreitet das abstrakte Denken in einem raschen Tempo vor. Das erste Vorwärtsdrängen des abstrakten Denkens fällt bereits aufs 11. Jahr, und entfaltet sich vom 13. Jahre so rapid, daß es nach dem 14. Jahre in den Geistesfunktionen die Führung übernimmt und im 16. Lebensjahr eine solche Höhe erreicht, wie

Tabelle IV.

Gang der intellektuellen Entwicklung der Békészer Gymnasialschüler.

Konkret denkender Typus.

Abstrakt denkender Typus.

das konkrete Denken im Kindesalter. Erst im 19. Jahre zeigt das abstrakte Denken einen Rückgang.

Die Entwicklung der Jászberényer Gymnasiasten zeigt einen solchen raschen Rhythmus, wie die der Győrer, jedoch mit dem Unterschied, daß dieselbe ein wenig veränderter, unsteter ist.

Bei den Békészer Gymnasiasten bemerken wir das erste Vorwärtsdrängen des abstrakten Denkens um ein Jahr später als bei den Győrer, also erst im 12. Jahre. Auch über das 13. Jahr hinaus zeigt die Ent-

wicklung des abstrakten Denkens ein langsames Tempo und erst bei dem 15. Jahre beginnt es die Herrschaft des konkreten Denkens durchzubrechen, wo es dann im 17. Jahre das Maximum erlangt.

Einen Hang zum konkreten Denken können wir am ehesten bei den Schülern des Cegléder Gymnasiums wahrnehmen.

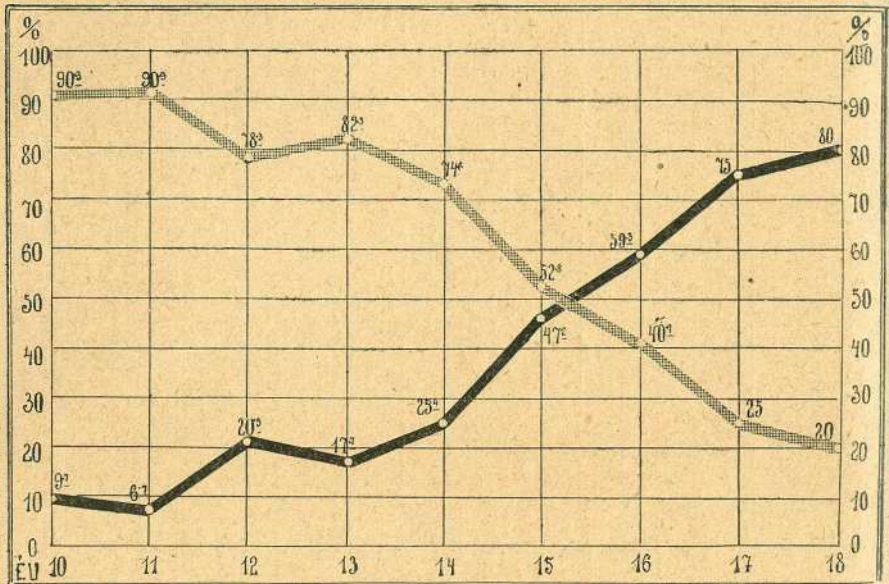
Somit lassen sich zwei Typen der Schüler der genannten vier Gymnasien unterscheiden. *Ein starkes konkretes Denken zeigen die Schüler der Békészer und Cegléder Gymnasien. Eine wesentliche Neigung*

Tabelle V.

Gang der intellektuellen Entwicklung der Cegléder Gymnasialschüler.

Konkret denkender Typus.

Abstrakt denkender Typus.

fürs abstrakte Denken dagegen die Győrer und Jászberényer Gymnasien. In raschem Tempo bewegt sich die intellektuelle Entwicklung der Schüler in den Győrer und Jászberényer Gymnasien, in einem langsameren aber die Békészer und Cegléder Jünglinge.

Die typischen Unterschiede kann man so veranschaulichen, wenn für die Jünglinge jedes Gymnasiums der Durchschnitt sowohl des konkreten wie auch des abstrakten Denkens berechnet wird. Das Ergebnis dieser Aufstellung faßt nachstehende Tabelle zusammen.

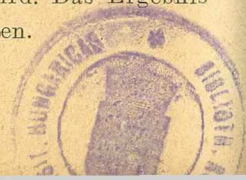

Tabelle VI.

	Durchschnittliche Mittelzahl	Győr	Jászberény	Békés	Cegléd
Prozentsatz konkreter Antworten	54·8%	48·8%	51%	59·2%	61·6%
Prozentsatz abstrakter Antworten	45·2%	51·6%	48·2%	40·8%	38·4%

Bei der Aufstellung dieser Prozente hielt es Votr. für zweckdienlicher, nicht bloß die 8—18-jährigen Schüler, sondern alle, also auch die 9 und 19-jährigen mit heranzuziehen.

Der typische Unterschied läßt sich um so sicherer veranschaulichen, wenn wir die Verhältniszahlen der beiden Prozentsätze ausrechnen. Als Basis nehmen wir die Prozentsätze des abstrakten Denkens und bringen zu diesen die Prozentsätze des konkreten Denkens in ein Verhältnis. Mithin erhalten wir folgende Formel:

$$\frac{\text{Abstraktes Denken}}{\text{Konkretes Denken}} = \frac{A}{K}$$

Laut dieser Berechnung wird sich das Bild der vorherstehenden Tabelle wie folgt ausnehmen:

Győr	$\frac{A}{K}$ 1·06
Jászberény	0·94
Durchschnitt	0·82
Békés	0·69
Cegléd	0·62

Über dem Durchschnitt stehen daher die Gymnasien in Győr und Jászberény, darunter die in Békés und Cegléd. Daraus erhellt deutlich, daß hier von zwei verschiedenen Typen die Rede ist.

Nunmehr taucht die Frage auf, inwiefern diese typischen Unterschiede der intellektuellen Entwicklung von innern und äußern Faktoren abhängen. Betrachten wir zuvörderst die *äußern Faktoren*, um nachher auf die innern zu schließen.

Es sei bemerkt, daß die pädagogischen Wirkungen nicht in Betracht genommen worden sind, indem unter den gegenwärtigen didaktischen Verhältnissen sowohl der Lehrstoff, wie auch die Unterrichtsmethode in den verschiedenen Gymnasien nur kaum von einander abweichen. Die eigentliche Ursache der typischen Unterschiede suchte Votr. vornehmlich in den sozialen Verhältnissen der Schüler, weshalb er die Eltern derselben laut ihrer Beschäftigung in zwei Gruppen verteilte, u. zw.:

a) zur intelligenten Klasse zählte er die Rechtsanwälte, Aerzte, Ingenieure, Richter, Beamten, Professoren, Lehrer, Kaufleute, Unternehmer, Gutsbesitzer, Apotheker, Offiziere;

b) zur nicht intelligenten Klasse rechnete er die Unterbeamten, Arbeiter, Arbeitsführer, Gewerbetreibenden und Landwirte.

Für jede Schule wurden also die Prozentsätze der zur intelligenten Klasse, dann zur nicht intelligenten Klasse gehörenden Eltern und endlich die Landsleute festgestellt. Auf folgender Tabelle finden sich die gewonnenen Daten in Verbindung mit den Prozentsätzen der konkret und abstrakt denkenden Schüler.

Tabelle VII.

	Antworten konkreter Typen	Antworten abstrakter Typen	Intelligente Klasse	Nicht intelligente Klasse	Landwirte
Győr	48·8%	51·6%	50·5%	49·5%	29·5%
Jászberény	48·2%	51%	69·3%	30·7%	5·5%
Békés	59·2%	40·8%	53·5%	46·5%	21·5%
Cegléd	61·6%	38·4%	47·4%	52·6%	15·9%

Ein Vergleich dieser Daten erhärtet, daß die Intelligenz der Eltern unzweifelhaft auf die Schnelligkeit der intellektuellen Entwicklung der Kinder einwirkt, doch scheint die Stärke dieser Wirkung nicht gesetzmäßig zu sein. Aus dieser Tabelle ersehen wir nämlich, daß unter den vier Gymnasien die Bevölkerung Cegléd's die kleinste Intelligenz aufweist (47·4%), gleichzeitig aber auch der Hang zum abstrakten Denken in den Kindern am wenigsten entfaltet ist (38·4%). Dem gegenüber steht die Tatsache, daß die Intelligenz der Győrer Eltern die dritte Stelle einnimmt (50%), die abstrakte Denkfähigkeit der Schüler aber unter sämtlichen am entwickeltesten ist (51·6%). Jászberény steht bezüglich der Intelligenz der Eltern an erster Stelle (69·3%), betreffs der intellektuellen Entwicklung der Schüler an zweiter Stelle (51%). Békés kommt laut Intelligenz der Eltern an zweiter Stelle (53·5%), infolge der abstrakten Denkfähigkeit an dritter Stelle (40·8%) zu stehen.

Damit der lose Zusammenhang zwischen der Intelligenz der Eltern

und der intellektuellen Entwicklung der Schüler besser veranschaulicht werde, läßt sich aus den Prozentsätzen laut folgender Formel:

$$\frac{\% \text{ Intelligenter Eltern}}{\% \text{ Nicht intelligenter Eltern}} = \frac{I}{i} = \text{Intelligenz-Verhältniszahl}$$

bestimmen.

Auf Grund dieser Aufstellung erhalten wir den *Intelligenzwert* der Eltern. Die Reihenfolge der vier Gymnasien kann nach der Verhältniszahl der elterlichen Intelligenz parallel mit der Verhältniszahl der Schülerintelligenz folgendermaßen ausgedrückt werden:

Tabelle VIII.

G y m n a s i e n	$\frac{A}{K}$	G y m n a s i e n	$\frac{I}{i}$
1. Győr	1.06	1. Jászberény	2.24
2. Jászberény	0.94	2. Békés	1.15
3. Békés	0.69	3. Győr	1.02
4. Cegléd	0.62	4. Cegléd	0.90

Nun wirft sich die Frage auf, von welcher Wirkung die *Beschäftigung der Eltern* auf die Ausgestaltung der psychologischen Typen der Schule ist. Zur Lösung der Frage verfügen wir bislang über noch nicht genügendes Material. Die komplizierte Tabelle (VI), wo die einzelnen Beschäftigungen verzeichnet sind, enthält bloß eine, welche weit aus häufiger in den einzelnen Gymnasien vorkommt, das ist die *Klasse der Landwirte*. Eben wegen dieses massenhaften Vorhandenseins und auch aus dem Grunde, daß die Klasse der Landwirte am nächsten zur ursprünglichen Volksseele steht, lohnt es sich danach zu forschen, ob dieselbe keinen Einfluß auf den psychologischen Typus der Schule auszuüben vermöchte. Vergleichen wir die Rechen- und Daten der Tabelle VI mit den auf den psychologischen Typus der Schüler sich beziehenden Beiträgen, wird sich eine allgemeine Wirkung nicht ohne weiteres ergeben. Es ist wohl wahr, daß in Békés und Cegléd, wo das konkrete Denken vorwaltet, massenhaft unter den Eltern Landwirte vorkommen (in Békés 21.5%, Cegléd 15.9%), doch widerspricht diesen beiden Daten

Győr. Hier, wo das konkrete Denken der Schüler am wenigsten entfaltet ist, finden sich eben in Massen Landwirte unter den Eltern der Schüler (29.5%). Freilich werden wir hierbei nur einen Scheinwiderspruch gewahren, sobald wir die Sache näher ins Auge fassen. Eine Probe überzeugte davon, daß die Wirkung der elterlichen Landwirte auf den psychologischen Typus der Schule in Győr sich gar nicht von der anderer Schulen unterscheidet. Es wurde nämlich jedes Lebensalter laut der Schulklassen geteilt, so z. B. die 13-jährigen in solche, die in die I. und II. Klasse gehen und auch in solche, die die III. und IV. Klasse besuchen, also in *zurückgebliebene*, *normale* und *vorgeschrittene*, und demgemäß die Denktypen der in jeder Gruppe vorkommenden Schüler geprüft. So stellte sich heraus, daß in den Gruppen der Normalen und Vorgeschrittenen nur sehr spärlich abstrakt denkende Kinder von Landwirten zu finden waren. Dagegen unter den Zurückgebliebenen begegnete man in großer Menge Kindern von Landwirten und zwar in der I. Klasse mehr als in der II. Die 13-jährigen der I. und II. Klasse aber unterscheiden sich zumeist im konkreten Denken von denen der III. und IV. Klasse. Nach all dem läßt sich also behaupten, daß die elterlichen Landwirte die Ausgestaltung des psychologischen Typus der Schule immerdar beeinflussen: *fördern und stärken das konkrete Denken der Schüler und erschweren die Entfaltung des abstrakten Denkens*.

Dieses Ergebnis verweist auf den engen Zusammenhang, der zwischen *einer Schule, selbst einem die vornehme Klasse umfassenden Gymnasium und der die Umgebung der Schule bildenden Volksseele besteht*. Der Zusammenhang freilich ist nur um so inniger, als eine Schule je mehr vom Volke sich rekrutiert. Zur Volksseele knüpft sich also enger die Bürgerschule als die Mittelschule, aber noch unmittelbarer die Volksschule.

Laut dieser Konklusion könnte man den psychologischen Typus der Jugend der erwähnten vier Gymnasien solchergestalt erörtern, daß der Einfluß der lebhafteren und intelligenteren Einwohnerschaft der hügeligen Gegend jenseits der Donau, sowie der hitzigeren Bevölkerung Jazygiens eine raschere Entwicklung begünstigt; hingegen die Entwicklung der langsameren, aber ausdauernderen und gesetzten Einwohnerschaft von Békés und Cegléd schreitet nur allgemach vor und ihr Denken ist auch konkreteren Charakters, welche seelischen und physiologischen Eigenheiten dann den Stempel auf das Wesen der Schuljugend aufdrücken.

Heilpädagogische Versuche in der Kinderbewahranstalt.

Von **Desider Gárdos**, Budapest.

An etlichen 3—4—5-jährigen Kindern der Hilfsschule veranstaltete Verf. bezüglich ihrer Gesamtveranlagung in zehn Fällen nach der Beobachtungsmethode Untersuchungen; er bediente sich dabei desselben Verfahrens, wie bei den Normalen.

Zwei dreijährige Kinder vermochten zwar bis zum Erkennen zu gelangen, doch verblieben bei ihnen lediglich an die Ernährung sich anknüpfende Erscheinungen in Erinnerung. Die bei Prüfung des Gedächtnisses erlangten Resultate wandte Verf. bei Beobachtung der Phantasie an. Nun ließ er es nicht bloß beim Ausfragen bewenden, sondern versetzte die Kinderchen in eine solche Lage, wodurch er die Anlagen in angängiger Originalität erfuhr. Der Erfolg war ein kaum nennenswerter. Auf die spielend vorgelegten Bilder erhielt er nur inhaltsleere Antworten. Jede Frauengestalt bezeichneten sie darauf als Mutter und jeden Mann als Vater. Sie bekamen auch Papier und Blei, jedoch sie zogen bloß gelangweilt, mechanisch Striche und lachten dabei grell auf. Ein Handhaben des Materials oder gar Gebaren wie bei den Normalen war nicht zu vernehmen.

Nun forschte Verf., wie es mit ihrer Fragestellung zugeht. Nach gründlichen Umgebungsstudien konnte er sich darüber überzeugen, daß sie nur zuweilen etwas fragen; während das eine Kind Knöpfe unermüdlich verschachtelt, läuft das andere fortwährend umher. Sie wurden vor einen Spiegel gebracht, wo sie anfangs hineingafften, später aber durch genügende Übung einander erkennen. Sie laufen aber nicht gleich normalen Kindern zum Spiegel und trachten auch nicht von ihren Grimassen Notiz zu nehmen. Als kennzeichnender Zug ihres Willens äußert sich vorwiegend der Eigensinn.

Bei Beobachtung ihrer Gemütswelt wurde Verf. gewahr, daß gemeinhin zur Ernährung gehörende angenehme und unannehmliche Empfindungen ihr Gemüt in Bewegung bringen. Unter den Gefühlen lassen sich besonders Furcht und Habsucht bemerken. Von intellektuellen, ästhetischen, ethischen, altruistischen und religiösen Gefühlen findet sich keine Spur.

Nach den biographischen Daten wurde vor der Prüfung nicht gefragt, damit sie nicht irgendwie die Feststellung der Merkmale beeinflussen. Die biographischen Daten seien immer nur zur Bestätigung der

bereits begründeten Tatsachen, niemals aber zur Feststellung derselben zu verwenden.

Das eine Kind wurde am 15. Nov. 1913 geboren. Sein Vater beschäftigte sich lange Zeit hindurch als Kellner, doch das fortwährende Trinken und Nächtigen machten ihn nervenkrank, die Mutter war schwächlichen Körperbaues und als sie sich in gesegneten Umständen befand, krankte sie an einer Influenza. Zur Zeit der Eheschließung war der Vater 19, die Mutter 17 Jahre alt. Geistig standen beide auf einer niedrigen Stufe. Fünf Kinder entstammten der Ehe, vier verstarben an Infektionskrankheiten, nur dieses letzte blieb am Leben. Er ist es, der unablässig Knöpfe in eine Schachtel wirft, leidet an englischer Krankheit, hat einen großen Kopf, macht den Eindruck eines Idioten und es haften ihm Symptome einer vererbten Belastung an. Seine seelische und leibliche Krankheit wurde durch Alkoholkeime hervorgerufen.

Das andere Kind wurde am 20. Dez. 1914 geboren. Der Vater ist Epileptiker und blutkrank, die Mutter sehr mager und leidet viel an Ischias, der Großvater war ein Trunkbold. Bei der Eheschließung war der Vater 28, die Mutter 22 Jahre alt. Drei Kinder entstammten der Ehe, die alle leben. Die zwei größeren besuchen die Hilfsschule. Der jüngste macht den Eindruck eines schwer belasteten Schwachsinnigen. Am Schädel und im Gesicht sind Unregelmäßigkeiten wahrzunehmen. Seine geerbte Belastung beruht auf der Blutkrankheit der Eltern.

Nebst den zwei Kindern untersuchte Verf. ein schwachbegabtes debiles Kind. Die Prüfung geschah laut erwähnter Methode. Indem das Kind im Alter von 4 Jahren stand, wurde die Entwicklung aller Fähigkeiten mit den Entwicklungsergebnissen der normalen vierjährigen Kinder verglichen, wodurch allmählich das Bild zur Schau kam.

Betreffs des Gedächtnisses vermochte er sämtliche in seiner Umgebung sich befindenden Personen und Gegenstände leicht zu erkennen, doch ist er nicht imstande, sich dessen zu erinnern, was mit ihm geschehen ist. Wurde er nachmittag befragt, was er mittagmahlte, konnte er nur eine dunkle Antwort erteilen. Bei der Prüfung wurde ihm absichtlich Gelegenheit geboten, die Handlungen und Reden der Erwachsenen nachzuahmen, jedoch er willfahrte nicht. Den Märchen lauscht er gerne, ohne aber auch nur das kürzeste nacherzählen zu können. Er liebt auch zu zeichnen, doch nur, was man ihm vorsagt. Hat er einen Menschen zu zeichnen, zieht er zwei große Striche am Papier, die Kinder stellt er mit zwei kleinen Strichen dar.

Die Selbsterkenntnis des Körpers beobachtete Verf. durch den

Spiegel. Er steht gern lange vor dem Spiegel und lacht laut, wenn er seine Grimassen bemerkt.

Er achtet den Willen jedermanns und tut alles, wie es andere wünschen, selbst wenn es ihm schadet.

In seiner Gemütswelt spielt das Angstgefühl die wichtigste Rolle. Er fürchtet vor jedem und allem. Tiere, fremde Menschen und ihm noch unbekannte Dinge lösen bei ihm großen Schrecken und Aufregung aus. Er getraut sich nicht, allein in die Küche zu gehen. Das Erzittern eines Fensters bringt ihn in Verzweiflung. Nur nach abmühender Arbeit konnte Verf. in ihm Vertrauen erwecken und Tage vergingen, bis er ihn zum Spielgenossen empfangen hatte. Während des Spielens mit Kindern gelang es dem Verfasser, sich am leichtesten in seine Individualität einzuschleichen.

Das Kind wurde am 16. Okt. 1903 geboren. Der Vater erfreute sich voller Gesundheit, aber die Mutter war hysterisch und krank, während sie sich erwartete. Bei der Eheschließung war der Vater 30 und die Mutter 23 Jahre alt. Der Ehe entstammte nur dies eine Kind. Zu zwei Jahren fiel es auf den Kopf, im 3. Jahre lag es an Scharlach darnieder. Jetzt ist das Kindlein schwächlich, auffallend blaß und wird manchmal von Krampzfuckungen befallen. Die Beschädigung des Schädels und Scharlach haben bei ihm aus der von der Mutter vererbten psychopathischen Neigung eine seelische Belastung ausgelöst.

Diese Experimentalbeobachtungen veröffentlicht Verf. aus dem Grunde, damit fürderhin die Ursachen, Größe und Art der Abnormität der vorschulpflichtigen Kinderchen zu bestimmen seien. Diese Beobachtungen mögen allen zum Ansporn und Verhalten dienen, die sich ähnlicher Arbeit widmen wollen. Das Wesentliche der Methode besteht darin, daß der Forscher sich als Spielgenosse zum Kinde hinschleiche. Nicht vorher zurechtgelegte Fragen sollen an das Kind gestellt, sondern behufs Durchdringens sämtlicher Fähigkeiten eine solche Lage geschaffen werden, wo die Individualität des Kindes vollauf verwertet werden könne.

Das Problematische in der Erziehung und dem Unterricht des abnormen Kindes beweist sprechend die Tatsache, daß wir weder in der deutschen, noch der ungarischen heilpädagogischen Literatur Bestrebungen begegnen, wonach die Psychologie des vorschulpflichtigen abnormen Kindes zu begründen wäre. Überall beschäftigt man sich nur mit abnormen Kindern über 7 Jahre. Die meisten Prüfungen beziehen sich bereits auf schulpflichtige abnorme Kinder; weshalb die Hilfsschulen dann nur von den Elementarschulen ihr, zur Ausbildung gar

oft unbrauchbares Material erhalten. Die Fähigkeiten der Kinder, die vom Elternhaus in die Hilfsschule gelangen, werden mehr als zuviel abgestumpft und die Vernachlässigung derselben gilt gleichsam als Rückentwicklung. Beim 4-jährigen normalen Kinde steigern sich die Fähigkeiten qualitativ im 5. Jahre, die des abnormen Kindes aber müssen mangels einer speziellen Beschäftigung verkümmern. Also schon im 4. Jahre müsse mit der Erziehung des abnormen Kindes begonnen werden. Das könnte freilich nur dann verwirklicht werden, wenn für alle Kinder die Kleinkinderschulpflicht gesetzlich eingeführt wäre, denn nur so könnte man für die Hilfsschule bereits in der Bewahranstalt die Schüler ausmustern und nur so könnte die Kleinkinder- ausbildung den Hilfsschulunterricht vorwegnehmen. Bis also eine sicherere Grundlage für das gesamte Unterrichtswesen geschaffen wird, müsse eine alle Fähigkeiten des Kindes berücksichtigende Prüfungsmethode ausgebaut werden. Vor allem sollen an Kleinkindern Experimente und Beobachtungen gemacht werden, damit nicht in der Elementarschule, sondern in den Kindergärten die Erziehung der abnormen Kinder ihren Anfang nehme. Nur dann dürfen wir die Zuversicht hegen, daß in der ersten Klasse der Hilfsschule nicht lauter 8, 9 und 10 jährige, seelisch gebrochene Kinder Unterkunft finden werden. Deshalb soll die Auslese schon in der Kleinkinder-Bewahranstalt anheben. Die Beobachtungen heilpädagogisch geschulter Kindergärtnerinnen würden als zuverlässigste Mittel dienen für alle Lehrer, denen die Erziehung und der Unterricht von abnormen Kindern in der Hilfsschule anvertraut wird.

*

Ein zweiter Aufsatz „**Psychologische Spielmethode der Kleinkindererziehung**“ von Fachschulinspektor, Direktor *Paul Bardócz* ist größtenteils einer ähnlichen Arbeit von Frau *I. Takács-Berényi* gewidmet. (Das Kind, Jahrg. X. Nr. 9—10.)

Nervöse Kinder in der Mittelschule.

Von **Dr. Paul Lakatos**, Professor an einer Höheren Kommunalhandelsschule,
Budapest.

Diese unzukömmlichen Schüler vermögen zwischen den Schranken des heutigen Massenunterrichts keinesfalls zu gedeihen, sie unterbinden schlechtweg die normalen Zöglinge, weshalb sie sonder Zweifel eine gesonderte Fürsorge erheischen. Schon aus kulturellen Gesichtspunkten wäre es jammerschade, diesen obgleich nur schwer erziehbaren, doch

immerhin wertvollen Elementen den Born der Schulung und Bildung vorzuenthalten. Bei entsprechender Fachleitung können dieselben Ergebnisse gezeitigt werden, welche die normalen Mittelschüler nicht imstande sind zu erreichen. Schwer gestaltet sich hierbei die Lage des Lehrers, besonders desjenigen, der vermöge seines hingebenden und verständigen Wirkens die verborgene Veranlagung des nervösen Kindes wohl entdeckt, aber wegen Zeitmangels nichts für sein Wohl leisten kann. Niemals dürfte die weitaus bequemere, fast zum Flügelwort gewordene Devise den Lippen entfahren: „Das Kind gehört nicht hieher!“

Nach der beherzigenswerten Ansicht des Verfassers tun dem nervösen Kinde Zeit, Geduld und eine fachgemäße heilpädagogische Leitung not. Durchgehends heilpädagogischer Unterricht und Heilerziehung! Damit es überhaupt möglich sei, sich den nervösen Kindern vollends zu weihen, gelte als vorerste Forderung und höchstes Interesse: *gesonderte heilpädagogische Klassen mit je 10—15 Schülern, parallel mit den gewöhnlichen Klassen, ins Leben zu rufen.*

Schutz der Kinderarbeit.

Vortrag, gehalten in der Szegeder Filiale der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung, von **Julie Vásárhelyi**, Leiterin des behördlichen Arbeiter-Vermittlungsamts, Szeged.

Die Mittel des Schutzes und Wege der Zukunft sind deutlich vorgezeichnet. Das sind die so oft verlautbarten Erfordernisse der Sozialpolitik, wie, ein vollkommener Kinderschutz, die Ausdehnung der Schulpflicht bis zum 14. Jahr, die industrielle Beschäftigung der Kinder gleichfalls mit der 14. Jahresgrenze, gesetzliche Regelung der maximalen Arbeitszeit der minderjährigen Arbeiter, Verbot gesundheitswidriger und nächtlicher Beschäftigungen, ihre Verwendung solle von ärztlicher Untersuchung abhängig sein, die Ausdehnung der Gewerbeaufsicht, Ordnen der Heimarbeit, Anstellung weiblicher Industrieinspektoren, Industrieinspektionsinstitutionen für Kinderarbeit, Systemisierungen von Sanitätsbeamtenstellen, Feststellung des Verzeichnisses der gefährlichen Industriezweige usw. mithin alles, was eine moderne Sozialpolitik erfordert.

In einem Aufsatz „**Jugendliteratur**“ behandelt **Dr. L. Nógrády**: die Kritik der Jugendliteratur, Tendenz- und Schundliteratur und das Kino.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Schule für Mütter und Mädchen. Auf Antrag des Direktionsrats unserer Gesellschaft und Vorschlag der *Dr. Valerie Dienes* faßte der Ausschuß einen Beschluß, wonach zwecks Vervollkommnung der familiären Kindererziehung für Mütter und junge Mädchen eine Schule für Kinderforschung ins Leben gerufen werde. Den Entwurf der Schule hat V. Dienes folgendermaßen unterbreitet:

Zweck der Schule ist, jungen Mädchen und im allgemeinen Frauen, die sich der Kindererziehung widmen wollen, all die Kenntnisse zu bieten, welche zur körperlich-seelischen Pflege, Schulung, Beschäftigung und moralischen Führung und überhaupt zur Verwirklichung einer guten Erziehung unumgänglich notwendig sind. Mit diesem praktischen Zweck verbindet die Schule zugleich ein wissenschaftliches Ziel. Ihre vorzüglichen Hörer will sie dazu befähigen, auf welche Weise Aufzeichnungen betreffs des Kinderstudiums geführt werden, weshalb sie ein psychologisches Fragensystem für diejenigen Mütter ausarbeitet, die ihre Kinder zu beobachten beabsichtigen. Aus derartigen methodischen Aufzeichnungen hofft sie wissenschaftlich verwertbares Material zu sammeln und dadurch an dem Fortschritt in der Kinderpsychologie und psychischen Entwicklungslehre mitzuarbeiten.

Die Schule wird allen mit Erfolg kolloquierenden Hörerinnen ein Absolutorium ausstellen, womit sie namentlich jenen zu dienen gedenkt, die Kinderfürsorge zu ihrem Beruf erwählten.

Der Unterricht geschieht im Rahmen einzelner Vorträge, von Serien, Seminarien und praktischen Kollegien.

a) Die *Vorträge* haben den Zweck, die unentbehrlichen Kenntnisse zum Verständnis des Kindes und zur selbstbewußten Leitung desselben mitzuteilen.

b) Die *Seminarien* wollen die Gewährleistung der Anwendung der angeeigneten Kenntnisse verbürgen.

c) Die praktischen Stunden dienen zur tatsächlichen Versicherung der Anwendung des Lehrstoffes.

Die Lehrgegenstände sind wie folgt:

1. *Vorträge.* A) *Psychologie.* Umfaßt die psychologischen Grundkenntnisse, Entwicklungskunde der kindlichen Seele die ganze Kinder- und Jugendzeit hindurch, mit besonderer Berücksichtigung auf das Säuglings- und Kleinkinderalter.

B) *Biologie.* Anatomische und psychologische Beschaffenheit des

Kindes, Kinderhygiene und Besprechung der ersten Symptome von Kinderkrankheiten.

C) *Methodik*. Interpretierung der modernen Unterrichtsmethoden.

2. Seminarübungen: A) *Beschäftigung des Kindes*. Behandlung der Spiele, Spielzeuge, der Märchen und Kinderarbeiten.

B) *Kindersprache*. Entwicklung der Kindersprache vom Weinen an durch das Histeln bis zum richtigen Gebrauch der Sprache.

C) *Moralische Leitung des Kindes*. Erziehung des Kleinkindes und Kindes. Umgang, Zucht und die Frage der sittlichen Wirkungen.

D) *Das abnorme Kind*. Beleuchtung der Grenzsymptome der Ordnungswidrigkeit und Gesundheit.

3. Die praktischen Stunden. Beobachtung von Kindern in Kinderheimen, auf Spielplätzen, Übungen in der Kinderpflege und Heilpädagogik und Unterrichtsexperimente.

Das Schuljahr zerfällt in zwei Halbjahre: in das von Oktober-Dezember und das von Februar-April. Die Hörer der Schule können dreierlei sein: 1. Hörer, die sämtliche Gegenstände, 2. die nur die Vortrage und 3. die einzelne Stunden frequentieren.

Die Schule wird im Herbst beginnen. Unsere Zeitschrift wird über alles ausführliche Auskunft erteilen.

„Für das Kind“, **Landeskinderhygienische Gesellschaft**. Unter dem Vorsitz des Geheimen Rats Georg Lukács wurde am 2. April d. J. eine neue Vereinigung ins Leben gerufen. Ihr Hauptziel steckte sie sich darin, gesundheitlichen Schutz den Kindern über das Säuglingsalter hinaus angedeihen zu lassen. Unter zahlreicher Beteiligung unserer Magnaten und der vornehmsten Gesellschaft ging die Gründung von statten.

Der schöne und vielseitige Arbeitsplan enthält: Gratisheilbehandlung armer Kinder, Verabreichung von Arzneien unentgeltlich; Errichtung zentraler Kinderfürsorge, Ausfindigmachen gesundheitlich gefährdeter Kinder und die Prophylaxe der Krankheiten, Bekämpfung akuter Infektionskrankheiten durch Errichtung von Desinfektionsspitälern und Anstalten; Errichtungen von Dispensären im Interesse eines erfolgreichen Kampfes gegen die Tuberkulose; Fühlung zwischen Arzt und Familie; das Lehrlingswesen; Volksversicherung; Schutz der Familien mit vielen Kindern, sowie der Kinder von auswärts arbeitenden Müttern; die Tagesausflüge, der Landesaufenthalt der in Massenwohnungen lebenden Proletarkinder.

Ein gewaltiges Programm! Wir würden uns wirklich aufrichtig freuen, wenn es je früher zu hilfreicher Tat würde.

Das linkshändige Schreiben und die Ambidextrie. Ein Mitglied des Schulstuhls im VI. Bezirk der Hauptstadt beantragte, das linkshändige Schreiben solle in allen Kommunalschulen Budapests eingeführt werden. Ehe der Schulstuhl in dieser Angelegenheit entscheiden würde, ging er die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung um ihre maßgebliche Ansicht an. Diese wieder betraute ihren geschäftsführenden 2. Vorsitzenden *Ladislau Nagy* damit, eine sachverständige Meinungsäußerung zu verfassen. Somit übermittelte er dieselbe in einem eingehenden Aufsatz „*Schreibunterricht mit der linken Hand und die Ambidextrie*“. (S. A Gyermek, Jahrg. XI. Nr. 3—4. S. 175 ft.). Verf. meint, die Frage müsse aus *praktischen* und *pädagogischen* Gesichtspunkten beurteilt werden und schlägt nach sachlicher Beleuchtung der These folgendes vor: 1. es solle die Angelegenheit einer gleichmäßigen Ausbildung der beiden Hände nicht allein theoretisch, sondern auch praktisch studiert werden. Somit seien diejenigen Schulen zu besuchen (Privatschule der Frau *Lukács-Szász*, Budapest, die Staatsschule in *Kótaj*), wo die Ausbildung der linken Hand nach einem gewissen System geschieht. 2. Sowohl der hauptstädtischen Behörde, wie auch dem Unterrichtsministerium möge wegen eines weitdringenden Studiums der Angelegenheit der Vorschlag gemacht werden, die systematische Ausbildung der linken Hand in einzelnen Schulen versuchsweise einzuführen.

Heilpädagogisches Seminar. Johann Berkes arbeitete für das zu errichtende Seminar der Heilpädagogischen Lehrerbildungsanstalt einen provisorischen Arbeitsplan aus, dessen Skizze folgende ist: 1. Wichtigkeit der körperlichen Entwicklung vom Gesichtspunkte, der geistigen Entfaltung. 2. Übungen zur Feststellung der körperlichen Entwicklung auf Grund von Messungen des Leibgewichts, der Schulterbreite, Lungengröße, Muskelkraft, des Schädels und anderer Körperteile. 3. Übung in der Bestimmung der funktionierenden Fähigkeiten der pädagogisch wichtigsten Sinnesorgane: des Auges, Ohres und Tastgefühls. 4. Vergleichungsübungen an normalen und abnormen Kindern zur Feststellung der Vorstellungsfunktionen, des Gedächtnisses, des Selbstbewußtseins und sittlichen Gefühls. 5. Die Intelligenzentwicklung und Messung des Entwicklungsgrades, der Intelligenz. 6. Ökonomie des Lernens. 7. Korrelation der körperlichen und seelischen Veranlagung, vornehmlich laut Offenbarungen im Lernen bei den Normalen und Abnormen. 8. Messung des Grades der Schulbildung. 9. Übungsunterricht.

Spielkinder. In der Szegeder Filiale unserer Gesellschaft hielt am 15. April *Franz Móra* eine öffentliche Vorlesung über „*Spielkinder*“.

Votr. nennt Spielkinder solche, mit denen sich die Eltern gleichwie mit Putzsachen schmücken, in denen sie nicht das Kind lieben, vielmehr irgend ein Spielzeug um des eigenen Selbstwillen, das sie nicht ins Herz schließen, sondern gleichsam ins Schaufenster stellen. Solche Kinder findet man gewöhnlich bei der Mittelklasse, die das Kind genug billig bewertet. Das Volk liebt ebenfalls sein Kind, doch es brüstet sich nicht damit und benützt es nicht als Zierde, wie die Mittelklasse. Ohne zu verallgemeinern, kann gesagt werden, daß die meisten dieses Vorgehens schuldig werden.

Aus eigener Erfahrung bekräftigt Votr., daß das öffentliche Erscheinen von Kindern bei Schulfestlichkeiten von aufregender Wirkung ist. Die Kinder verbringen schlaflos die Nächte, und die wenige Freude, die sie durch ihr öffentliches Mitwirken erleben, lohnt keinesfalls für die Erregungen und Unannehmlichkeiten, die nachfolgen. Wenn schon das öffentliche Erscheinen bei Schulfeiern großen Schaden anrichtet, um wieviel schädlicher muß das öffentliche Auftreten der Kinder in Theatern und Konzerten für ihre Nerven und sittliche Anschauung sein. Selbst ästhetisch widert ein herausgeputztes und geschminktes Kind an, dabei gefährdet das öffentliche Auftreten jegliche gesunde sittliche Entwicklung und zieht Eitelkeit, Neid und Sucht aufzufallen groß. Übrigens geschieht das öffentliche Mitwirken nicht so sehr den Kindern als den Eltern zuliebe, die damit ihrer eigenen Eitelkeit schmeicheln. Die Versammlung tritt dafür ein, jedwedes öffentliche Auftreten von Kindern zu vereiteln, ja behördlich verbieten zu lassen.

Nyilvános nyugtázás.

Tagsági díjat fizettek:

Budapesti tagok: 1914—1915—1916. évre: Csajági B. 1914—1915—1916—1917. évre: Novák R. 1915. évre: Jónás G. 1915—1916—1917. évre: Varsányi E., Radó L.-né, Grittner E., Neu M. 1916. évre: Schiffer J., dr. Weisskopf L. 1916—1917. évre: Hefty F., Kertész T., Tóth Z., Radnai M., dr. Örvényi B., Rupnik J., Gerhardt A., Drózdly Gy., özv. dr. Schwarz M.-né, Fabriczky L.-né, dr. Imre S., Wiesner I. E., Gárdos D., Hangsethné (6 K). 1916—1917—1918. évre: Sebasta K.-né. 1917. évre: Gröber V., Fleischl R.-né, Tolnai I. B., Steidl I., Farkas S., Buchinger M.-né, Kőszeghy A., Mandelló É., dr. Vermes J.-né, Pataki B., Marton Gy.-né, dr. Balassa J., Farkas G., Hopp F., dr. Schuschny H., Bardócz P., Láner Gy., Somló K., Szántó J., Steiner J.-né, Kurcz L., Apáthy M., dr. Mészáros J., Oláh D., Löllbach G.-né, Deutsch N.-né, dr. Nádain P., Wagner J., Mosdóssy E., Balogh J., Neugebauer J., Gregersen D., Cennér Gy., dr. Hennyey V.-né, dr. Pollacek K.-né, Baracs K., Schulek G., Schichtanz Á., özv. Takács S.-né, Blaskovich E., Kirschenheuter F., Fodor R., Beér Ó.-né, Bárdy M., dr. Székely H., Volmann J., dr. Dienes V., Ságody O., Schreiner F., Sebők D., Nagy D.-né, dr. Novák E., dr. Latkóczy I., dr. Hevesi S., Böhm G., Körmendiné Kovács H., Télessy D., Németh I., Galambos R., Gerhárd L., Münzer P., Klokočán L., özv. Pelzmann F.-né, Pataky V., Vig Á., Herodek K., Gotláb Gy., Ágotai L., Stariczky J.-né, Scherer S., Dékány M., Lechnitzky Gy., Gerő K., dr. Hefty F., dr. Kepes I., Liber E.-né, gróf Hallerné, Strómszky S., Répay D., Fetterné Farkas I., Czike I., dr. Peregriny J., dr. Sarbó A., dr. Pásztor J., Tóth K., Stelly G., Urhegyi A., özv. Ludvik E.-né, Follért K.-né, Follért K., Eötvös K. L., Moiret L.-né, Lukács I., Vajna Ö., Pécs M., Sebő B.-né, Varga R., László Ö., Sajó A.-né, Haberstroh J., Vajda L., Schiffer I., Tolnai I. B., özv. dr. Katona L.-né, dr. Málnai M., dr. Révész M., Vajda I., Preisich K. dr., Szárnovszky D. I., dr. Bókay J., Boemm K., Késmárky J., Murakózy I., Maixner F., Nagy Á., F. Sándor D., Krén M., Haich K., dr. Gockler L., L. Szász I., Horn J., Balassa F., Würmer E., Harsányi J.-né, Neumann H., Latzkovszky L., dr. Weizskopf L., Szabó B., Arató F., Danziger K., Menezser R., Boschán R., Mandl B.-né, Kákony Ó.-né, Spitzer Gy. (2 K), dr. Deutsch E., Kremsier I., Ormosné Hevesi M., Tóth I., Klaar E., Grill M., Platschek L., özv. Somossy M.-né, dr. Bartucz L., Babóczy I., Sterner Á.-né, Kiss R., Fabinyi R., gróf Csáky G., Szilágyi Gy., Schiller E., Noszlopy K., Lathwesen Gy., Fodor R., V. Rózsa Zs., Francisci V., Török S., Nagy J., Vályi I., Bors J. 1917—1918. évre: Domokos L.-né. 1918. évre: Sarbó V., dr. Jakab L.

Esztergomi tagok: 1917. évre: dr. Mattyasóvszky K., dr. Balogh A., P. Virág R., dr. Walter Gy., Jacoby G.-né, Paresami H., dr. Major Ö., Keményfi K., Nádler I., Németh I., Loczner G., De Pott G.-né, Lieb A., Pach J., Zoltán A., Kottra E., Macháček M., Brenner J., Mike L.-né, Ferenczy K., Hellebrant B., Farkas E., Bárdos J., Adler S., Schönberger Zs., Riedl J., Szabó M., Szabó G.-né, Szvobodáné Kubicza A., Szvoboda R., Miklóssy M., Blaskovich P., Szőlgyény Gy., Szalka L., dr. Berényi Zs., Homor I., Istványi J., Pathy M., Grúz E., dr. Török M., Obermüller F.

Szegedi tagok: 1914. évre: Laczkovits L. 1916—1917. évre: Bérczi M. 1917. évre: Széchy Gy., Vincze A.-né, Bíró I., Plichta B., Pártos Z., Róna M., Kádas Gy., Mayer M., Tibor Gy., özv. Wihnalek F.-né, Braun A.-né, Puskás B.-né, Kun J., Szommer G., Schweitzer A., Balázs J., Jancsó J.-né, Csikós Gy.

Nagyváradai tagok: 1914—1915—1916. évre: dr. Simonyi E.-né. 1914—1915—1916—1917. évre: dr. Konrád M. 1915—1916—1917. évre: özv. Belezna A.-né. 1916—1917. évre: Szűts I., Radó S.-né. 1917. évre: özv. Rechtené Bauer Zs.,

Vidor M., dr. Gyémánt J.-né, Vasady L., Serly V., dr. Stern Ö.-né, dr. Edelmán M., Perényi Gy.

Kassai tagok: 1914—1915—1916—1917. évre: dr. Pfeiffer M. 1915—1916—1917. évre: Szölgvényi P., Hitter M. 1916. évre: Raidl A. 1917. évre: dr. Fischer C. Á., Siposs A. Gy., dr. Eöttevényi Nagy O., Konrády L., Kurovszky F., Markó L., Szilágyi N., Cselényi I., Bitvai T., Hegedüs J., Labus L., Fertály J., Grúz F., Ivaskó L.-né, Kuhn O., dr. Mázy E.

Pozsonyi tagok: 1915—1916—1917. évre: Jankó Z., Limbacher R. 1916. évre: Végh F. 1916—1917. évre: KanteK S., Jaranits Gy., Pintér R. 1917. évre: Holényi I.-né, Pirchala I., dr. Szelényi Ö., Vargha I., Rentmeisterné, Klempa G., Hirschmann N., dr. Kereszty V., Sidó E., dr. Kozma G., Bernátsky R., Bokor I., Bobok K., Györi V., Ambró B., Lehner G. A.-né, Albrecht I., Nagy E.-né, Novák E., Jesina M., Bittera K., Rátz V., gróf Szápáry I., csebi Pogány V., Mergl K.-né, Kovács S.-né, Wollmann E., Kazacsay A., Paternos V., Pröhle H., Riszpler R., Végh F., Kessler L.-né, dr. Hauer E., Králík L.-né.

Pécsi tagok: 1917. évre: Dillmann A., Haksch E., Párkányi N., Fuchsne Futima S., Véték J., Szegő P., dr. Gyömösey Zs., Bök B.

Vácsi tagok: 1914—1915—1916—1917. évre: ifj. Ottó J., Haraszi E., Fleischmann M.-né. 1915—1916. évre: Susitzky I. 1916—1917. évre: Podhorányi J. 1917. évre: dr. Havlicsek A., Németh L., dr. Tragor, dr. Magyar Á., Stamberger R., dr. Hornyánszky Z. 1917—1918. évre: Kökény L.

Szombathelyi tagok: 1914—1915—1916—1917. évre: Brenner T. 1917. évre: Steiner M., dr. Feldmann, dr. Esső I., dr. Tóth J., Gerlits S., Kardos S., dr. Borsics B.

Szolnoki tagok: 1916—1917. évre: özv. Szévald M.-né. 1917. évre: Sipos O., Nimesevits L.-né, Iványiné Schmidt E., Berki J., Östreichner N.-né.

Iglói tagok: 1917. évre: Berwaldszky K., Kintzler A.-né, dr. Bruckner Gy.-né, Schwetz E., Fischer M., Berzeviczy B., Schönwizner J., Chobodiczky A., Gümöri S.

Belényesi tagok: dr. Nyes K., Selagian K.-né, Rác H., Pintér I., Ciortea I., özv. Pap P.-né, Leipnik M.-né, Suttha J.-né, Orosz P., Morschl J.-né, Bogdán J., Ardelean J., dr. Muresian Gy., özv. Antal A.-né, Géczy D., Ardelean V.-né, dr. Csávics A.-né, dr. Pollitzer A., dr. Ciordás J., Grüner K., Tóbiás M., Poyvár G.-né, Süßmann, dr. Középeßy D., dr. Középeßy D.-né, Bottyán P., Stefancia L.-né, Erdey I.-né, Rusu J., Schwimmer M. 1917—1918. évre: Jepure J.-né, Vargha K.-né.

Más helyekről: 1914—1915—1916. évre: Szinger K. Mernye. 1914—1915—1916—1917. évre: Osztiánné Abt. V. Torda, Münster E. Bocsár, Muzsik Z.-né Rákosszentmihály, báró Haupt Stummer G. Tavarnik, Kelecsényi Z.-né Vukovár, Horovitz J. Hódmezővásárhely, br. Urbán P.-né Arad, Békássy J.-né Rum. 1915—1916. évre: Bárdos B. Him. 1915—1916—1917. évre: Máday I. Przemysl, Lados J. Modor. 1916. évre: Tóth A. Csorna, Szilágyi B.-né Makó, Szöllösi I. Arad, Gerő A. Abaujszinna, Hulják P. Pilißsztlászló. 1916—1917. évre: Lévy G. Aninóza, Méhes E. Izaszacsal (6 K), dr. Ullner A.-né Kelenföld, Kovács S. E.-né Szekszárd, Erdész E. Ujverbász, Harbács B. Erdújfalú, Simkó I. Baska, Földes R. Temesvár, Sturm I.-né Eger, Politzer I. Magyarcsanak, Sostarich E. Muraszombat, Stoff J. Nagyszöllös, Nána A. Petrilla, Elekes J.-né Bun, Kocsis J. Sárosatak. 1917. évre: Fejes A. Nagyenyed, Török L. Szilágyosmyó, Ujvári M. Székelykeresztúr, Schulmann A. és Molnár B. Ungvár, Kőszegi Gy. Kolozsvár, Boronkay M. Munkács, Megyery K. Turcz, dr. Lechner K. Kolozsvár, Stoll E. Nyiregyháza, Kontur I.-né Komárom, dr. Szeman J. Szepesváralja, dr. Ritoók E. Mátyásföld, Vinkovits G. Szekszárd, ifj. Vita K. Nagyszalánc, Körmendy J.-né Kolozsvár, Szremcsevits D. Szenttamás, Molnár L. Anina, Vizváry V. Csallóközaranys, Rothmayer M. Pécsudvard, özv. gr. Hadik B.-né Mosdós, Kornstein H. Nagyszalonta, Grósz L. Lőcse, Szmika E. Modor, Szentgyörgyi J. Arad, Návay T. Makó, Pinkert Zs. Kiskunfélegyháza, K. Friedländer R. Magyarkanizsa, Petrik I. Lőcse, Weisz Sz. Zombor, Kemény D.-né Szabadka, Konstanczer M. Fót, Székely L. Tordasztlászló, Péterffy V. Alvácza, Gerő B. Tápiógyörgye, dr. Bognár C. Komárom, Elefánthy S. Debreczen, dr. Hajnóczy R. J. Lőcse, Brusznycy M. Nyiregyháza, dr. Halmos A. Lőcse, Egyed V.

Sajógömör, Dönsz M. Poprád, Loibersbeck G. Merény, Fabriczy G. Hatvan, Ambrus A. Kudzsir, Marx T. Temesvár, Lemle R. Ferenczhalom, Safáry I. Kiskőrös, Weber Á. Arad, Török B. Domahida, Istók L. Rimaszombat, Szabó Zs. Alsószombattfalva, Demian A. Nyegrefalva, Ranezay J. Erzsébetváros, Nemes E. Hosszúfalu, Greszler Gy. Versecz, Polivka M. Bácskeresztur, Rieger Gy. Jolsva, Rössner V. Nagybánya, H. Fekete P. Nagyszeben, Gond B. Kispest, dr. Baross L.-né Arad, Goldmann Á. Nyirbátor, Fleischhacker L. Lőcse, Watzesch J. Lőcse, Dulits M. Szabadka, Hegedüs K. Pusztakürt, dr. Jankurs I. Szomolnok, Nemeskéri Kiss P.-né Göd, Várkonyi H. Pannonhalma, Mattas A. Kölpény, dr. Gerő G. Makó, Gaál I. Csornok, Csernovics D.-né Arad, Müller I. B. Kevevára, Orosz I. Bábakút, Padányi A. Szekszárd, Létmányi V. Szabadka, dr. Márki S. Kolozsvár, Szarka L. Modor, Albrecht M. Somorja, Szondi J. Munkács, Duray K. Miskolcz, Erdélyi I. Zilah, Palugyay M. Budafok, Boross F. Msziget, Gödri M. Derestyé, Földvárszky P. Rimaszombat, Korossy L. Hidas, Károly A. Szcencz, Schürger K. Meczenzéf, Kleindl J. Pankota, Szántó B. Nyitra, Karátsony J. Lőcse, Vánkos J. Ágfalva, Karlé S. Komárom, Kómfves J. Arad, Vajda K. Nagyida, Csárszky J. Siróka, Fülep G. Kisujszállás, Zambra V. Fiume, Hámos G. Jánd, Kemény testv. Nagyszalonta, Vargha M. Diósjenő, Diószeghy L. Nagyszalonta, Szegedy G. Acsád, Wengritzky J. Stósz, Csőregi F. Temesvár, Radics J. Szamosujvár, Neu I. és fiai Körmend, Bott F. Nagyszombat, Komenda M. Endrefalva, dr. Polgár S.-né Győr, Gerlits A. Kri-vaja, Nagy M. Szádalmás, Toesek M. Somorja, Volosin Á. Ungvár, Treybálné Kiss I. Nagyszeben, Nemes A. Törökkanizsa, Máriási J. Jászómindszent, Nagy P. Kolozsvár, Hoffmann Berlin, Szabády J. Lengyeltóti, Árgay R. Meczenzéf, Bálint L. Bethlen, Stenhura M. Zboró, Baja M. Túrkeve, gróf Pongrácz D. Alesut, Szabó Gy. Dész, Kreskay J. Bölcske, Forgách J. Temesvár, Óváry J. Ötvösd, Havas I. Veszprém, dr. Vadas V. Lőcse, Selma Sigerus Nagyszeben, Rúbinka Gy. Hejőbába, Dietz H. Ujverbász, Jánossy F.-né Titel, Pólácsi J. Szabolesbányatelep, Lehotzky J. Békéscsaba, Dömötör L. Németujvár, Várady V. Kisujszállás, Szentkeresztly T. Ungvár, Rozgonyi I. Magyarböd, Takáts Gy. Gorna, ifj. Főző M.-né Titel, Kalapos E. Pilissztlászló, Ács K. Nagyszalonta. 1917—1918. évre: Belóczy S. Késmárk, Jedlicska E. Kiscsepésény, Csánki Gy. Sepsiszentgyörgy. 1918. évre: Tyoler D. Kótaj, Nagy L. Békés.

Lezárattott 1917. június 30-án.

Pénztári hivatal.

Megjelent és a kiadóhivatalban megrendelhető:

Grósz Gyula dr.: Gyermekegészségtana.

Ára vászonba kötve 6 K, fűzve 5 K; tagoknak 5, illetőleg 4 K.